

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut komunikačních studií a žurnalistiky

Katedra mediálních studií

Petra Helikarová

**Reakce dobových tištěných médií na spojenecké
nálety na Plzeňsko na jaře 1943**

Bakalářská práce

Praha 2017

Autor práce: **Petra Helikarová**

Vedoucí práce: **PhDr. Pavel Suk, Ph.D.**

Rok obhajoby: 2017

Bibliografický záznam

HELIKAROVÁ, Petra. *Reakce dobových tištěných médií na spojenecké nálety na Plzeňsko na jaře 1943*. Praha, 2017. 76 s. Bakalářská práce (Bc.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky. Katedra mediálních studií. Vedoucí bakalářské práce PhDr. Pavel Suk, Ph.D.

Abstrakt

Tato bakalářská práce se zabývá mediálním pokrytím dvou spojeneckých náletů na Plzeňsko na jaře 1943. Jednalo se o nálety provedené britskými silami RAF v noci z 16. na 17. dubna a z 13. na 14. května 1943 s cílem zasáhnout Škodovy závody v Plzni, tehdy nejvýznamnější zbrojovku protektorátu. Nálety nebyly z pohledu Spojenců úspěšné – při dubnovém náletu byly místo plzeňského továrního komplexu zasaženy hlavně cca 11 km vzdálené Dobřany, kde se cílem stala především místní psychiatrická léčebna, jejíž budovy piloti zaměnili za budovy plzeňské Škody. Druhý, květnový nálet byl již úspěšnější – Škodovy závody byly zasaženy, ovšem nikoliv tak, aby byla ochromena jejich produkce. Navíc byly zasaženy i civilní cíle.

Práci uvádí vhléd do situace protektorátu Čechy a Morava a tehdejších tištěných periodických médií včetně systému fungování cenzury, následuje stručné seznámení s dějinami Plzně za období protektorátu a popis skutečného průběhu náletů očima současného historika. Co se týče vlastního rozboru, práce se zaměřuje na období bezprostředně po náletech po dobu cca 14 dnů – tedy od 17. dubna do 1. května a od 14. května do 1. června 1943. Jako materiál k práci posloužily čtyři skupiny periodik – legální celostátní (*Večerní České slovo*, *Polední list*, *Lidové noviny* a *Národní politika*), legální regionální (*Nová doba*, *Český deník*), exilová (*Nové Československo*, *Čechoslovák*) a ilegální (*Rudé právo*). Práce stručně uvádí charakteristiku jednotlivých periodik a provádí deskripci a analýzu článků, které tato periodika otiskla na uvedené téma. Rovněž poukazuje na prvky propagandy v textech obsažené a porovnává jednotlivé skupiny periodik mezi sebou a srovnává jejich přístup ke zkoumanému tématu.

Abstract

This bachelor thesis deals with media coverage of two allied air strikes against the Pilsen Region in the spring of 1943. The bombing was carried out by the British RAF on the night from 16 to 17 April 1943 and from 13 to 14 May with the objective to hit the Škoda Works in Pilsen, the most important arms factory in the Protectorate. The strikes were not successful from the Allies' perspective. In the April strike, Dobřany, which is 11 km away, was hit instead of the Pilsen factory complex when the pilots mistook the local mental asylum for the Pilsen Škoda Works. The May strike was more successful. The Škoda factory was hit but not in a way that would paralyse its production. In addition, it also hit civilian targets.

The essay opens with an overview of the situation in the Protectorate of Bohemia and Moravia, the printed periodic media of that time and the system of censorship, followed by a brief introduction to Pilsen's history at the time of the Protectorate as well as a description of the actual air strikes by a current historian. In terms of the actual analysis, the essay focuses on a two-week period immediately following the bombing, i.e. from 17 April to 1 May and from 14 May to 1 June 1943. The material used in the work contains four groups of periodicals – nationwide legal (*Večerní České slovo*, *Polední list*, *Lidové noviny* and *Národní politika*), regional legal (*Nová doba*, *Český deník*), exile (*Nové Československo*, *Čechoslovák*) and illegal (*Rudé právo*). The essay briefly explains the characteristic features of the individual periodicals, describing and analysing articles printed in these periodicals on the given issue. It also refers to the propagandistic elements in the texts and compares the individual groups of periodicals with each other and their approach to the researched theme.

Klíčová slova

Protektorát, nálety, Škoda Plzeň, média, propaganda, *Nové Československo*, *Čechoslovák*, *Rudé právo*, *Večerní České slovo*, *Polední list*, *Lidové noviny*, *Národní politika*, *Nová doba*, *Český deník*.

Key words

Protectorate, air strikes, Škoda Works Pilsen, media, propaganda, *Nové Československo* (*New Czechoslovakia Weekly*), *Čechoslovák* (*The Czechoslovak Weekly*), *Rudé právo*, *Večerní České slovo*, *Polední list*, *Lidové noviny*, *Národní politika*, *Nová doba*, *Český deník*.

Rozsah práce: 185 662 znaků

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 15. 5. 2017

Petra Helikarová

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala svému vedoucímu práce za výbornou spolupráci a cenné rady.

Obsah

1	Úvod.....	9
1.1	Zpracování a zdroje.....	9
2	České země za protektorátu Čechy a Morava.....	11
2.1	Česká tištěná média v období protektorátu Čechy a Morava.....	13
2.1.1	Legální tisk.....	14
2.1.2	Domácí ilegální tisk.....	19
2.1.3	Exilový tisk.....	20
2.2	Plzeň v době protektorátu Čechy a Morava.....	20
2.2.1	Český tisk v Plzni v době protektorátu Čechy a Morava.....	22
2.2.2	Spojenecké nálety na plzeňskou oblast na jaře 1943.....	23
3	Obraz spojeneckých náletů na plzeňskou oblast na jaře 1943 na stránkách celostátního tisku.....	24
3.1	Večerní České slovo.....	26
3.1.1	Spojenecké nálety na jaře 1943 na stránkách Večerního Českého slova.....	27
3.2	Polední list.....	33
3.2.1	Spojenecké nálety na jaře 1943 na stránkách Poledního listu.....	34
3.3	Národní politika.....	38
3.3.1	Spojenecké nálety na jaře 1943 na stránkách Národní politiky.....	39
3.4	Lidové noviny.....	41
3.4.1	Spojenecké nálety na jaře 1943 na stránkách Lidových novin.....	41
3.5	Shrnutí obrazu spojeneckých náletů na plzeňskou oblast na jaře 1943 na stránkách celostátního tisku.....	44
4	Obraz spojeneckých náletů na plzeňskou oblast na jaře 1943 na stránkách regionálního tisku.....	45
4.1	Nová doba.....	45
4.1.1	Spojenecké nálety na jaře 1943 na stránkách Nové doby.....	46
4.2	Český deník.....	54
4.2.1	Spojenecké nálety na jaře 1943 na stránkách Českého deníku.....	55
4.3	Shrnutí obrazu spojeneckých náletů na plzeňskou oblast na jaře 1943 na stránkách regionálního tisku.....	58
5	Obraz spojeneckých náletů na plzeňskou oblast na jaře 1943 na stránkách exilového tisku.....	60
5.1	Nové Československo.....	60
5.1.1	Spojenecké nálety na jaře 1943 na stránkách Nového Československa.....	62
5.2	Čechoslovák.....	62
5.2.1	Spojenecké nálety na jaře 1943 na stránkách Čechoslováku.....	63

5.3	Shrnutí obrazu spojeneckých náletů na plzeňskou oblast na jaře 1943 na stránkách exilového tisku	65
6	Obraz spojeneckých náletů na plzeňskou oblast na jaře 1943 na stránkách ilegálního tisku.....	66
6.1	Rudé právo	66
6.1.1	Spojenecké nálety na jaře 1943 na stránkách Rudého práva.....	67
6.2	Shrnutí obrazu spojeneckých náletů na plzeňskou oblast na jaře 1943 na stránkách ilegálního tisku	69
7	Závěr.....	69
8	Summary	72
9	Použitá literatura.....	74
10	Seznam příloh.....	Chyba! Záložka není definována.
11	Přílohy	Chyba! Záložka není definována.

1 Úvod

Ve své práci se chci zaměřit na mediální pokrytí dvou spojeneckých náletů na plzeňskou oblast na jaře 1943, kde hlavním cílem měl být areál Škodových závodů v Plzni. Ani jeden z náletů nebyl z pohledu Spojenců příliš úspěšný, zvláště první nálet se nepodařil, místo továrního areálu zasáhl především nedaleké Dobřany a přinesl oběti na životech civilních obyvatel. Druhý nálet byl úspěšnější, přesto provoz Škodovky nebyl výrazněji zasažen a došlo rovněž k civilním ztrátám. Civilní oběti byly okamžitě obratně využity nacistickou propagandou.

Soustředila jsem se na to, jak o událostech informovaly veškeré druhy tehdejšího tisku – jak tisk oficiální s dosahem po celém protektorátu (dále v práci jej uvádím jako celostátní), který v mé práci představují deníky *Večerní České slovo*, *Polední list*, *Lidové noviny* a *Národní politika*, tak tisk oficiální regionální, zastoupený *Novou dobou* a *Českým deníkem*, dále tisk exilový, který v této práci představují týdeníky *Nové Československo* a *Čechoslovák*, i tisk ilegální, zastoupený *Rudým právem*. Chci rozebrat články v jednotlivých periodikách, zanalyzovat, z jakých úhlů pohledu na tyto události nahlížely, a rovněž porovnat přístup čtyř uvedených skupin dobového tisku k danému tématu.

1.1 Zpracování a zdroje

Stěžejní odbornou literaturou pro tuto práci jsou publikace týkající se dějin médií – první je kniha *Dějiny českých médií, Od počátku do současnosti*¹ autorů Petra Bednaříka, Jana Jiráka a Barbary Köpplové a druhá, úžeji zaměřená, ale pokrývající požadované období, je publikace *Dějiny českých médií 20. století*² autorů Jakuba Končelíka, Pavla Večeři a Petra Orsága. Při práci mi rovněž pomohla publikace autorů Jana Gebharta, Barbary Köpplové, Jitky Kryšpínové a kolektivu nazvaná *Řízení legálního českého tisku v protektorátu Čechy a Morava*³, zvláště její příloha, CD s přepisem tiskových porad. Další literaturou potřebnou pro zpracování tohoto tématu jsou *Velké dějiny zemí Koruny české, díl XV*.⁴, zahrnující období druhé republiky a protektorátu, autorů Jana Gebharta a Jana Kuklíka. Zcela osobní pohled na

---

¹ BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPOVÁ. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. Praha: Grada, 2011. Žurnalistika a komunikace. ISBN 978-80-247-3028-8.

² KONČELÍK, Jakub, Pavel VEČEŘA a Petr ORSÁG. *Dějiny českých médií 20. století*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-698-8.

³ GEBHART, Jan, Barbara KÖPPOVÁ a Jitka KRYŠPÍNOVÁ. *Řízení legálního českého tisku v Protektorátu Čechy a Morava*. Praha: Karolinum, 2010. ISBN 978-80-246-1632-2.

⁴ GEBHART, Jan, Jan KUKLÍK. *Velké dějiny zemí Koruny české XV*. Praha: Paseka, 2006-. ISBN 80-7185-264-3.

události pak nabídly knižně vydané deníkové záznamy manětínského děkana Františka Wonky *Doba zkoušek a naděje*⁵. Oproti teším jsem do své práce ve větším rozsahu zahrnula ještě publikaci *Dějiny Plzně v datech*⁶, kterou zpracoval autorský kolektiv vedený Jaroslavem Doušou a již jsem využila hlavně k popisu života Plzně za protektorátu, včetně tisku vycházejícího v tomto regionu, dále rozsáhlou publikaci *Múzy v exilu*⁷ autora Bořivoje Srby, která mi posloužila jako zdroj informací o exilových médiích, a jako faktografický zdroj jsem využila *Soupis legálních novin, časopisů a úředních věstníků v českých zemích z let 1939–1945*⁸ autora Tomáše Pasáka. Knihy *Dějiny českých médií, Od počátku do současnosti* a *Doba zkoušek a naděje* vlastním, ať již v papírové podobě, či ve formě e-knihy, ostatní publikace jsem si vypůjčila v Ústřední knihovně v Praze, v Národní knihovně České republiky v Praze nebo v knihovně FSV UK v Hollaru. Využila jsem rovněž odborný časopis *Historie a vojenství* a několik dalších publikací a internetových odkazů, jež jsou uvedeny v seznamu v příloze této práce.

Za účelem prostudování časopiseckých článků, tedy samotného materiálu ke zkoumání, jsem navštěvovala Národní knihovnu, jejíž fond mi poskytl všechna potřebná periodika, ať už v tištěné svázané podobě, na mikrofilmu, či přístupná v digitální knihovně Kramerius. Pouze *Rudé právo* nebylo dostupné v podobě periodika, ale všechny ilegální výtisky z let 1939–1945 vyšly roku 1971 pod názvem *Rudé právo 1939–1945*⁹ knižně. Pro potřeby práce jsem tedy čerpala z tohoto svazku.

V citacích jsem nechala pro zachování autenticity původní pravopis, v práci samé jsem se řídila pravopisnými pravidly danými Internetovou příručkou Ústavu pro jazyk český AV ČR¹⁰. Listy Večerní České Slovo a České Slovo, v originálu psané se S, jsem přepsala podle současných pravidel, protože v této podobě to na dnešní čtenáře působí jako chyba či překlep.

---

⁵ WONKA, František a Pavel SUK. *Doba zkoušek a naděje: deník děkana Františka Wonky z let 1938 – 1945*. I. Manětín: Město Manětín, 2010. ISBN 978-80-904318-6-7.

⁶ DOUŠA, Jaroslav a kolektiv. *Dějiny Plzně v datech*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2004. ISBN 80-7106-723-7.

⁷ SRBA, Bořivoj. *Múzy v exilu: kulturní a umělecké aktivity čs. exulantů v Londýně v předvečer a v průběhu druhé světové války 1939–1945*. Brno: Masarykova univerzita, 2003, ISBN 80-210-3134-4.

⁸ PASÁK, Tomáš. *Soupis legálních novin, časopisů a úředních věstníků v českých zemích z let 1939–1945*. Praha: Univerzita Karlova, 1980.

⁹ *Rudé právo 1939–1945*. I. Praha: Svoboda, 1971.

¹⁰ *Internetová jazyková příručka* [online]. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, 2008 [cit. 2017-04-24]. Dostupné z: <http://prirucka.ujc.cas.cz/>

2 České země za protektorátu Čechy a Morava

Německá vojska vstoupila na české území, na základě mnichovské dohody z 29. září 1938 již okleštěné o pohraničí, 15. března 1939 a hned následující den, 16. března 1939, vydal Adolf Hitler na Pražském hradě výnos, jímž vznikl formálně autonomní protektorát Čechy a Morava. Začala vznikat dvoukolejná zpráva – na jedné straně německé okupační orgány a na druhé straně formálně autonomní, ale nesamostatná česká protektorátní správa.

Říšskou správu představoval Úřad říšského protektora, sídlící v Praze. Říšským protektorem, nejvyšším německým činitelem pověřeným dohledem nad správou protektorátu, byl Hitlerem 18. března 1939 jmenován Konstantin von Neurath, bývalý říšský ministr zahraničí. Jeho zástupcem ve funkci státního sekretáře byl jmenován Karl Hermann Frank, sudetský Němec, který ve 30. letech patřil k nejaktivnějším funkcionářům Sudetoněmecké strany v českém pohraničí. Formálním státním prezidentem byl nadále Emil Hácha, ve vládě se od druhorepublikového uspořádání změnilo obsazení funkce předsedy vlády, kam místo Rudolfa Berana nastoupil generál Alois Eliáš, do té doby ministr dopravy, a zmizela funkce ministra zahraničí Františka Chvalkovského a ministra národní obrany generála Jana Syrového. Úřad říšského protektora měl mít funkci poradní s právem veta, ve skutečnosti byly rady úřadu pro protektorátní správu naprosto závazné.¹¹

Protektorát Čechy a Morava měl rozlohu 49 363 km² a roku 1939 v něm žilo cca 7,38 milionu obyvatel. Příslušníci německé menšiny získali říšské občanství, Češi občanství protektorátní. Češi byli programově vystavováni germanizaci, česká kultura i školství byly oslabovány, vysoké školství bylo úplně zlikvidováno – české vysoké školy byly uzavřeny 17. listopadu 1939 a k jejich opětovnému otevření došlo až po válce.¹²

Prezident Edvard Beneš odletěl již v říjnu 1938 do Velké Británie, kde ustavil v Londýně v roce 1940 exilovou vládu, jejímž předsedou byl Msgre Jan Šrámek, římskokatolický kněz a politik Československé strany lidové. Ministrem zahraničí exilové vlády byl Jan Masaryk. Společně s ostatními exilovými politiky působili ve prospěch osvobození Československa.

Okupace vyvolala mezi českým obyvatelstvem značnou odezvu – začátkem byly demonstrace 28. října 1939 a 15. listopadu 1939, dále na území protektorátu začaly vznikat již od léta 1939

---

¹¹ BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPLOVÁ. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. Praha: Grada, 2011. Žurnalistika a komunikace, s. 191. ISBN 978-80-247-3028-8.

¹² KONČELÍK, Jakub, Pavel VEČEŘA a Petr ORSÁG. *Dějiny českých médií 20. století*. Praha: Portál, 2010, s. 88. ISBN 978-80-7367-698-8.

odbojové skupiny bojující proti nacismu. Odbojové skupiny měly různé složení i zaměření, od komunistů přes příslušníky inteligence po členy církví. Řada českých občanů se snažila dostat do zahraničí, mnozí z nich proto, že chtěli vstoupit do československých vojenských jednotek formujících se hlavně ve Velké Británii a Sovětském svazu a zapojit se do boje proti nacismu. Ze zahraničí byli na protektorátní území vysíláni parašutisté s úkolem navázat kontakt s českým odbojem a rozvinout zpravodajskou činnost pro československý exil s využitím rádiového spojení.¹³ Na druhou stranu je nutné uvést, že se mezi Čechy během okupace objevili i kolaboranti a udavači. Zosobněním kolaborace se stal ministr školství a ministr lidové osvěty Emanuel Moravec.¹⁴

Protektorát byl Němci využíván vojensky, hospodářsky, dopravně i komunikačně. Do českých podniků pronikal německý kapitál, Němci ovládli finanční toky, kontrolovali banky, pojišťovny i obchod. Podřídili si průmyslovou i zemědělskou výrobu. Židovský majetek byl rovnou konfiskován (to se dotklo i oblasti tisku – např. Lidových novin, jejichž majitelé, rodina Stránských, byli židovského původu¹⁵). Nebezpečím zejména pro mladé lidi bylo totální nasazení na nucené práce pro Německo.¹⁶ Hned na začátku protektorátu obyvatelé v obavě z nedostatku potravin a ostatních produktů denní potřeby začali vytvářet domácí zásoby, což ještě více destabilizovalo situaci v zásobování. Proto byl v červenci 1939 zaveden omezený odběr potravin a 1. října 1939 byly zavedeny odběrní lístky na potraviny neboli přidělový systém. Ten se týkal másla, jedlých tuků, cukru, masa a masných výrobků, mléka, kávy, čaje a kávových náhražek, mouky, chleba a pečiva. Lístky vydávaly okresní a obecní úřady. Později došlo k dalšímu zhoršení zásobovací situace, přidělový systém začal fungovat i ve veřejných stravovacích zařízeních. Od roku 1940 se na území protektorátu nesměla vůbec prodávat káva, kakao a čistá čokoláda. Lístky se vztahovaly i na textil (tzv. šatenky) a obuv. Důsledkem tohoto systému byl vznik černého trhu, který zásobovali venkovští producenti. Zboží na něm bylo ovšem drahé, takže ne pro všechny dostupné.¹⁷

Konstantin von Neurath byl z funkce říšského protektora v roce 1941 Hitlerem uvolněn „ze zdravotních důvodů“, ale skutečným důvodem byla Hitlerova nespokojenost se situací v protektorátu. Von Neurath oficiálně ve funkci zůstal, ale zastupujícím říšským

---

¹³ BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPLOVÁ. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. Praha: Grada, 2011. Žurnalistika a komunikace, s. 192. ISBN 978-80-247-3028-8.

¹⁴ KONČELÍK, Jakub, Pavel VEČEŘA a Petr ORSÁG. *Dějiny českých médií 20. století*. Praha: Portál, 2010, s. 89. ISBN 978-80-7367-698-8.

¹⁵ Tamtéž, s. 95.

¹⁶ Tamtéž, s. 89.

¹⁷ GEBHART, Jan, Jan KUKLÍK. *Velké dějiny země Koruny české XVa*. Praha: Paseka, 2006-, s. 237. ISBN 80-7185-264-3.

protektorem byl jmenován Reinhard Heydrich, který přijel do Prahy 28. září 1941. Jeho úkolem bylo germanizovat protektorát (část Čechů měla být vystěhována, někteří poněmčeni, zbytek měl být zlikvidován). S tímto plánem Heydrich seznámil nacistické funkcionáře na tajné poradě 2. října 1941. Hned po příjezdu vyhlásil stanné právo a rozpoutal represe, zatýkání a popravy, označované za tzv. I. heydrichiádu. V průběhu roku 1941 začaly také transporty židovského obyvatelstva do Polska a do Terezína. Za protinacistický odboj byl zatčen a posléze popraven předseda vlády Alois Eliáš, na jeho místo nastoupil v lednu 1942 Jaroslav Krejčí. Toho ke konci války, v lednu 1945, nahradil Rudolf Bienert.

Reakcí na Heydrichovy represe bylo vyslání parašutistů ze skupiny Anthropoid z Velké Británie na území protektorátu s cílem Heydricha zlikvidovat. Členové skupiny Jozef Gabčík a Jan Kubiš provedli na Heydricha v Praze-Libni atentát 27. května 1942. Zraněný Heydrich zemřel v nemocnici na Bulovce 4. června 1942. Jeho nástupcem ve funkci zastupujícího říšského protektora se stal Kurt Daluege. Nacisté reagovali tvrdými represemi, známými jako tzv. II. heydrichiáda, při nichž byly vyhlazeny vesnice Lidice a Ležáky a bylo popraveno 3188 osob¹⁸. Jména popravených byla denně oznamována rozhlasem a vylepenými plakáty. Daluege působil v protektorátu až do léta 1943, kdy Hitler jmenoval 20. srpna 1943 říšským protektorem Wilhelma Fricka.¹⁹

Od října 1944 začalo osvobozování československého území z východu postupující Rudou armádou, která osvobodila nejprve Slovensko a na konci dubna vstoupila do Brna a Ostravy. 5. května 1945 vypuklo Pražské povstání. Americká armáda postupovala od západu, 6. května 1945 osvobodila Plzeň. V důsledku dohody spojeneckých velmocí ale nemohla postupovat dále, takže do Prahy se dostala pouze Rudá armáda. 8. května 1945 podepsali Němci bezpodmínečnou kapitulaci. Dne 9. května 1945 vstoupila Rudá armáda do Prahy, a přestože boje ještě ojedinele pokračovaly až do 11. května, příchodem Rudé armády do Prahy druhá světová válka na československém území skončila.²⁰

2.1 Česká tištěná média v období protektorátu Čechy a Morava

Na protektorátním území působily tři typy médií:

- legální média, kontrovaná a řízená okupační správou
- ilegální tiskoviny vydávané na území protektorátu odbojovými skupinami

---

¹⁸ BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPLOVÁ. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. Praha: Grada, 2011. Žurnalistika a komunikace, s. 192. ISBN 978-80-247-3028-8.

¹⁹ Tamtéž, s. 192.

²⁰ Tamtéž, s. 193.

- zahraniční média působící na území protektorátu (exilová média), k tomuto typu patří také média působící v zahraničí a oslovující krajany tam dlouhodobě žijící či ty, kterým se podařilo opustit okupovanou zemi²¹

2.1.1 Legální tisk

Oficiální protektorátní média musela pracovat ve prospěch nacistické okupační moci. O tisku sice rozhodovaly jak okupační, tak protektorátní úřady, ale okupační úřady byly nadřazené a měly rozhodující slovo. Byla využita legislativa první republiky a cenzurní praxe druhé republiky.²²

Velmi důležitou součástí legálního publikování byla propaganda, ostatně se v tom smyslu vyjádřil např. i vedoucí zvláštního oddělení pro kulturní politiku u říšského protektora SS-Sturmbannführer Martin Wolf na pravidelné týdenní poradě šéfredaktorů českého denního tisku 20. května 1943, když prohlásil: „*Jistě jste to sami pocítili a porozhlédnete-li se po uplynulém roku, poznáte, jak silně politické vedení v Protektorátu vždy dbalo propagačních hledisek při všech svých opatřeních a jaký význam propagandě náleží. Přitom je třeba slovem **propaganda** rozumět nikoli onu práci dřívějších systémů, která spočívala v přikrašlování nepřijemných věcí, nýbrž přibližování skutečnosti a vůle vedení všemu obyvatelstvu.*“²³ Jak se ovšem přesvědčíme v praktické části práce, ono „*přibližování skutečnosti*“ znamenalo často publikování z kontextu vytržených událostí, které se hodily pro propagandistické záměry, nešlo o informování o skutečnosti jako celku.

16. března 1939 bylo vydáno nařízení upravující postavení Ústředí tiskové dozorcí služby²⁴ při Tiskovém odboru Předsednictva ministerské rady (TO PMR), v jehož čele stál Zdeněk Schmoranz²⁵. Po jeho zatčení se v čele TO PMR vystřídali Arnošt Bareš (zatčen gestapem v září 1939 a odsouzen na doživotí, po válce osvobozen), František Hofman (zatčen v květnu

²¹ BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPLOVÁ. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. Praha: Grada, 2011. Žurnalistika a komunikace, s. 196. ISBN 978-80-247-3028-8.

²² KONČELÍK, Jakub, Pavel VEČEŘA a Petr ORSÁG. *Dějiny českých médií 20. století*. Praha: Portál, 2010, s. 90. ISBN 978-80-7367-698-8.

²³ GEBHART, Jan, Barbara KÖPPLOVÁ a Jitka KRYŠPÍNOVÁ. *Řízení legálního českého tisku v Protektorátu Čechy a Morava*. Praha: Karolinum, 2010. ISBN 978-80-246-1632-2.

²⁴ ÚTDS – úřad založený rozhodnutím ministerské rady z 6. prosince 1938, jehož úředníci vykonávali předběžnou tiskovou kontrolu. Jejich činnost koordinoval tiskový odbor Předsednictva ministerské rady – viz BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPLOVÁ. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. Praha: Grada, 2011. Žurnalistika a komunikace, s. 194. ISBN 978-80-247-3028-8.

²⁵ Zdeněk Schmoranz (1896–1942), český spisovatel a novinář, v prvních měsících protektorátu vybudoval ilegální zpravodajskou skupinu, která předávala informace do zahraničí. Skupina byla v srpnu 1939 odhalena, její příslušníci zatčeni a Schmoranz v roce 1942 popraven – viz BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPLOVÁ. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. Praha: Grada, 2011. Žurnalistika a komunikace, s. 197. ISBN 978-80-247-3028-8.

1941, zemřel v Osvětimi) a Ctibor Melč.²⁶ Ústředí tiskové dozorčí služby mělo hlavní sídlo v Praze, pobočky v Plzni, Brně, Olomouci a Moravské Ostravě.²⁷

Po dobudování protektorátních úřadů převzalo dohled nad médií oddělení kulturně politických záležitostí Úřadu říšského protektora, v jehož čele byl Karl von Gregory. V tomto oddělení bylo zřízeno několik skupin – pro tisk, rozhlas, film, divadlo a písemnictví. Skupinu Tisk dostal na starost důstojník SS Wolfgang Wolfram von Wolmar, jehož v říjnu 1943 nahradil Arthur Söhnel, který ve funkci působil až do podzimu 1944²⁸. Tato skupina byla sice formálně jen poradním orgánem, ale ve skutečnosti jí byl český TO PMR úplně podřízen. Ústředí tiskové dozorčí služby, v rámci TO PMR určené k provádění cenzury, dávalo pokyny cenzorům. Cenzoři pracovali v jednotlivých redakcích, v případě regionálních listů na nejbližším státním zastupitelství. TO PMR vydával *Informace pro šéfredaktory*, v nichž byly instrukce, jak a o čem psát, či naopak nepsat.

V redakcích deníků a týdeníků měli službu vždy dva čeští cenzoři, v ÚTDS drželi cenzoři službu nonstop. Jejich činnost kodifikoval od září 1939 *Souborný přehled pokynů pro tiskovou přehlídku*. Cenzura byla třístupňová, vztahovala se na články, fotografie i inzerci, a hodnotil se jak obsah, tak forma (grafika, umístění na stránce atd.). První kontrolu prováděl domácí cenzor v redakci, ten spolu s šéfredaktorem zodpovídal za dodržování cenzurních pokynů. Kontroloval se rukopis, obsah i signální výtisk. Ten byl po kontrole zaslán ke schválení na ÚTDS, ve sporných případech byl materiál konzultován ještě se skupinou Tisk. Teprve poté mohly jít noviny do tisku.

Vyškrtnuté pasáže musely být nahrazeny jiným textem, v novinách nesměla být bílá místa prozrazující cenzurní zásah. Některé pro režim obzvláště důležité články (např. o vyhlazení Lidic a Ležáků či popravách) byly připravovány přímo skupinou Tisk a musely být otištěny v doslovném znění.²⁹ Pro potřeby kontroly regionálního tisku byly 29. března 1939 protektorátní vládou zřízeny funkce tiskových referentů při okresních úřadech.³⁰

---

²⁶ BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPOVÁ. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. Praha: Grada, 2011. Žurnalistika a komunikace, s. 197. ISBN 978-80-247-3028-8.

²⁷ KONČELÍK, Jakub, Pavel VEČEŘA a Petr ORSÁG. *Dějiny českých médií 20. století*. Praha: Portál, 2010, s. 91. ISBN 978-80-7367-698-8.

²⁸ GEBHART, Jan, Barbara KÖPPOVÁ a Jitka KRYŠPÍNOVÁ. *Řízení legálního českého tisku v Protektorátu Čechy a Morava*. Praha: Karolinum, 2010. ISBN 978-80-246-1632-2.

²⁹ BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPOVÁ. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. Praha: Grada, 2011. Žurnalistika a komunikace, s. 198. ISBN 978-80-247-3028-8.

³⁰ KONČELÍK, Jakub, Pavel VEČEŘA a Petr ORSÁG. *Dějiny českých médií 20. století*. Praha: Portál, 2010, s. 90. ISBN 978-80-7367-698-8.

K významné organizační změně došlo 19. ledna 1942, kdy Emanuel Moravec převzal ministerstvo školství a zároveň i nově vytvořený Úřad lidové osvěty, z nějž se v květnu 1942 stalo ministerstvo lidové osvěty. Pod ministerstvo lidové osvěty přešel i tiskový odbor působící dosud při Předsednictvu ministerské rady.³¹

Že v období protektorátu šlo i v legálním tisku často doslova o život, dokládá případ z roku 1945, tedy prakticky již z konce války. V neděli 4. února 1945 hrála Česká filharmonie ve Smetanově síni v Praze Smetanovu *Mou vlast*. O dva dny později ve *Večerním Českém slově* vyšla o koncertu krátká poznámka. Její autor, hudební kritik Zdeněk Němec, v ní napsal: „*Dílo samo k nám promlouvá a strhuje s prvními akordy Vyšehradu až k vítěznému pochodu blanických rytířů, přicházejících v nejtěžší chvíli národa a přinášejících mu spásu a vyproštění z pout poroby a temna.*“³² Jako podklad Němec využil životopisnou knihu o Bedřichu Smetanovi, vydanou se souhlasem německé cenzury v nakladatelství Orbis. S tím Němcovu poznámku schválil český cenzor Julius Kříž. V reakci na tento Němcův text byl 7. února cenzor Kříž zatčen gestapem a brzy po něm i Zdeněk Němec a vedoucí kulturní rubriky Jaroslav Kohlík. Redaktor Kohlík byl transportován do terezínské pevnosti, kde se dočkal osvobození. Hudební kritik Němec a cenzor Kříž však byli popraveni, a to na základě rozhodnutí státního tajemníka Karla Hermanna Franka a ministra Emanuela Moravce.³³

Další formou řízení tisku byly pravidelné týdenní tiskové konference (porady) úředníků TO PMR a skupiny Tisk s politickými redaktory a šéfredaktory tisku. Na nich dostávali šéfredaktoři a významní redaktoři instrukce, jak působit na protektorátní obyvatelstvo. Pro denní tisk se konaly jednou týdně, pro týdeníky jednou měsíčně.³⁴ Na konferencích byly přítomným sdělovány oficiální interpretace mezinárodních i domácích událostí a byla hodnocena práce redakcí, a to jak na základě článků publikovaných, tak cenzurou zabavených. Vedení skupiny Tisk také doporučovalo témata, o nichž je třeba psát a v jaké formě, a naopak upozorňovalo, o čem se psát nemá. Vytýkalo též prohřešky proti oficiální německé linii.³⁵

---

³¹ KONČELÍK, Jakub, Pavel VEČEŘA a Petr ORSÁG. *Dějiny českých médií 20. století*. Praha: Portál, 2010, s. 91. ISBN 978-80-7367-698-8.

³² -ek-, K. B. Jirák řídil *Mou vlast*, *Večerní České slovo*, roč. XXVII., č. 30, 6. 2. 1945, str. 2

³³ MOULIS, Miloslav a Dušan TOMÁŠEK. *Život plný nenávisti*. Praha: Mladá fronta, 1977.

³⁴ KONČELÍK, Jakub, Pavel VEČEŘA a Petr ORSÁG. *Dějiny českých médií 20. století*. Praha: Portál, 2010, s. 91. ISBN 978-80-7367-698-8.

³⁵ BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPLOVÁ. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. Praha: Grada, 2011. Žurnalistika a komunikace, s. 198. ISBN 978-80-247-3028-8.

Pro tisk znamenal protektorát pokles počtu vycházejících periodik. Na začátku protektorátu vycházelo na jeho území 2125 titulů. Na konci války zbylo pouze 238 titulů. Nejvíce titulů zaniklo v roce 1941 – 623 (mimo jiné také deník *Národní listy*, vycházející od roku 1861). Na počátku vedly k zákazu vycházení často politické důvody, na konci byly klíčové důvody hospodářské (kvůli totálnímu nasazení byl nedostatek pracovních sil a rovněž byl nedostatek papíru). Proto i periodika, která přežila veškeré represe, musela v posledních měsících války snížit náklad i počet stran.³⁶

Obyvatelé sice legálnímu tisku příliš nedůvěřovali (když byl týden od 14. do 21. září 1941 vyhlášen českým odbojem za týden odporu k protektorátnímu tisku, jeho prodej poklesl až o 80 %³⁷), ale přesto pro ně představoval (spolu s rozhlasem) důležitý a dostupný zdroj informací. Důležitosti médií si byli vědomi i Němci, a proto se od počátku snažili získat novináře na svoji stranu. Většina novinářů se sice pokoušela aktivní spolupráci vyhnout, ale našli se i takoví, kteří spolupráci uvítali a rozvíjeli. V rámci této skupiny se vyprofilovalo několik proněmecky smýšlejících šéfredaktorů, kteří ve spolupráci s německými úřady přetvořili český periodický tisk v nástroj německé propagandy. Tato dobrovolná spolupráce novinářů s Němci se nazývala novinářský aktivismus.³⁸

Ten byl zpočátku neorganizovaný, později se začal formovat nejen novinářsky, ale i politicky. Nakonec se vyprofilovala novinářská aktivistická skupina – Karel Lažnovský, v roce 1941 šéfredaktor *Českého slova*; Vladimír Krychtalek, v letech 1939–1944 šéfredaktor *Večera*, do konce války pak *Venkova* a zároveň od února 1942 předseda Národního svazu novinářů; Karel Werner, v letech 1941–1943 šéfredaktor *Poledního listu*, poté do konce války *Večerního Českého slova*; Emanuel Vajtauer, v letech 1941–1943 šéfredaktor *Večerního Českého slova*, poté *Přítomnosti*; Jaroslav Křemen, do roku 1941 odpovědný redaktor *Telegrafu*, do roku 1944 šéfredaktor listu *A-Zet*, do roku 1945 šéfredaktor *Lidového deníku*; Vladimír Ryba, za protektorátu šéfredaktor *Národní práce*; Václav Crha, do roku 1943 šéfredaktor deníku *Národní politika*, do roku 1944 *Českého slova* a na konci války *Zteče*, časopisu Kuratoria pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě³⁹, či Antonín Jaromil

---

³⁶ BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPLOVÁ. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. Praha: Grada, 2011. Žurnalistika a komunikace, s. 199. ISBN 978-80-247-3028-8..

³⁷ KONČELÍK, Jakub, Pavel VEČEŘA a Petr ORSÁG. *Dějiny českých médií 20. století*. Praha: Portál, 2010, s. 98. ISBN 978-80-7367-698-8.

³⁸ BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPLOVÁ. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. Praha: Grada, 2011. Žurnalistika a komunikace, s. 203. ISBN 978-80-247-3028-8.

³⁹ Organizace založená v r. 1942 k výchově české mládeže pro „říšskou myšlenku“. Podle Reinharda Heydricha „měla mládež ovlivňovat organizace stojící mimo školu a samostatně řízená, která se školou spolupracuje a využívá její základny“. – viz GEBHART, Jan, Jan KUKLÍK. *Velké dějiny země Koruny české*. Praha: Paseka,

Kožíšek, šéfredaktor *Moravských novin* a *Moravské orlice* a od roku 1943 do konce protektorátu šéfredaktor *Poledního listu*. Motivace těchto aktivistických novinářů byla různá – někteří byli přesvědčení fašisté a v nacismu viděli naplnění vizí nového společenského řádu (např. Karel Werner), někteří inklinovali k socialistům (Vladimír Ryba či Jaroslav Křemen), či dokonce komunistům (Emanuel Vajtauer nebo Karel Lažnovský). Vladimír Krychtálek a Václav Crha původně psali pro demokratické noviny. Aktivističtí novináři se účastnili organizovaných zájezdů do Německa nebo na Němci obsazená území a potom psali propagandistické texty o vojenských, hospodářských i kulturních úspěších Německa.⁴⁰

Aktivističtí novináři si na 18. září 1941 vymohli schůzku u předsedy vlády Aloise Eliáše, neboť se cítili protektorátní vládou málo podporováni. Na schůzku přišlo sedm aktivistických novinářů, kteří jako občerstvení dostali chlebičky. Po schůzce začali mít Emanuel Vajtauer, Jaroslav Křemen, Vladimír Krychtálek a Karel Lažnovský vážné zdravotní potíže, kterým Lažnovský nakonec 10. října podlehl. Jeho smrt byla vyšetřována jako otrava a politická vražda. Tato tzv. chlebičková aféra byla využita proti ministerskému předsedovi Eliášovi.⁴¹ Vinu na smrti Karla Lažnovského se mu nicméně nepodařilo prokázat.⁴² Jeho podíl na chlebičkové aféře byl odhalen až mnohem později, vypátrali ho po několikaleté badatelské činnosti v roce 2006 Jaroslav Čvančara a Jan B. Uhlíř z Vojenského historického ústavu.⁴³

V duchu norimberských zákonů měla protektorátní média silné protižidovské ladění. Z českých periodik zastával výrazně antisemitský postoj týdeník *Arijský boj*, který vydávala od roku 1940 do dubna 1945 Protižidovská liga. Šéfredaktorem a rovněž autorem mnoha komentářů v tomto periodiku byl Rudolf Novák.⁴⁴ Antisemitismus českých legálních médií dokládá např. záznam z pravidelné týdenní porady šéfredaktorů českého denního tisku konané 13. května 1943, kde Wolfgang Wolfram von Wolmar zdůraznil, že „v souvislosti s nutností omezit spotřebu papíru a tak obnovit zásoby, je nyní bezpodmínečně nutno usměrnit český tisk jasně a jednoznačně jako nástroj antisemitský. To znamená, že napříště v zájmu nové a antisemitské Evropy bude bezpodmínečně nutno, aby český tisk každému jednotlivému

---

2006-. ISBN 80-7185-264-3. Předsedou byl ministr školství a ministr lidové osvěty Emanuel Moravec a generálním referentem MUDr. František Teuner.

⁴⁰ BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPLOVÁ. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. Praha: Grada, 2011. Žurnalistika a komunikace, s. 204. ISBN 978-80-247-3028-8.

⁴¹ Tamtéž, s. 205.

⁴² TOMÁŠEK, Dušan a Robert KVÁČEK. *Generál šel na smrt: životní příběh Aloise Eliáše*. Praha: Pražská vydavatelská společnost, 2007. Magnet (Pražská vydavatelská společnost). ISBN 978-80-87027-56-1.

⁴³ ČVANČARA, Jaroslav a Jan Boris UHLÍŘ. Chlebičková aféra: Poslední odbojový čin ministerského předsedy Aloise Eliáše. *Historie a vojenství*. 2006, **55**(4), 37–48.

⁴⁴ BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPLOVÁ. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. Praha: Grada, 2011. Žurnalistika a komunikace, s. 202. ISBN 978-80-247-3028-8.

českému čtenáři stále a stále pádně líčil nebezpečí Židovstva. Nebude se to ovšem dít ve formě článků oplývajících krví – takový článek se do denního tisku nehodí a k tomu jsou jiné listy – nýbrž seriózně s použitím příkladů z minulosti i přítomnosti.“ Tato informace ovšem byla považována za přísně důvěrnou.⁴⁵

2.1.2 Domácí ilegální tisk

V období protektorátu vycházelo v českých zemích přes 140 ilegálních titulů a rovněž tištěné letáky. Ilegální tisk byl aktivní především mezi lety 1939 a 1941, po Heydrichově příchodu byla jeho činnost výrazně utlumena, mnoho odbojářů podílejících se na vydávání ilegálních tiskovin bylo zatčeno a tiskárny odhaleny a zničeny. Mezi nejvýznamnější odbojové tiskoviny na počátku protektorátu (s nákladem 500–2000 výtisků) patřil časopis *V boj*, vydávaný okruhem lidí kolem Jaroslava Škaldy a malíře Vojtěcha Preissiga. Po odhalení Škaldovy skupiny převzala iniciativu spořilovská skupina, vedená Vojtěchem Preissigem a jeho dcerou Irenou „Inkou“ Bernáškovou. I tato skupina byla odhalena a v roce 1940 zničena.⁴⁶ Inka Bernášková se stala první Češkou odsouzenou lidovým soudem v Berlíně k trestu smrti, který byl vykonán 26. srpna 1942.⁴⁷

Na začátku protektorátu byly významným ilegálním periodikem tzv. *detektivky*, tiskový orgán Petičního výboru Věrní zůstaneme. Měly podobu sešitových detektivních románů, obsahovaly zpravodajský materiál a komentáře vyvracející oficiální propagandu. Jejich výrazným rysem bylo propojení humoru s emotivními protinacistickými verši.

Další významnou ilegální tiskovinou byl *Český kurýr*, připravovaný skupinou vedenou Rostislavem Korčákem a Miroslavem Satranem. Tento zpravodajský titul udržoval spojení s Petičním výborem Věrní zůstaneme i s odbojovou organizací Politické ústředí a ilegální KSČ. Skupina byla odhalena v roce 1941.

Nejdéle vycházející ilegální tiskovinou bylo komunistické *Rudé právo*, přinášející vedle komentářů aktuální situace hlavně ideová a programová stanoviska komunistické strany. Jeho

---

⁴⁵ GEBHART, Jan, Barbara KÖPPOVÁ a Jitka KRYŠPÍNOVÁ. *Řízení legálního českého tisku v Protektorátu Čechy a Morava*. Praha: Karolinum, 2010. ISBN 978-80-246-1632-2.

⁴⁶ KONČELÍK, Jakub, Pavel VEČEŘA a Petr ORSÁG. *Dějiny českých médií 20. století*. Praha: Portál, 2010, s. 103. ISBN 978-80-7367-698-8.

⁴⁷ KOURA, Petr. *Žena, která neznala strach. Český a slovenský svět* [online]. [cit. 2017-03-26]. Dostupné z: <http://www.czsk.net/svet/clanky/osobnosti/bernaskova.html>

vydávání bylo několikrát přerušeno gestapem, ale titul v ilegalitě nakonec vycházel až do 1. května 1945.⁴⁸

2.1.3 Exilový tisk

Tento druh tisku vznikal především ve Velké Británii a Sovětském svazu, kde se soustředila československá emigrace. Do pádu Francie v červnu 1940 vycházela exilová periodika i zde. Ve Velké Británii to byl okruh lidí kolem československé exilové vlády, v Sovětském svazu vedení československých komunistů v exilu v čele s Klementem Gottwaldem.

V Británii od roku 1939 vycházel týdeník *Čechoslovák*, který vyjadřoval názory a postoje exilové vlády, a vojenské *Naše noviny*. Od roku 1941 zde vycházel týdeník *Mladé Československo*, orgán stejnojmenné organizace zaměřené na aktivity levicově orientované exilové mládeže. V roce 1943 bylo *Mladé Československo* nahrazeno *Novým Československem*, kam pronikli i výrazně levicoví novináři kritizující politiku Edvarda Beneše. Své tiskoviny v Británii měly rovněž některé politické strany v exilu.

V Londýně a New Yorku působila rovněž exilová Československá tisková kancelář, která zprostředkovávala informace z okupovaného Československa a informovala o aktivitách exilové vlády.

Komunisté v Moskvě vydávali *Československé listy*, v nichž informovali o svých stanoviscích a ideách a polemizovali s exilovou vládou v Londýně. Vycházelo zde několik vojenských časopisů – nejvýznamnějšími byly týdeník *Naše vojsko v SSSR*, který československá armáda v SSSR vydávala od roku 1942, a deník *Za svobodné Československo*, tiskový orgán 1. československého armádního sboru, vycházející od roku 1944.⁴⁹

2.2 Plzeň v době protektorátu Čechy a Morava

Období protektorátu (1939–1945), ve kterém se Plzeň ocitla po odstoupení pohraničí velmi blízko státní hranice, potvrdilo její pozici klíčového průmyslového centra, a to jak v rámci aglomerace, tak v měřítku překračujícím hranice protektorátu, a významného administrativního centra. Přes obtížné podmínky se jí rovněž dařilo držet pozici centra společenského života – školského, kulturního i osvětového. Zároveň toto období výrazně

---

⁴⁸ KONČELÍK, Jakub, Pavel VEČEŘA a Petr ORSÁG. *Dějiny českých médií 20. století*. Praha: Portál, 2010, s. 103. ISBN 978-80-7367-698-8.

⁴⁹ Tamtéž, s. 104.

zbrzdilo rozvoj občanské společnosti a podepsalo se jak na vnějším obrazu města, tak na složení jeho populace.

Ve skladbě obyvatelstva došlo k podstatným změnám – protektorát přinesl jak příliv lidí z odstoupeného pohraničí, oficiálně definovaných jako přestěhovalci z odstoupeného území, tak lidi přistěhovalé ze Slovenska a Podkarpatské Rusi. S příchodem okupační armády a se zakládáním sítě nacistických správních a stranických orgánů do Plzně přišli občané říšskoněmecké státní příslušnosti. Úbytek obyvatelstva byl naopak dán odsunem Židů a Romů.

Za protektorátu docházelo i v Plzni ke germanizaci, např. v podobě zakládání německých škol, kulturních a osvětových zařízení, ve zvyšování počtu německy mluvícího osazenstva Škodových závodů a v bytové výstavbě na Lochotíně. Zcela v německý prospěch měla situaci zvrátit velkoryse plánovaná rekonstrukce města po britském náletu v dubnu 1943.

Urbanistický vývoj se za války v Plzni téměř zastavil, v prvních letech okupace ještě doznívala stavební konjunktura z předválečného období, ale v květnu 1941 byla nová výstavba zakázána. Výjimečnou událostí byla radikální modernizace přemostění mezi dnešní Pražskou a Nádražní ulicí, tzv. Pražský most (1942), sloužící k usnadnění průjezdu centrem města. Samostatnou kapitolu tvoří účelová okupační výstavba – nedokončený lochotínský tzv. Malý Berlín, kasárenský areál mezi Bručnou a Slovany, letištní hangáry na borském letišti, rozhlasový vysílač a rušička na Borech, posléze na Obcizně (dnešní Štruncovy sady), a též maketa Škodových závodů, vystavěná v roce 1943 jako ochrana proti náletům v prostoru mezi Vochovem a Vejprnicemi, která ovšem nikdy nesplnila svůj účel. Tytéž trendy platily i v městské infrastruktuře – co z předválečných plánů se nepodařilo uskutečnit během prvních dvou let okupace, nemělo již šanci na realizaci. Naději na naplnění měly pouze projekty sloužící válečným potřebám či k udržení základního chodu města (např. zavedení trolejbusové dopravy v roce 1941).

Zatímco ve školství docházelo ke snižování počtu škol, tříd i žáků a vyloučení občanského prvku ze systému školské správy, kulturní sféra se snažila o hledání národní identity, kořenů a zdrojů. V Plzni kulturní sféru reprezentovalo především divadlo, zejména jeho činoherní soubor. K těmto aktivitám se přidala rovněž muzea, knihovny i hudební scéna.⁵⁰

---

⁵⁰ DOUŠA, Jaroslav a kolektiv. *Dějiny Plzně v datech*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2004, s. 307–316. ISBN 80-7106-723-7.

2.2.1 Český tisk v Plzni v době protektorátu Čechy a Morava

Během okupace regionální periodická média utrpěla – došlo ke snížení počtu titulů českého tisku i ke snížení žurnalistické úrovně (existovaly ale i výjimky – PhDr. Fridolín Macháček, historik a archivář, publikoval vynikající seriál o středověkých a raně novověkých dějinách města, který vycházel v průběhu roku 1943 v nedělním vydání *Českého deníku* na str. 5, Stanislav Langer, ředitel Městského divadla v Plzni, v listopadu 1943 v úvodníku *Národ sobě!* rovněž v *Českém deníku* uvítal 60. výročí otevření Národního divadla⁵¹.

Regionální plzeňský tisk zastupovaly agrárnícký *Plzeňský kraj*, národněsocialistický *Český směr*, lidovecký *Český západ* či nově vzniklý tendenční *Západočeský večerník*, *nezávislý list národní*, jehož obsah posloužil nacistickému bezpečnostnímu aparátu pro vytipování osob zahrnutých v březnu–září 1939 do tzv. preventivních zatýkacích vln, při kterých byli zatýkáni vedoucí představitelé kulturního a politického života. *Západočeský večerník* ovšem vycházel pouze dva roky, v letech 1938–1939. Sociálnědemokratická *Nová doba* se během okupace změnila v list publikující názory a stanoviska Národního souručenství⁵² a posléze Národní odborové ústředny zaměstnanecké (NOÚZ)⁵³. *Český deník* vynikal vysokou kvalitou svých kulturních rubrik a znatelným vlasteneckým podtextem, zároveň na svých stránkách dával prostor aktivistickým projevům, např. odpovědného redaktora Antonína Bouchala.⁵⁴ V srpnu 1944 bylo jeho vydávání zastaveno v souvislosti s tzv. totálním válečným nasazením. Z ostatních regionálních periodik se konce války dočkala *Nová doba*, *Plzeňský kraj* byl úředně zastaven v roce 1942, vydávání *Českého směru* bylo zastaveno roku 1940 a *Českého západu* již v roce 1939.⁵⁵ V oblasti ilegálního tisku se vyskytlo několik pokusů o vlastní periodickou produkci v okruhu odbojové organizace Národní hnutí pracující mládeže (NHPM) a KSČ, ale především je v této oblasti pro Plzeň charakteristická distribuce centrálních protinacistických tiskovin a šíření letáků pocházejících ze shozů francouzského, britského a na konci války též amerického letectva. Velký význam měl v této souvislosti

⁵¹ Stanislav Langer, *Národ sobě!*, *Český deník*, roč. XXXI. (78.), č. 317, 18. 11. 1943, s. 1.

⁵² Národní souručenství – instituce zřízená protektorátním establishmentem k organizačnímu podchycení příslušníků českého národa, zpočátku měla i rezistentní náplň, později v ní převládla kolaborace. – viz KONČELÍK, Jakub, Pavel VĚČERA a Petr ORSÁG. *Dějiny českých médií 20. století*. Praha: Portál, 2010, s. 98. ISBN 978-80-7367-698-8.

⁵³ NOÚZ – Odborová centrála v protektorátu Čechy a Morava, sloužící jako nástroj ovládnutí českých pracujících v duchu potřeb nacistické válečné výroby. – Národní odborová ústředna zaměstnanecká. In: *Vševěd: Encyklopedie v pohybu* [online]. [cit. 2017-03-26]. Dostupné z: <http://encyklopedie.vseved.cz/N%C3%A1rodn%C3%AD+odborov%C3%A1+%C3%BAst%C5%99edna+zam%C4%9Bstnaneck%C3%A1>

⁵⁴ DOUŠA, Jaroslav a kolektiv. *Dějiny Plzně v datech*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2004, s. 310. ISBN 80-7106-723-7.

⁵⁵ PASÁK, Tomáš. *Soupis legálních novin, časopisů a úředních věstníků v českých zemích z let 1939–1945*. Praha: Univerzita Karlova, 1980.

plzeňský železniční uzel, přes nějž putoval ilegální tisk dál na Domažlicko, Klatovsko, Kralovicko a Přešticko a částečně i na území odstoupené na podzim 1938.⁵⁶

2.2.2 Spojenecké nálety na plzeňskou oblast na jaře 1943

Cílem obou náletů v této oblasti měly být Škodovy závody v Plzni. Ty se staly po okupaci součástí říšského zbrojního koncernu Reichswerke Hermann Göring a představovaly jednu z nejvýznamnějších zbrojovek pracujících pro třetí říši. Ačkoliv se struktura zbrojní výroby během války měnila, jejím základem byla výroba děl různých ráží. V průběhu války Škodovka vyprodukovala celkem 17 560 ks děl – polních, tankových, protitankových, protiletadlových i námořních. Druhým pilířem výroby byla dělostřelecká munice – vyrábělo se zde 43 typů granátů a 19 druhů zapalovačů. Dělostřelecké munice se vyrobilo dohromady 19 677 783 ks. Hlavním odběratelem zbrojovky byl wehrmacht, malá část šla na export (hlavně na Balkán či Slovensko).⁵⁷

K prvnímu náletu ve sledovaném časovém období došlo krátce po půlnoci v noci z 16. na 17. dubna 1943 – letecký poplach v Plzni byl vyhlášen v 1.09 hod., odvolán byl ve 3.08 hod. Celkem 291 čtyřmotorových bombardovacích letadel typu Lancaster a Halifax britské RAF svrhlo 617 tun trhavých a zápalných pum západně a jihozápadně od Plzně v pásu od Křimic přes Novou Ves až po nejvíce postižené Dobřany (od roku 1938 pojmenované Wiesengrund). Záměnu areálu psychiatrické léčebny v Dobřanech za tovární objekty Škodovky způsobila souhra několika nepředvídatelných okolností – od navigační chyby během přeletu Německa až po prudkou reakci protiletadlové obrany v místě náletu. Útok byl součástí letecké bitvy o Porúří probíhající v březnu–červenci 1943.⁵⁸

Došlo k velkým ztrátám na životech – v Dobřanech zahynulo na 100 pacientů a pacientek psychiatrické léčebny (největší psychiatrické léčebny na našem území), dále 60 německých vojáků (1 km od léčebny se nacházela kasárna s výcvikovým střediskem wehrmachtu, která se rovněž stala cílem náletu) a 35 civilistů, dalších 11 civilistů zahynulo

---

⁵⁶ DOUŠA, Jaroslav a kolektiv. *Dějiny Plzně v datech*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2004, s. 310. ISBN 80-7106-723-7.

⁵⁷ RAJLICH, Jiří. Pokusy britského letectva o zničení Škodových závodů v Plzni v letech 1940–1943. *Historie a vojenství*. Praha: Vojenský historický ústav Praha, 2004, **LIII**(4), 20–41.

⁵⁸ DOUŠA, Jaroslav a kolektiv. *Dějiny Plzně v datech*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2004, s. 349. ISBN 80-7106-723-7.

v nedaleké Nové Vsi. Zraněných byly stovky a více než tisíc lidí přišlo o střechu nad hlavou.⁵⁹

Škodovy závody přitom neutrpěly prakticky žádné škody, s výjimkou několika rozbitých oken od aktivní protiletadlové obrany. Rovněž zde nedošlo k žádným ztrátám na životech.⁶⁰

Vzhledem k neúspěchu dubnového náletu se Britové rozhodli pro další letecký úder, ke kterému došlo o necelý měsíc později, v noci z 13. na 14. května 1943. Letecký poplach byl opět vyhlášen krátce po půlnoci (v 0.58 hod., konec v 2.25 hod.). Cílem byly znovu Škodovy závody v Plzni. Útok 60 strojů typu Lancaster a Halifax postihl pás území od Valchy přes Karlov, Škodovku, Skvrňany a Radčice až po Bolevec, tzv. Malý Berlín a vilovou zástavbu na Saském předměstí. Ve středu Plzně utrpěla zásahy tiskárna Grafika. Náletem byla nejvíce zasažena obec Radčice.⁶¹

Bylo shozeno celkem 280 trhavých a několik desítek zápalných bomb. Tentokrát byla zasažena i Škodovka, pět bomb dopadlo přímo na areál a devět do jeho bezprostřední blízkosti. Ve Škodovce byla zasažena podniková ubytovna, slévárna oceli, částečně poškozena dělovka, dílna na granátové zapalovače a podniková elektrárna. Jednalo se o první a poslední britské pumy, které na Škodovku vůbec dopadly. Lidské ztráty v dílnách a na ubytovně činily 12 mrtvých a 54 zraněných. Nálet však provoz Škodovky neochromil a její výroba pokračovala dál. Kromě lidských ztrát ve Škodovce zahynulo dalších 18 osob v Plzni a 18 osob v nedalekých Radčicích. Došlo také ke škodám na majetku – jen v Plzni bylo zničeno 39 a poškozeno přes 2000 domů.⁶²

3   **Obraz spojeneckých náletů na plzeňskou oblast na jaře 1943 na stránkách celostátního tisku**

Celostátní legální tisk v této práci zastupují deníky *Lidové noviny*, *Večerní České slovo*, *Polední list* a *Národní politika*. Od 31. března 1939 byly všechny listem Národního souručenství, nicméně od léta 1940 se označení „*list Národního souručenství*“ postupně

---

⁵⁹ RAJLICH, Jiří. Pokusy britského letectva o zničení Škodových závodů v Plzni v letech 1940–1943. *Historie a vojenství*. Praha: Vojenský historický ústav Praha, 2004, **LIII**(4), 20–41.

⁶⁰ Tamtéž, s. 20–41.

⁶¹ DOUŠA, Jaroslav a kolektiv. *Dějiny Plzně v datech*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2004, s. 350. ISBN 80-7106-723-7.

⁶² RAJLICH, Jiří. Pokusy britského letectva o zničení Škodových závodů v Plzni v letech 1940–1943. *Historie a vojenství*. Praha: Vojenský historický ústav Praha, 2004, **LIII**(4), 20–41.

z novin vytrácelo, neboť Národní souručenství nebylo u okupantů oblíbené.⁶³ Alespoň zpočátku se totiž snažilo zdůrazňovat a upevňovat české vlastenectví, což v Němcích nebudilo důvěru, navíc v něm působili i lidé demokraticky orientovaní.⁶⁴ *České slovo* mělo např. již od roku 1940 podtitul *List pro národ a socialismus*.

Legální tisk, tedy celostátní i regionální, se ve svých člancích musel řídit pokyny protektorátních cenzurních úřadů. Tématem plzeňských náletů se zabývala i pravidelná tisková porada šéfredaktorů a redaktorů českého denního tisku konaná dne 22. dubna 1943, kde Wolfgang Wolfram von Wolmar instruoval přítomné, aby téma náletů na Antverpy, zpracované nejnovějším filmovým týdeníkem, „převodli na různé výroky emigrantské propagandy v londýnském rozhlase ohledně západočeské oblasti“. K tomu přečetl několik směrnic pro komentář, které však dle jeho slov „nesměly být uveřejněny v této formě“. Směrnice byly opsány a doručeny jako důvěrný materiál účastníkům porady, ale do každé redakce pouze jeden výtisk, který musel být po použití zničen. Porady se účastnil i šéfredaktor Antonín Jaromil Kožíšek, který uvedl své dojmy z bombardované obce, kterou navštívil a o jejíž návštěvě napsal podrobnou reportáž, otištěnou posléze v několika denících. Jeho zprávu doplnil Jiří Kutvirt, šéfredaktor *Nové doby*, informací o pohřbu obětí, kterého se zúčastnil a kde se sešlo přes 3000 lidí. Zdůraznil, že účast obyvatelstva s oběťmi a poškozenými je všeobecná. K tomu Wolfram von Wolmar podotkl, že tyto dojmy jsou určeny pouze k informaci účastníků porady, a poukázal na to, že úřední zpráva vydaná o náletu na západočeskou oblast se shoduje s formulací zpráv vrchního velitelství branné moci. Zdůraznil, že při zpracování tohoto tématu je nutné dbát na příslušné cenzurní předpisy; podle něj by bylo samozřejmě lehké vyvrátit nesprávná londýnská hlášení o náletu, avšak nelze tak učinit z důvodů vojenských a v zájmu obyvatelstva postiženého území. „*V úvahách a komentářích*“, pokračoval Wolfram von Wolmar, „*bude záležeti na tom, aby se poukázalo na cynismus v řečech emigrantské propagandy*.“⁶⁵ Jak uvidíme v člancích z celostátního i regionálního tisku, vzali si redaktoři jeho slova skutečně k srdci.

---

⁶³ KONČELÍK, Jakub, Pavel VEČEŘA a Petr ORSÁG. *Dějiny českých médií 20. století*. Praha: Portál, 2010, s. 98. ISBN 978-80-7367-698-8.

⁶⁴ PONECOVÁ, Andrea. Adolf Hrubý a Národní souručenství. In: *Sborník Archivu bezpečnostních složek* / Praha: Archiv bezpečnostních složek 8, (2010 [vyd. 2011]), s. 163–211.

⁶⁵ GEBHART, Jan, Barbara KÖPPOVÁ a Jitka KRYŠPÍNOVÁ. *Řízení legálního českého tisku v Protektorátu Čechy a Morava*. Praha: Karolinum, 2010. ISBN 978-80-246-1632-2.

3.1 Večerní České slovo

Deník *České slovo* byl založen roku 1907 jako ústřední tiskový orgán České strany národně sociální. Během 1. světové války byl zastaven, krátký čas vycházel jako *Naše slovo*. Od konce roku 1918 vycházelo *České slovo* opět jako orgán České strany národně sociální, od roku 1926 Československé strany národně socialistické. Až do konce srpna 1944, kdy bylo v rámci tzv. totálního válečného nasazení zastaveno, vycházelo *České slovo* dvakrát denně, poté vycházelo jako deník jen v Moravské Ostravě. Nedělní vydání se nazývalo *Nedělní České slovo*. Od 1. září 1944 vycházel v českých zemích pouze tento nedělník, a to v trojím vydání. *Nedělní České slovo* vycházelo až do konce války, kdy bylo úředně zastaveno⁶⁶, v letech 1940–1943 mělo humoristickou přílohu *Kvítko*.

K *Českému slovu* náležel večerník *Večerní České slovo*, vycházející od roku 1923. *Večerní České slovo* od svého vzniku poskytovalo stručné a přehledné aktuální zpravodajství, informovalo o sportu, kultuře, nabízelo soudní rubriku, romány na pokračování i přílohy pro ženy či děti, vše v zábavném a čtivém, dnes bychom řekli bulvárním stylu. Díky tomu se stalo již ve 20. letech nejrozšířenějším deníkem v Československu a vycházelo v řadě regionálních mutací. Z hlediska nákladu neměl tento večerník ve 30. letech konkurenci nejen u nás, ale ani ve střední Evropě. Jeho výše dosahovala i více než 500 000 výtisků denně – v roce 1938 představoval tištěný náklad 600 000 kusů, v roce 1940 pak 420 176 výtisků. *České slovo* a navazující periodika vydával tiskový koncern Melantrich v Praze, *Večerní České slovo* bylo jeho nejoblíbenějším a nejčtenějším titulem.⁶⁷ *Večerní České slovo* vedl od března 1941 aktivistický novinář Emanuel Vajtauer, kterého v roce 1943 vystřídal rovněž proněmecký aktivista Karel Werner, který na postu šéfredaktora setrval až do konce války.⁶⁸ Poslední číslo *Večerního Českého slova* vyšlo 5. května 1945.

V období, které sleduje tato práce, *Večerní České slovo* vycházelo každý den kromě neděle a dodržovalo linii vytyčenou pro legální tisk. Bylo rovněž antisemitské, jak dokládají např. články s titulky *Proč je nepřítel tak zákeřný. V pozadí všech zločinů jsou Židé*⁶⁹, *Židé všude nesnesitelní*⁷⁰, či dokonce *Kam bychom byli dospěli?*, kde autor uvádí, kolik procent obchodů,

⁶⁶ PASÁK, Tomáš. *Soupis legálních novin, časopisů a úředních věstníků v českých zemích z let 1939–1945*. Praha: Univerzita Karlova, 1980.

⁶⁷ BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPOVÁ. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. Praha: Grada, 2011. Žurnalistika a komunikace, s. 166. ISBN 978-80-247-3028-8.

⁶⁸ Tamtéž, s. 204.

⁶⁹ (neuveden), *Proč je nepřítel tak zákeřný. V pozadí všech zločinů jsou Židé*, *Večerní České slovo*, roč. XXV., 9. 4. 1943, s. 1.

⁷⁰ (neuveden), *Židé všude nesnesitelní*, *Večerní České slovo*, roč. XXV., 3. 4. 1943, s. 1.

peněžnictví, advokacie a lékařství drželi před válkou v rukou Židé. Z údajně velkého podílu vyvozuje, že „Židé seděli všude jako žáby na prameni“ – text končí sugestivní otázkou „Kam bychom byli dospěli, kdyby nás Říše Židů nezbavila?“⁷¹ Profilovalo se i jako protibolševické, v souladu s tehdejší propagandistickou linií útočilo i na zednářské lóže.⁷²

Vzhledem k tomu, že Večerní České slovo ze sledovaného období bylo v Národní knihovně dostupné pouze na nepříliš kvalitním mikrofilmu z poškozené předlohy, nebylo možné u všech vydání zjistit jejich čísla, proto nejsou uvedena v citacích.

3.1.1 Spojenecké nálety na jaře 1943 na stránkách Večerního Českého slova

Téma spojeneckých náletů na Plzeň, kterému se ve Večerním Českém slovu věnovalo celkem devět článků, z toho dubnovému náletu čtyři a květnovému pět, otevírá stručná zpráva ČTK, publikovaná 19. dubna, která se v jednotném znění objevila i v obou sledovaných regionálních periodikách^{73 74} a *Národní politice*⁷⁵, tam ovšem již o den dříve, v neděli 18. dubna. Informuje o tom, že se „nepřátelská letadla pokusila o nálet na Plzeň, ale účinnou protiletadlovou dělostřeleckou obranou zatlačena, svrhla četné trhavé a zápalné pumy na okolní osady“. Zpráva zároveň působí dojmem, že se nejednalo o nijak významnou či tragickou událost, neboť zmiňuje „nepatrné ztráty mezi obyvatelstvem a škody na budovách“.⁷⁶

Ovšem již následující příspěvek z 24. dubna hovoří zcela jinak – komentář pod nadtitulkem *Křepčení nad mrtvolami českých dětí* a titulkem *Benešův ďábelský sadismus* osočuje „české emigranty v čele s Benešem a Masarykem“, čímž je myšlena exilová vláda, že „křepčí nyní v Londýně radostí nad vražděním civilního českého obyvatelstva britskými teroristy“. Naráží na to, že ve svých projevech uvítali nálety na plzeňské (říšské) území. Článek zcela pomíjí, že litovali obětí, vyzývali lidi k opatrnosti a oceňovali pouze vojenský význam náletů, jak bylo možné dočíst se v projevu vysílaném československým rozhlasem v Londýně, otištěném v exilovém Čechoslováku⁷⁷, a obviňuje je z cynismu, nestoudnosti a „úžasné mravní zvrhlosti“, jejich chování shledává „hrůzně ohavným“. Tento přístup byl vlastní i ostatním sledovaným legálním periodikům. Exilová vláda je v komentáři nazývána „proradnou

⁷¹ (neuveden), Kam bychom byli dospěli?, Večerní České slovo, roč. XXV., č. 115, 19. 5. 1943, s. 3.

⁷² (neuveden), Zednářští pleticháři znovu odhaleni, Večerní České slovo, roč. XXV., 5. 4. 1943, s. 2.

⁷³ ČTK, Nepřátelský let na území Protektorátu, Nová doba, roč. XLIX., č. 106, 18. 4. 1943, s. 2.

⁷⁴ ČTK, Nepřátelský nálet na území protektorátu, Český deník, roč. XXXI. (78.), č. 106, 18. 4. 1943, s. 3.

⁷⁵ ČTK, Nepřátelský nálet na území Protektorátu, Národní politika, roč. LXI., č. 106, 18. 4. 1943, s. 2.

⁷⁶ ČTK, Nepřátelský nálet na území Protektorátu, Večerní České slovo, roč. XXV., 19. 4. 1943, s. 2.

⁷⁷ (neuveden), Spojenecký nálet na Škodovku, Čechoslovák, roč. V., č. 16–17, 22. 4. 1943, s. 1 a 2.

smečkou v čele s Benešem“, zřejmě Jaroslav Stránský⁷⁸ „židovským zmetkem“ a emigranti obviňováni, že jsou „placeni v Londýně židovskými penězi“ a „plivou ve tvář celému českému národu“.⁷⁹ Dle díkce se jednalo o jeden z nejostřejších a nejpodlejších útoků na exilovou vládu ze všech sledovaných legálních periodik.

29. dubna otisklo *Večerní České slovo* pod nadtitulkem *Slova české ženy na adresu Londýna* a titulkem *Dobytek hříšný, tak bych jim nafackovala...* emotivní reportáž Antonína Jaromila Kožíška z náletem zasažené vsi⁸⁰, původně psanou pro *Moravskou orlici*⁸¹, kterou nicméně otiskla i jiná periodika, ze sledovaných v této práci to byl kromě *Večerního Českého slova* i *Polední list*⁸² a oba regionální deníky^{83 84}. Reportáž otištěnou v původním znění uvozuje několikařádkový text *Večerního Českého slova*, jenž uvádí slova vdovy Šrámkové, citovaná v titulku, jako odpověď „Honzovi“ Masarykovi na to, že uvítal zprávu o náletu. Text reportáže pokračuje na další straně, zde pod titulkem *Čeští lidé o zločinu anglických letců*. Kožíšek postiženou obec procítěně popsal jako „chudičkou českou vesničku“, kde za oběť padli „malí, čeští lidé, pracovití, pilní mravenci, poctiví a řádní občané“. Zdůraznil, že v idylické vísce obývané prostým dělným českým lidem nebyly žádné důležité továrny ani vojenské objekty, takže, podotýká ironicky, „tady, kde je neohrožovaly střely protiletadlových baterií, kde nebylo ani pomyšlení na nějakou obranu, tady britští letci se souhlasem Beneše a jeho společníků ukázali ‚chrabrost‘ britských bojovníků“. Vyzpovídal několik obyvatel, kterým nálety poničily obydlí, a detailně popsal škody, které jejich domky utrpěly. Emotivním vrcholem reportáže je návštěva u zdrcené paní Drbohlavové, které při náletu zahynul muž i pětiletá dcerka a jejich dům byl zničen. Kožíšek využil její tragédii k útoku na exilovou vládu, kterou nazývá „stvůrami bez citu a svědomí“, jmenovitě na Jana Masaryka, kterého zcela bezprecedentně napadá – „V Londýně Jan Masaryk se zlatým řetízkem na zápěstí, jaké nosily pařížské hétery na noze, s cynickým úsměvem na své tváři, která připomíná židovského rituálního vraha v bezvadném obleku od dobrého krejčího na Regent Street, měkkou rukou, která nikdy nepracovala, prstem s velkým briliantem přejíždí řádky svého glasgowského

⁷⁸ Jaroslav Stránský (1884–1973), politik a novinář, za 1. republiky majitel Lidových novin, působící za druhé světové války jako komentátor českého vysílání BBC, pro svůj židovský původ častý terč protektorátních médií.

⁷⁹ Jindřich Bartoš, Benešův ďábelský sadismus, *Večerní České slovo*, roč. XXV., 24. 4. 1943, s. 1.

⁸⁰ Jméno vsi v reportáži není uvedeno, ale zřejmě se jednalo o Novou Ves, kde zahynulo 11 osob.

⁸¹ Antonín Jaromil Kožíšek, Na místech, kde britští zločinci rozsávali smrt, *Moravská orlice*, roč. 81, č. 99, 28. 4. 1943, s. 3.

⁸² Antonín Jaromil Kožíšek, Na místech, kde britští zločinci rozsávali smrt, *Polední list*, roč. XVII., č. 116, 29. 4. 1943, s. 3.

⁸³ Antonín Jaromil Kožíšek, Po stopách bezohledného britského barbarství, *Nová doba*, roč. XLIX., č. 117, 30. 4. 1943, s. 3.

⁸⁴ Antonín Jaromil Kožíšek, Na místech, kde britští zločinci rozsávali smrt, *Český deník*, roč. XXXI. (78.), č. 117, 30. 4. 1943, s. 2.

projevu, který je přiznáním zločince: „Je to nejúspěšnější zpráva, kterou jsem po dlouhé době uslyšel.““ V závěru reportáže zdůrazňuje, že obyvatelé, zahořklí proti osudu, jež jim „emigrantští kalkulanti huhňající židovským žargonem“ přichystali, čekají na den odplaty. Text končí emotivním zvoláním: „A tu (odplatu) jim jistě Bůh dopřeje!“⁸⁵ Cílem reportáže zjevně bylo využít v souladu s protektorátní linií tuto nešťastnou událost k vyvolání odporu a nenávisti k nepřátelům Říše, tedy Angličanům, kteří byli obviněni, že vesnici bombardovali záměrně, a hlavně k exilové vládě, které reportáž demagogicky podsouvala, že zprávu o utrpení těchto lidí pokládala za dobrou a prospěšnou, obviňovala ji z cynismu a neúčasti s trpícím českým obyvatelstvem, což bylo lživé tvrzení, neboť exilová vláda nikdy nevyjadřovala radost z obětí válečného násilí, spíš je chápala jako nutné zlo, které válka přináší. Rozhořčená slova pochopitelně zoufalých místních, s kterými autor hovořil, zde byla vydávána za názor celého národa a důkaz toho, že mezi emigranty a českým lidem zeje hluboká propast, že lidé nenávidí exilovou vládu a stojí pevně proti ní.

15. května otisklo *Večerní České slovo* komentář Karla Wernera, svého čerstvého šéfredaktora⁸⁶, nazvaný *Změnili jsme se*. Výrazně antisemitský, antibolševický a antikapitalistický komentář – „v nejširších vrstvách roste poznání, že za bolševismem se skrývá židovina stejně jako za anglickým a americkým kapitalismem“ – zmínil i nálety na plzeňskou oblast (podle kontextu zřejmě ještě dubnové) – „ostatně nedávné bombardování západočeského území, při němž přišli o život bezbranní a nevinní čeští lidé, ukázalo nám nejlépe, jací jsou to ‚přátelé‘, ti Angličané a Severoameričané, včetně se všelijakými těmi svými emigranty“. Autor se snažil čtenáře přesvědčit, že se český lid od Beneše a poznává, že nemá na vybranou – mezi zrádčovstvím Angličanů a Severoameričanů (jako důkaz uváděl mnichovskou dohodu a právě nedávné nálety) a hrůzami bolševismu z východu zbývá „jen jediný pevný bod, o který můžeme spolehlivě opřít svou budoucnost, a to je Velkoněmecká říše“. Na závěr vyjádřil přesvědčení, že „čeští lidé, kteří se propracovali k pevnému říšskému myšlení a smýšlení, zůstávají neotřesení“.⁸⁷ Totéž vydání přineslo jednotnou zprávu ČTK o květnovém leteckém útoku na plzeňskou oblast, kterou otiskla i jiná sledovaná periodika – regionální *Český deník*⁸⁸ a *Nová doba*⁸⁹ či celostátní *Lidové noviny*⁹⁰.

⁸⁵ Antonín Jaromil Kožíšek, *Dobytek hříšný, tak bych jim nafackovala*, *Večerní České slovo*, roč. XXV., 29. 4. 1943, s. 1.

⁸⁶ Do funkce šéfredaktora *Večerního Českého slova* byl jmenován 1. května 1943 – viz GEBHART, Jan, Barbara KÖPPLOVÁ a Jitka KRYŠPÍNOVÁ. *Řízení legálního českého tisku v Protektorátu Čechy a Morava*. Praha: Karolinum, 2010. ISBN 978-80-246-1632-2.

⁸⁷ Karel Werner, *Změnili jsme se*, *Večerní České slovo*, roč. XXV., 15. 5. 1943, s. 1.

⁸⁸ ČTK, *Letecký útok na plzeňskou oblast*, *Český deník*, roč. XXXI. (78.), č. 131, 15. 5. 1943, s. 1.

⁸⁹ ČTK, *Letecký útok na plzeňskou oblast*, *Nová doba*, roč. XLIX., č. 131, 15. 5. 1943, s. 1.

Zpráva stručně informovala, že „nepřátelská letadla svrhla tříštivé a zápalné pumy na plzeňskou oblast. Vznikly místy škody na budovách, mimo jiné v jedné dělnické kolonii. V řadách obyvatelstva je několik obětí na životech a několik raněných.“⁹¹

18. května byla novému náletu věnována celá první strana – pod titulkem *Zabijejí české ženy a děti. Bombardují nám školy a hřbitovy* byla otištěna reportáž Karla Wenera, který se jel osobně přesvědčit, jaké škody způsobil poslední anglický nálet. Jméno obce neuvádí s odůvodněním, že „Angličané shazují své pumy docela bezohledně bez ladu a skladu nazdarbůh. Provádějí útoky všude tam, kde vidí nějaké lidské příbytky a terorizují tak vědomě pokojné civilní obyvatelstvo. A není účelné, informovat je tiskem, kde vlastně byli, a poskytovat jim tak orientaci. To se za války nedělá.“⁹² Vesnici charakterizuje jako malou, čistě českou, nikterak pro válečné účely významnou. Hovoří s několika místními – penzistou, kterému puma rozbila dům, starostou obce, který vypočítává škody a ztráty na životech, řídícím ze zničené školy, rodinou Radových, kteří přišli o dům, či zoufalým dělníkem Kovandou, který přišel nejen o dům, ale i o ženu a děti. Zvláště je zdůrazňována zničená škola a hřbitov jako důkaz britského barbarství. Reportáž doprovázejí fotografie – rozbitá náves, zničená školní třída, rozvrácený hrob na místním hřbitově, fotografie poškozených, kteří ztratili obydlí – penzisty Soukupa a paní Radové. Na poslední fotografii jsou dvě dětské rakvičky v řadě obětí v sále hostince U Fišerů.⁹³ Na další straně pokračuje reportáž pod titulkem *Anglické bomby ničí naše školy*. Zmiňuje letáky, které Angličané shazovali spolu s pumami, zdůrazňuje ovšem, že je nikdo nečte a nikoho nezajímají, slouží jen malým hochům na děláni ohničků. Werner sám jeden leták zvedl a přečetl, ovšem ujišťuje, že „*tak pitomou slátaninu nečtl už dávno*“. Uvádí to jako důkaz odtrženosti „*pánů emigrantů kolem Beneše*“, kteří jsou dle něj autory letáků, od české reality. Letáky chápe také jako důkaz, že „*Beneš a jeho lidé věděli o tom, že angličtí letci budou bombardovat české území, a věděli také předem, že bude bombardováno civilní obyvatelstvo, protože na civilní obyvatelstvo jsou letáky adresovány*“. Podezírání Beneše, že „*se nesnažil svým vlivem, má-li vůbec ještě nějaký, odvrátit Angličany od tohoto úmyslu, nýbrž naopak přidal jim na cestu ještě hloupé letáky*“. Jako „*pozoruhodný postřeh prostých dělníků, kteří tomu z praxe rozumějí*“ uvádí, že „*kovový materiál, ze kterého jsou letecké bomby, se podstatně zhoršil*“. Chce tím zřejmě naznačit, že Anglie je na tom hospodářsky stále hůře, když nemá ani kvalitní materiál na výrobu bomb.

---

⁹⁰ ČTK, Letecký útok na plzeňskou oblast, Lidové noviny, roč. 51, č. 132, 16. 5. 1943 ráno, s. 3.

⁹¹ ČTK, Letecký útok na plzeňskou oblast, Večerní České slovo, roč. XXV., 15. 5. 1943, s. 3.

⁹² Zřejmě se jednalo o obec Radčice, květnovým náletem silně poškozenou, kde zahynulo 18 osob.

⁹³ (neuveden), Fotografie, Večerní České slovo, roč. XXV., 18. 5. 1943, s. 1.

Popisuje původní malebnost vesničky, která ovšem náletem zmizela, takže to tu „vypadá jako po zemětřesení“. Zdůrazňuje zároveň, že vesnice je velmi solidární, v hostinci vaří pro celou vesnici, všichni zachovávají kázeň a pořádek, lidé si navzájem pomáhají. Informuje, že „škody budou všem nahrazeny na přímý rozkaz Říšského protektora v Praze“. Zdůrazňuje, že třebaže i v kraji byli lidé, kteří „pěstovali šeptanou propagandu, drželi palec nepříteli a přáli si tajně, aby anglická letadla přiletěla, dnes zmlkli a změnili své mínění. Dnes už si – aspoň tady v západních Čechách – nepřeje anglický nálet nikdo. Nikdo se na něj netěší. Tomu věřte!“⁹⁴ Na straně 2 jsou rovněž dvě fotografie s popisky „Obyvatelstvo hledá, co zbylo v troskách z jeho chudického majetku“ a „Zpod trosek vyprošťují oběť anglického teroristického útoku“.⁹⁵ Reportáž je svým vyzněním podobná již zmíněné reportáži Antonína Jaromila Kožíška – rovněž využívá tragédii malé vesnice k vyvolání odporu vůči exilové vládě, kterou činí za nálet spoluodpovědnou, a Angličanům obecně. Pochopitelné rozhořčení a zoufalství místních obyvatel podává jako důkaz, že všichni, nejen obyvatelé dotyčné obce, ale všichni čeští lidé už chápou Anglii jako společného nepřítele. Zároveň neopomene zmínit, že se Říše o postižené postará, čímž se snaží čtenáře ovlivnit v její prospěch – oproti zrádným Angličanům, ničícím jejich životy a majetky, stojí Říše s finanční náhradou pro všechny postižené.

Na fotografie k reportáži navázal následující den opět komentář Karla Wenera *Úvaha nad obrázky v novinách*. V ní autor staví proti sobě obrázky vesnice zničené bombardováním a fotografie otištěné na třetí straně téhož vydání, ukazující dělníky a vojáky na koncertě na Pražském hradě a učňovskou mládež odjíždějící na zotavenou do českých letovisek. Tyto dvě skupiny fotografií dává Werner do kontrastu: na jedné straně zkáza a zmar v pozadí se „světovým Židovstvem, severoamerickými milionáři a anglickými plutokraty, bezohledně vykořisťujícími pracující a zabíjejícími nevinné ženy a děti, rozbíjejícími lidská obydlí, kostely, školy a hřbitovy v marné snaze podlomit morálku civilního obyvatelstva“, na straně druhé národní socialismus – „socialismus činů“, poskytující pracujícím samé výhody. Werner vyzývá čtenáře, „českého člověka“, aby si vybral – na jedné straně „Čechy a Morava ušetřeny válečných hrůz a národ obětí krve díky Vůdcově velkomyslnosti a Háchově prozíravosti“, na straně druhé „Angličani s pumami a Beneš s ukecanými letáky“. Sám dodává, že zde není potřeba žádné propagandy, fakta mluví jasně a „každý si může sám rozhodnout, kterému světu

⁹⁴ Karel Werner, Zabíjejí české ženy a děti. Bombardují nám školy a hřbitovy, Večerní České slovo, roč. XXV., 18. 5. 1943, s. 1–2.

⁹⁵ Kren., Fotografie, Večerní České slovo, roč. XXV., 18. 5. 1943, s. 2.

chce v tomto zápolení svou prací pomáhat“.⁹⁶ Úvahu doprovází fotografie s popiskem „V západočeské vesnici, pumami anglických teroristů napadené, odvážejí si lidé z trosek pracně zachráněné zbytky svého chudého majetku.“⁹⁷ Komentářem se Werner opět snaží získat čtenáře na stranu Říše, nejen poukazováním na neštěstí, jež Angličané na český lid sesílají, k čemuž využívá právě náletů, ale i zdůrazňováním výhod, které Říše svým obyvatelům poskytuje. Na téže straně sloupek *Skoncovali s vrahy* chválí mladé hochy, kteří pomáhají ve zničené obci s odklizením trosek – ať se jedná o projíždějící cyklisty, kteří na základě nařízení, že každý, kdo projíždí obcí, je povinen v ní odpracovat 20 min. při odklizení trosek, pracovali několik hodin, nebo malé chlapce, kteří sbírají a pálí anglické letáky. Autor je chválí, že dělají pořádek, a zároveň zdůrazňuje, že letáky, „*třebas česky psané, mluví již cizími slovy. Nikoho nenapadne prohlížet si tyto červeně potištěné papírky*“.⁹⁸

Téma náletů uzavírá ve *Večerním Českém slovu* 29. května komentář administrátora arciděkanského úřadu v Plzni Karla Škvoreckého s názvem *Angličané nevedou válku v duchu křesťanských zásad*. Autor v něm zmiňuje květnový nálet – „*na noc na 14. květen obyvatelé plzeňské oblasti nezapomenou*“ – a kritizuje jej jako „*čin barbarství, jež nezná úcty k člověku*“, jenž „*byl spáchán na bezbranných mužích, ženách a dětech*“. Angličany zmiňuje jako „*nepřátele Říše, kteří na jedné straně předstírali českému národu přátelství, aby na druhé straně přinášeli příslušníkům českého národa smrt a zkázu*“. Text obsahuje i skrytý útok na emigraci, když zmiňuje, že „*solidarita českých lidí byla nejlepším důkazem, že zdravé jádro národa je právě tu doma, u nás v Čechách a na Moravě*“. Čtenářům podsouvá, že místo Čechů je v Říši, když ubezpečuje, že „*ušlechtilost, tak velká v činech křesťanské lásky k bližnímu, nemůže se spojit s barbarstvím východním ani západním. Svět je již rozdělen, a lidé v něm také*“.⁹⁹ Tento komentář, zaštitěný autoritou církevního hodnostáře, se snaží, byť kultivovaným způsobem, rovněž obrátit čtenáře proti Británii a exilové vládě a ujistit je, že bezpečí a budoucnost je čekají pouze v Říši. Článek byl citován v textu *Slovo plzeňského kněze*, uveřejněném v *Nové době*.¹⁰⁰

⁹⁶ Karel Werner, Úvaha nad obrázky v novinách, *Večerní České slovo*, roč. XXV., č. 115, 19. 5. 1943, s. 1.

⁹⁷ Kren., Fotografie, *Večerní České slovo*, roč. XXV., č. 115, 19. 5. 1943, s. 1.

⁹⁸ J. S., *Skoncovali s vrahy*, *Večerní České slovo*, roč. XXV., č. 115, 19. 5. 1943, s. 1.

⁹⁹ Karel Škvorecký, *Angličané nevedou válku v duchu křesťanských zásad*, *Večerní České slovo*, roč. XXV., 29. 5. 1943, s. 1.

¹⁰⁰ (neuveden), *Slovo plzeňského kněze*, *Nová doba*, roč. XLIX., č. 146, 30. 5. 1943, s. 7.

3.2 Polední list

Polední list byl produktem vydavatelství Tempo, založeného v roce 1926 bratry Jiřím¹⁰¹ a Františkem Stříbrnými. Tempo se zaměřovalo na bulvární tisk, oslovovalo lidové vrstvy. Jeho periodika podrobně rozebírala vraždy, tragédie, aféry a skandály celebrit, ale také útočila na prvorepublikové politiky, s kterými si Jiří Stříbrný vyřizoval účty a vinil je ze svého politického pádu.¹⁰² Jejich častým terčem byl Edvard Beneš, který zapříčinil Stříbrného vyloučení z Československé strany národně socialistické.¹⁰³ *Polední list* začal vycházet v roce 1927, od listopadu 1934 pak vycházel jako list Národního sjednocení.

Za okupace byli v jeho vedení dva aktivističtí novináři – od roku 1941 do dubna 1943 byl jeho šéfredaktorem Karel Werner, kterého do konce protektorátu vystřídal Antonín Jaromil Kožíšek. V pondělí list vycházel pod názvem *Pondělní list*, v neděli jako *Nedělní list*. Nedělní vydání bylo doplněno zábavnou přílohou *Nedělní odpoledne*, která obsahovala zprávy z kultury, povídky či rubriku vtipů *Veselá neděle*. Od roku 1939 vycházel list v nákladu 49 000 výtisků, *Nedělní list* v nákladu 61 000 výtisků a *Pondělní list* v nákladu 57 000 výtisků.¹⁰⁴

Ve sledovaném období se list profiloval samozřejmě proněmecky a aktivisticky. Byl antisemitský, protibolševický, protikapitalistický – jeho zaměření výstižně vyjádřil komentář Jaroslava Štichy *Rozlomené okovy – „... Tři zplozenci pekla: Židovstvo, kapitalismus a bolševismus však nehodlají ustoupit bez boje. Proto byla Evropa uvržena do války. Proto se daly proti evropským hranicím do pohybu hordy z dalekého východu. Proto plá pochodeň války na všech světových stranách. Žid šílí a chce Evropu utopit v krvi, aby aspoň takto se stal jejím pánem. Marné je však jeho pekelné snažení. Evropská solidarita je skutkem. Evropští*

---

¹⁰¹ Jiří Stříbrný (1880–1955) se významnou měrou podílel na vzniku samostatného Československa, zastával funkci ministra postupně na několika ministerstvech (pošt, železnic, národní obrany). V letech 1920–1926 byl místopředsedou Čs. strany národně socialistické, v letech 1918–1928 a 1929–1935 byl poslancem Národního shromáždění. Po rozporech byl v r. 1926 ze strany vyloučen a začal se angažovat v radikálně nacionalistických hnutích (Národní liga, Národní sjednocení). – viz BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPLOVÁ. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. Praha: Grada, 2011. Žurnalistika a komunikace, s. 172. ISBN 978-80-247-3028-8.

¹⁰² KONČELÍK, Jakub, Pavel VEČEŘA a Petr ORSÁG. *Dějiny českých médií 20. století*. Praha: Portál, 2010, s. 52. ISBN 978-80-7367-698-8.

¹⁰³ CHURAN, Milan. *Kdo byl kdo v našich dějinách ve 20. století*. 2. rozš. vyd. Praha: Nakladatelství Libri, 1998. ISBN 80-85983-64-8.

¹⁰⁴ PASÁK, Tomáš. *Soupis legálních novin, časopisů a úředních věstníků v českých zemích z let 1939–1945*. Praha: Univerzita Karlova, 1980.

*národové stojí bok po boku na frontách a pracují ve věrném společenství na výstavbě nové, zdravé a šťastné Evropy. Nacionálně socialistické Evropy!*¹⁰⁵

Silně se v něm projevoval antisemitismus – čtenáře informoval o dobrých předválečných majetkových poměrech židovských spoluobčanů se zjevnou snahou vzbudit v nich závist a nenávist vůči této skupině obyvatel, a tedy souhlas se zacházením s Židy za války. Navíc jim podsouval, že se Židé vzdali na úkor většinové společnosti – to dokládá např. článek *Z jedenácti milionářů deset Židů*, který uvádí, že z 11 vkladatelů jisté pražské banky s vkladem vyšším než milion korun bylo 10 Židů, a sugestivně se ptá: „*Není to nejlepším důkazem toho, jak Židi upírsky vyssávali ovoce naší práce?*“¹⁰⁶ Další článek na podobné téma byl text *Jak bydleli pražští Židi* – zde zase autor uváděl, že se „*Židi vždy roztahovali na těch nejlepších místech a 85 procent nejkomfortnějších pražských bytů bylo obsazeno Židy, zatímco naši lidé museli bydlet v bytech velmi často nevyhovujících ani rozlohou, ani zdravotně.*“¹⁰⁷ Dával dokonce do souvislosti „*odstranění Židů z našeho života*“ s „*neobyčejně prudkým poklesem zločinnosti*“. Nejenže autor článku *I tohle byla vina Židů* pokládal „*tento živel sám za nanejvýš zločinný*“, nýbrž i za „*podněcovatele, přechovávače či překupníky*“. Usoudil tedy, že „*dnes, kdy Židi byli z našich řad vyloučeni, není nikoho, kdo by slabé povahy sváděl na šikmou cestu, proto zločinnost klesá.*“¹⁰⁸

3.2.1 Spojenecké nálety na jaře 1943 na stránkách Poledního listu

Plzeňským náletům se Polední list věnoval v sedmi článcích – k dubnovému náletu se vztahovalo pět článků, ke květnovému potom dva. *Polední list* nepřetiskoval zprávy ČTK o náletech, ale jako první zmínku o dubnových náletech rovnou otiskl komentář Jaroslava Štichy, který byl z celkových sedmi článků věnovaných tomuto tématu autorem hned tří. Ve svém prvním komentáři na toto téma nazvaném *Tekla první česká krev* zmiňuje Plzeň jako průmyslové město, čímž alespoň evokuje myšlenku, že průmysl měl být cílem, ač jméno Škodových závodů nepadne. Jako důvod, proč byla nakonec bombardována „*klidná venkovská městečka a vesnice*“, uvádí, že se „*angličtí hrdinové*“ *zalekli protiletectvé ochrany průmyslového města, a proto náklad letadel svrhli tam, odkud jim nebezpečí nehrozilo. Na klidná venkovská městečka a vesnice.*“ Vzbuzuje dojem, že Angličané bombardovali venkovské cíle záměrně, neboť když jim nevyšlo bombardování Plzně, chtěli ublížit alespoň

¹⁰⁵ Jaroslav Šticha, Rozlomené okovy, Polední list, roč. XVII., č. 124, 8. 5. 1943, s. 1.

¹⁰⁶ -a., Z jedenácti milionářů deset Židů, Polední list, roč. XVII., č. 141, 25. 5. 1943, s. 2.

¹⁰⁷ -a., Jak bydleli pražští Židi, Polední list, roč. XVII., č. 142, 26. 5. 1943, s. 2.

¹⁰⁸ -a., I tohle byla vina Židů, Polední list, roč. XVII., č. 141, 25. 5. 1943, s. 3.

jinde. Vůbec nepracuje s verzí, že by se mohlo jednat o omyl, ale uvádí to jako důkaz zlovolnosti a proradnosti Anglie a Beneše v jejích službách, kteří nechali prolít krev bezbranných českých žen a dětí. Autor též nazývá ty, kteří se radovali z náletů na německá města a zároveň věřili, že k bombardování protektorátu nikdy nedojde, „*pošetilci, kteří dosud žili v omylu*“. Snaží se čtenáře přesvědčit, že nyní stojí český národ „*v němém pohnutí nad oběťmi nočních vrahů, ale se srdcem plným nenávisti proti Anglii, Severní Americe a Sovětům, na jejichž hlavy padá vina za noční zločin*“. Vyjadřuje přesvědčení, že nyní, když byla v boji „*Nové Evropy proti mezinárodní židokracii*“ (tento výraz nebyl použit v žádném jiném periodiku) poprvé prolita česká krev, nebylo to nadarmo, a „*jejich oběť zocelí český národ a utvrdí jeho přání, aby nepřátelé byli poraženi a aby němečtí vojáci pomstili ty, kdož v pátek padli!*“¹⁰⁹

Na tento komentář navazuje o dva dny později komentář Pavla Křepely s titulkem *Cynický Masaryk*. Snaží se navodit idylickou představu jarní české krajiny plné dělných lidí – „*půda voní selskou prací, ze které má vyrůst nový chléb. Všechno na každém kroku dýchá klidem a bezpečností*.“ Z této iluze se ovšem má čtenář rychle probudit, když si uvědomí, nejen k jakým zákeřným zločinům na bezbranných ženách a dětech zde došlo, ale také dle autora nejstrašnější fakt, že existují lidé, kteří toto schvalují. Autor cílí samozřejmě na exilovou vládu, kterou nazývá „*podlými zrádci*“, a útočí jmenovitě na „*židovského hlasatele*“¹¹⁰ a Jana Masaryka, kterého nazývá „*starým cynikem a neřestným mužem, prolezlým sadismem*“, neboť zprávu o náletech uvítali.¹¹¹ Nesnaží se vysvětlit, že ani „*židovský hlasatel*“, ani Jan Masaryk neuvítali zprávu o obětech, ale naopak se snaží v čtenářích vzbudit nenávist k exilové vládě, kterou líčí jako skupinu proradných zrádců, radujících se z českých ztrát.

Dalším článkem na toto téma je o den později opět komentář, tentokrát Karla Wenera, v té době končícího šéfredaktora listu, neboť od 1. května přešel do Večerního Českého slova. Titulek *Nad Jiříčkovým kočárkem* odkazuje k Wernerovu ročnímu synovi, s kterým otec emotivně rozmlouvá. Jak Angličané zabili právě takové děti, malé, hrající si s hračkami. Útočí opět na exilovou vládu, jmenovitě Edvarda Beneše, Jana Masaryka, „*smutně proslulého nemírným pijáctvím, neslavného synka známého otce, vykřičeného kdysi po celé Praze svým nezřízeným flamendrovstvím a nesčetnými ostudami, které páchal tatíčkovu jménu*“, Jana

¹⁰⁹ Jaroslav Šticha, Tekla první česká krev, Polední list, roč. XVII., č. 110, 22. 4. 1943, s. 1.

¹¹⁰ Byl jím zřejmě myšlen hlasatel českého vysílání BBC Jaroslav Stránský.

¹¹¹ Pavel Křepela, Cynický Masaryk, Polední list, roč. XVII., č. 112, 24. 4. 1943, s. 1.

Šrámka a Jaroslava Stránského, kterého nazývá „Žid Stránský“. Vyčítá jim, že si myslí, že Češi vítají britské nálety – pokládá to za důkaz jejich odtrženosti od české reality, uvádí, že lidé zde k Angličanům a exilové vládě, kteří jim přinášejí jen neštěstí, naopak cítí zášť a nenávisť. Snaží se strhnout čtenáře na svoji stranu, na stranu Německa, vylicit Anglii jako nepřítel schopného všeho, i vraždit malé děti. Dokonce vyzývá ke zničení „Benešů, Masaryků, Stránských, Šrámků“, které nazývá „zrůdnými individui“, aby mohl náš národ žít, a vyzývá čtenáře, aby jakkoliv přispěli k německému vítězství.¹¹²

Středeční vydání z 28. dubna přineslo výňatek z úvodníku ministra školství a ministra lidové osvěty Emanuela Moravce *Posvátné hodnoty*, otištěného v Lidových novinách¹¹³, kde Moravec hovoří o tom, že spojenci lžou, když tvrdí, že jejich cílem jsou jenom objekty vojenské, ale že i u nás existovali „bloudi“, kteří tomu věřili. Nyní jsme se mohli dle Moravce přesvědčit o této lži sami, když proběhly nálety na plzeňské okolí. Angličané a Severoameričané prý začali s „pobíjením českého obyvatelstva v bláhové představě, že tím podnítí odpor proti Říši mezi českým lidem. Nicméně,“ dodává Moravec, „výpočet je falešný. Selže i u nás, jako selhal v Říši, Itálii, ve Francii, Belgii, Holandsku a Norsku.“¹¹⁴ Moravec tím reaguje na nálety, které proběhly před dubnovými plzeňskými nálety ve výše uvedených zemích a vyžádaly si rovněž oběti mezi civilisty. Opět se snaží přesvědčit čtenáře, že čeští lidé s Angličany nesympatizují. Výraz „pobíjení českého obyvatelstva“ vzbuzuje dojem záměrného masakru. Třebaže nálet zrovna v Dobřanech způsobil takové ztráty, že by se dalo o masakru hovořit, nešlo rozhodně o záměrnou snahu pobíjet civilisty, což ovšem Moravec ignoroval a nálet prezentoval jako úmysl uškodit českým lidem.

Den poté otiskl *Polední list* v původním znění i pod původním titulkem *Na místech, kde britští zločinci rozsávali smrt* a s podtitulkem *Masaryk, Beneš a Šrámek křepčí oslavný tanec nad čerstvými rovy žen a dětí*¹¹⁵ reportáž Antonína Jaromila Kožíška, svého nastávajícího šéfredaktora, „z české vesničky, přepadené britskými piráty vzduchu“, jež původně vyšla v *Moravské orlici*¹¹⁶. Přetiskly ji rovněž regionální listy *Nová doba*¹¹⁷ a *Český deník*¹¹⁸

¹¹² Karel Werner, Nad Jiříčkovým kočárkem, *Polední list*, roč. XVII., č. 113, 25. 4. 1943, s. 1.

¹¹³ Emanuel Moravec, *Posvátné hodnoty*, *Lidové noviny*, roč. 51, č. 113, 25. 4. 1943, s. 1.

¹¹⁴ (neuvezen), *Výpočet nepřátel je falešný*, *Polední list*, roč. XVII., č. 115, 28. 4. 1943, s. 2.

¹¹⁵ Antonín Jaromil Kožíšek, *Na místech, kde britští zločinci rozsávali smrt*, *Polední list*, roč. XVII., č. 116, 29. 4. 1943, s. 3.

¹¹⁶ Antonín Jaromil Kožíšek, *Na místech, kde britští zločinci rozsávali smrt*, *Moravská orlice*, roč. 81, č. 99, 28. 4. 1943, s. 3.

¹¹⁷ Ant. J. Kožíšek, *Po stopách bezohledného britského barbarství*, *Nová doba*, roč. XLIX., č. 117, 30. 4. 1943, s. 3.

a celostátní Večerní České slovo¹¹⁹. Reportáž z vesnice zasažené nálety je podrobně popsána na straně 22 této práce v kapitole Spojenecké nálety na jaře 1943 na stránkách Večerního Českého slova. Reportáž doprovázely fotografie vdovy Šrámkové, „*kteřá pověděla své mínění o Angličanech jasně a jadrně*“, obyvatel vesnice přinášejících na náves rozbitá okna k zasklení, pokrývačů pracujících na střeších při nápravě škod a trosek domu rodiny Machovy.¹²⁰ Autorem fotografií byl Jaroslav Pelíšek, šéfredaktor zlínského časopisu *Svět*, který spolu s Antonínem Jaromilem Kožíškem vesnici navštívil.

Květnový nálet okomentoval Jaroslav Šticha v textu pod titulkem *Nenávidíme a proklínáme*, kde popisuje svoji návštěvu českého západu. Vyzpovídal několik nejmenovaných místních lidí, jednoho škodováka (nebyla ovšem zmíněna žádná souvislost náletů a Škodových závodů), Klatováka a venkovana, s nímž autor „*pil vodu z malé studánky v lese u Poleně*“. Ti všichni byli citováni, jak proklínají a nenávidí Beneše za to, co způsobil českému národu. Beneš byl v článku podáván jako viník, „*příčina toho, že pod nepřátelskými pumami dodýchali čeští lidé*“. Autor proto vyzývá lidi, čtenáře, aby pomstili oběti tím, že podají větší pracovní výkon, vyrobí ještě více zbraní a ty se stanou cestou k vítězství nacionálního socialismu a zániku Beneše a Anglie. Končí zvoláním – „*Ty (bomby) nás jen zatvrdí v naší nenávisti a posílí v touze po vítězství nové, šťastné a zrádců prosté Evropy!*“¹²¹

O den později, 19. 5., se v *Poledním listu* objevila fotografie trosek domu, totožná s fotografií otištěnou v *Národní politice*¹²² i v obou sledovaných regionálních listech^{123 124}, se stejným popiskem o „*barbarském teroristickém útoku britsko-severoamerických bombardovacích letadel na okolí Plzně*“, kdy „*britští teroristé napadli spící obyvatelstvo českých rolnických a dělnických osad v okolí Plzně a rozmetali v hromady trosek a zřícenin dělnické domky a rolnické usedlosti, vyrostlé z píce a potu pracovitých českých lidí*“.¹²⁵ Další dvě fotografie rozbořených domů byly na straně 3 téhož vydání pod titulkem *Britský teror proti nevinným*.¹²⁶

---

¹¹⁸ Antonín Jaromil Kožíšek, Na místech, kde britští zločinci rozsávali smrt, *Český deník*, roč. XXXI. (78.), č. 117, 30. 4. 1943, s. 2.

¹¹⁹ Antonín Jaromil Kožíšek, Dobytek hříšný, tak bych jim nafackovala, *Večerní České slovo*, roč. XXV., 29. 4. 1943, s. 1.

¹²⁰ Tempo Praha, Fotografie, *Polední list*, roč. XVII., č. 116, 29. 4. 1943, s. 3 – viz příloha č. 1–4.

¹²¹ Jaroslav Šticha, *Nenávidíme a proklínáme*, *Polední list*, roč. XVII., č. 134, 18. 5. 1943, s. 1.

¹²² Centropress, Fotografie, *Národní politika*, roč. LXI., č. 136, 20. 5. 1943, s. 3.

¹²³ Cellon, ČTK, Fotografie, *Nová doba*, roč. XLIX., č. 136, 20. 5. 1943, s. 1.

¹²⁴ Cellon, ČTK, Fotografie, *Český deník*, roč. XXXI. (78.), č. 136, 20. 5. 1943, s. 1.

¹²⁵ Ceps., Fotografie, *Polední list*, roč. XVII., č. 135, 19. 5. 1943, s. 1.

¹²⁶ (neuveđen), Fotografie, *Polední list*, roč. XVII., č. 135, 19. 5. 1943, s. 3.

Posledním příspěvkem *Poledního listu* na sledované téma byl komentář Jaroslava Štichy *Co říká český člověk pirátství Angličanů*. Autor v něm cituje tři osoby, Jana Veselého, pomocného dělníka z Libně, Štefinu Janotovou, navíječku z Nových Vysočan, a kontrolora Aloise Chleboráda z Nuslí, kteří se vyjadřují k náletům. Text není doprovázen fotografiemi. Zřejmě záměrně byli vybráni lidé dělnických profesí, obyčejní lidé, takoví, jací při náletech zahynuli. Jan Veselý říká: „*Na mou duši já nevím, jaký trest by patřil tomu pacholkovi, který tohle udělal. Bůh mne netrestej, ale kdybych se moh dostat k tomu, co tohle těm letcům nařídil, tak bych snad spáchal vraždu.*“ Paní Janotová se ptá, „*proč Bůh nechává žít takové lidi, jimž ani dětský život není svatý. Proč je neztrestá?*“ Pan Chleborád se vyjadřuje na adresu Beneše, že je „*sprostý vrah a jako takového jej musíme nenávidět a jím opovrhovat*“. Autor vyzývá ke zvýšení pracovního výkonu, což posílí Říši a „*bude nejlepší odpovědí na Benešovy vraždy!*“¹²⁷ Názory tří jmenovaných lidí jsou zde vydávány za slova celého národa, nedá se ovšem nijak ověřit autenticita slov ani existence osob samých. I pokud byly osoby reálné a skutečně se takto vyjádřily, zůstává otázkou, zda nebyly záměrně vybrány takové osoby, jejichž názor byl vhodný pro noviny. Navíc záleží též na tom, jak byly kladeny otázky – oběti na životech byly v každém případě tragickou ztrátou, s níž nemohl nikdo souhlasit, ale přesto se dalo na událost nahlížet z více úhlů, což ovšem noviny nedělaly a využívaly jen ten úhel pohledu, který se jim hodil do vytyčené propagandistické linie.

3.3 Národní politika

Národní politika začala vycházet jako samostatný list v dubnu 1885 coby pokračovatel česky psané *České politiky*, přílohy německy psaného listu *Politik*. V meziválečném Československu se jednalo o nezávislý list, nepůsobil pod patronátem žádné politické strany. Svým obsahem se však přikláněl ke straně Národní demokracie vedené Karlem Kramářem¹²⁸. Vydával ji tiskový podnik *Politika*, byla velmi oblíbená, v polovině 30. let byl její náklad kolem 150 tisíc výtisků, nedělní vydání dosahovalo až 400 tisíc výtisků.¹²⁹ Za okupace se ani *Národní politika* nevyhnula působení aktivistických novinářů – do roku 1943 ji vedl Václav

¹²⁷ Jaroslav Šticha, *Co říká český člověk pirátství Angličanů*, *Polední list*, roč. XVII., č. 137, 21. 5. 1943, s. 2.

¹²⁸ Karel Kramář (1860–1937), politik a právník, poslanec říšského sněmu za mladočechy. Velký propagátor slovanství, orientovaný na carské Rusko. Za 1. světové války vězněný za protirakouský odboj, rozsudek smrti mu byl změněn na 20 let vězení a posléze byl propuštěn. Po vzniku samostatného Československa byl jeho prvním ministerským předsedou. – více viz ČECHUROVÁ, Jana, Dana STEHLÍKOVÁ a Miroslava VANDROVCOVÁ. *Karel a Naděжда Kramářovi doma*. I. Praha: Úřad vlády České republiky, 2007. ISBN 978-80-87041-20-8.

¹²⁹ KONČELÍK, Jakub, Pavel VEČEŘA a Petr ORSÁG. *Dějiny českých médií 20. století*. Praha: Portál, 2010, s. 39. ISBN 978-80-7367-698-8.

Crha a poté až do konce války Jan Scheinost.¹³⁰ V pondělí vycházela *Národní politika* pod názvem *Pondělní Národní politika* ve dvou vydáních, do roku 1940 vycházel deník 5x denně a od roku 1940 až do zániku protektorátu 4x denně. Redakce měla tři sídla – kromě Prahy to bylo ještě Brno a Hradec Králové. Nedělní vydání věnovalo velký prostor inzerci – ve sledovaném období to byly tři listy z šestilistového výtisku. Denní náklad za okupace činil 40 000 výtisků, nedělní vydání mělo náklad až 422 000 výtisků.¹³¹ Po skončení války bylo vydávání *Národní politiky* zastaveno.¹³² Poslední číslo vyšlo 11. května 1945. Ve shodě s oficiální linií byla i *Národní politika* ve sledovaném období antisemitská a antibolševická.

3.3.1 Spojenecké nálety na jaře 1943 na stránkách *Národní politiky*

Náletům se *Národní politika* věnovala celkem ve čtyřech článcích – tři z nich dle datace reagovaly na dubnový nálet, květnovému se pak věnoval jeden článek. První zmínka o náletech zde vyšla 18. dubna – byla to stručná zpráva ČTK informující o „náletu provedeném nepřátelskými letci na několik míst v západních krajích protektorátu“ a „nepatrných ztrátách mezi obyvatelstvem a škodách na budovách“.¹³³ Jednalo se o zprávu, kterou v totožném znění přinesly ze sledovaných periodik rovněž regionální *Nová doba*¹³⁴ a *Český deník*¹³⁵ a celostátní *Večerní České slovo*¹³⁶.

Zatímco zpráva ČTK budila dojem spíše nevýznamné události, v neděli 25. dubna na ni navázal článek hovořící zcela jiným tónem. Pod titulkem *Zločinný cynismus londýnských emigrantů* byl nálet z noci 16.–17. dubna popsán jako „terroristický“, při němž bylo postiženo civilní obyvatelstvo a „tekla česká krev“. Podle článku se britští letci postarali o to, „aby také českému národu podali důkaz o svých zločinných záměrech“. Článek zde narážel na předchozí útoky v Paříži, Antverpách a Rotterdamu. Nejostřeji ale útočil na exilovou vládu v Londýně, kterou nazýval „českými vrstvami v Londýně, které se chtějí vydávat za zástupce českého národa, ale jsou prodchnuty neuvěřitelnou nenávisť a cynismem“. Útoky dle nejmenovaného autora článku „umožňují nám nahlédnout do zkažených duší českých emigrantů, kteří nejen nenalézají slov politování nad prolitou českou krví, nýbrž naopak ještě projevují radost

¹³⁰ BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPLOVÁ. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. Praha: Grada, 2011. Žurnalistika a komunikace, s. 204. ISBN 978-80-247-3028-8.

¹³¹ PASÁK, Tomáš. *Soupis legálních novin, časopisů a úředních věstníků v českých zemích z let 1939–1945*. Praha: Univerzita Karlova, 1980.

¹³² BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPLOVÁ. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. Praha: Grada, 2011. Žurnalistika a komunikace, s. 232. ISBN 978-80-247-3028-8.

¹³³ ČTK, Nepřátelský nálet na území Protektorátu, *Národní politika*, roč. LXI., č. 106, 18. 4. 1943, s. 2.

¹³⁴ ČTK, Nepřátelský let na území Protektorátu, *Nová doba*, roč. XLIX., č. 106, 18. 4. 1943, s. 2.

¹³⁵ ČTK, Nepřátelský nálet na území protektorátu, *Český deník*, roč. XXXI. (78.), č. 106, 18. 4. 1943, s. 3.

¹³⁶ ČTK, Nepřátelský nálet na území Protektorátu, *Večerní České slovo*, roč. XXV., 19. 4. 1943, s. 2.

a potěšení nad tím, že angličtí letci rozšířili nyní své teroristické útoky také na česká místa“. Jmenovitě článek útočil na Jana Masaryka a Jana Šrámka, kterým podsouval na základě vět z jejich veřejných projevů vytržených z kontextu radost z vraždění nevinných obětí. Článek útočil i na české vysílání z Londýna, které dle něj rovněž projevovalo radost nad „zločinem, postihujícím příslušníky vlastního národa“. To autor uvádí jako důkaz hluboké propasti mezi českým lidem a londýnskou emigrací, jež nemůže být nikdy překlenuta.¹³⁷

V útocích na exilovou vládu pokračoval list o dva dny později – pod titulkem *Tak zvaná česká vláda v Londýně nástrojem anglických vrahů* ji nazývá „londýnskými zaprodanci, kteří se skrývají pod jménem tzv. emigrantské vlády v Londýně“ či „tlupou cyniků, vyděděných lidí a zrádců národa“ a viní ji z radosti z útoků na nevinné české lidi, z radosti ze ztrát jejich životů a majetků. Jmenovitě zmiňuje Jana Šrámka a Edvarda Beneše. To, že exilová vláda uvítala nálety, nazývá článek „vrcholným cynismem“. Končí emotivním: „Věčná kletba dopadá na londýnské zrádce českého národa, stejně jako věčná kletba stíhá britskou politiku, která nešetří životů ani majetku civilního obyvatelstva.“¹³⁸

Květnových náletů se týkal popisek z 20. 5. pod titulkem *To jsou hrdinské činy britských leteckých pirátů*, totožný s textem uveřejněným ve sledovaném regionálním tisku^{139 140} a Poledním listu¹⁴¹ o „barbarském teroristickém útoku britsko-severoamerických bombardovacích letadel na okolí města Plzně“, jenž „rozmetal v hromady trosek a zřícenin dělnické domky a rolnické usedlosti, vyrostlé z píle a potu pracovitých českých lidí“. Následovalo 5 fotografií poničených domů¹⁴² s dalším popiskem „Smutný pohled na těžce zasažené činžovní domy a vilky v okolí Plzně. Tam, kde ještě včera český dělník po těžké práci odpočíval v kruhu své rodiny, zvedají se dnes k nebi trosky zřícených krovů jako obžaloba zbabělého ničení civilních objektů britskými teroristy“.¹⁴³ Tyto fotografie a popisek byly totožné s fotografiemi uveřejněnými ve sledovaném regionálním tisku^{144 145}.

---

¹³⁷ (neuveđen), Zločinný cynismus londýnských emigrantů, Národní politika, roč. LXI., č. 113, 25. 4. 1943, s. 1.

¹³⁸ (neuveđen), Tak zvaná česká vláda v Londýně nástrojem anglických vrahů, Národní politika, roč. LXI., č. 114, 27. 4. 1943, s. 1.

¹³⁹ Cellon, ČTK, Fotografie, Nová doba, roč. XLIX., č. 136, 20. 5. 1943, s. 1.

¹⁴⁰ Cellon, ČTK, Fotografie, Český deník, roč. XXXI. (78.), č. 136, 20. 5. 1943, s. 1.

¹⁴¹ Ceps., Fotografie, Polední list, roč. XVII., č. 135, 19. 5. 1943, s. 1.

¹⁴² Centropress, Fotografie, Národní politika, roč. LXI., č. 136, 20. 5. 1943, s. 3.

¹⁴³ (neuveđen), To jsou hrdinské činy britských leteckých pirátů, Národní politika, roč. LXI., č. 136, 20. 5. 1943, s. 3.

¹⁴⁴ Cellon, ČTK, Fotografie, Nová doba, roč. XLIX., č. 136, 20. 5. 1943, s. 3.

¹⁴⁵ Cellon, ČTK, Fotografie, Český deník, roč. XXXI. (78.), č. 136, 20. 5. 1943, s. 3.

3.4 Lidové noviny

Lidové noviny byly založeny v roce 1893 v Brně, sloužily k prezentaci mladočeských názorů. Založil je Adolf Stránský, který se v roce 1898 stal i jejich majitelem, po něm je za první republiky převzal jeho syn Jaroslav. V roce 1920 byla otevřena pobočka v Praze, v polovině 30. let, poté co Jaroslav Stránský získal pražské Topičovo nakladatelství, redakce přesídlila do Prahy. V prvorepublikových *Lidových novinách* pracovalo mnoho novinářů, kteří byli zároveň spisovateli či dramatiky – Karel Čapek přispíval sloupky a fejetony, Karel Poláček psal soudničky, Ferdinand Peroutka úvodníky. Do *Lidových novin* přispíval i Josef Čapek, Rudolf Těsnohlídek či Arne Novák.¹⁴⁶ Byly oficiálně nezávislým nadstranickým deníkem, ale dávaly najevo sympatie k prezidentu Masarykovi, tzv. politice Hradu. Disponovaly sítí vlastních zahraničních zpravodajů (Paříž, Londýn, Vídeň atd.), měly vysokou obsahovou i výtvarnou úroveň, profilovaly se jako list pro inteligenci.¹⁴⁷ Ve 30. letech v *Lidových novinách* působil mj. Vladimír Krychtalek, za okupace jeden z nejaktivnějších aktivistických novinářů. Pracoval nejprve v redakci, posléze jako zahraniční zpravodaj v Moskvě a později v Bělehradě.¹⁴⁸ V letech 1939–1941 byl šéfredaktorem *Lidových novin* Karel Zdeněk Klíma, jenž se jako bývalý prominentní hradní novinář stahoval do ústraní a nakonec se funkce šéfredaktora vzdal. Vystřídal ho kolaborující Leopold Zeman, který ve funkci působil až do dubna 1945. Klíma byl v srpnu 1942 zřejmě na základě udání zatčen a transportován do Terezína, kde byl krátce nato umučen.¹⁴⁹ Za okupace *Lidové noviny* vycházely dvakrát denně, jako raník a poledník, s nákladem 47 000 ks, pondělní vydání s označením *Pondělní Lidové noviny* mělo náklad 40 000 ks. Vydávalo je Vydavatelské družstvo Lidové strany v Brně. Po válce byl titul změněn na *Svobodné noviny*.¹⁵⁰

3.4.1 Spojenecké nálety na jaře 1943 na stránkách Lidových novin

Sledovanému tématu, tedy náletům na plzeňskou oblast v dubnu a květnu 1943, se *Lidové noviny* věnovaly pouze ve čtyřech článcích. Tři se týkaly náletu dubnového, jeden květnového. První zmínka o náletech se v *Lidových novinách* objevila 23. dubna, jednalo se

---

¹⁴⁶ BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPLOVÁ. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. Praha: Grada, 2011. Žurnalistika a komunikace, s. 171. ISBN 978-80-247-3028-8.

¹⁴⁷ KONČELÍK, Jakub, Pavel VEČEŘA a Petr ORSÁG. *Dějiny českých médií 20. století*. Praha: Portál, 2010, s. 41. ISBN 978-80-7367-698-8.

¹⁴⁸ BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPLOVÁ. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. Praha: Grada, 2011. Žurnalistika a komunikace, s. 207. ISBN 978-80-247-3028-8.

¹⁴⁹ TOMEŠ, Josef. Pohnuté osudy: Karel Zdeněk Klíma: Šéfredaktora LN umučili v Terezíně. *Lidovky* [online]. Praha, 2016 [cit. 2017-04-12]. Dostupné z: http://www.lidovky.cz/pohnute-osudy-karel-zdenek-klima-sefredaktora-ln-umucili-v-terezine-1gu-/lide.aspx?c=A160302_182440_lide_ELE

¹⁵⁰ PASÁK, Tomáš. *Soupis legálních novin, časopisů a úředních věstníků v českých zemích z let 1939–1945*. Praha: Univerzita Karlova, 1980.

o zprávu ČTK, kde byly nálety zmíněny jen nepřímo. Text informoval o dalších ztrátách britského letectva, se kterými se muselo smířit po těžkých porážkách z noci na 17. duben na říšském území. Vzhledem k tomu, že datace souhlasí s dobou náletu na plzeňskou oblast, dá se předpokládat, že tím byl myšlen právě tento nálet, třebaže tam nebyly uvedeny detaily.¹⁵¹

O dva dny později byl v *Lidových novinách* otištěn úvodník ministra školství a ministra lidové osvěty Emanuela Moravce¹⁵² *Posvátné hodnoty*, který byl široce citovaný v ostatních médiích, a to jak souhlasně v dalších legálních celostátních denících, např. v *Poledním listu*¹⁵³, tak s ním naopak polemizovaly články v exilovém *Novém Československu*¹⁵⁴ a *Čechoslovákovi*¹⁵⁵. Moravec zde v souvislosti s náletem z 16. na 17. dubna zmiňuje, že „*Angličané společně se Severoameričany začali s pobíjením českého obyvatelstva v bláhové představě, že tím podnítl odpor proti Říši mezi českým lidem*“. Jedná se ale dle Moravce o „*falešný výpočet*“, neboť jen Říše je zárukou bezpečí před bolševickým Ruskem a jeho hrůzami. Židé, zednáři, demokraté a humanisté jsou dle Moravce sovětští spojenci, a proto je pro český národ jen jedno místo – po boku Říše, která zaručí zachování oněch „*posvátných hodnot*“, které dělají již dva tisíce let Evropu Evropou. Za posvátné hodnoty považuje „*všechny hodnoty kulturního života Evropy, spjaté spolu od starověku kulturou řecko-římskou, na niž navázala veliká kultura germánsko románská*“.¹⁵⁶ Moravec se zde snaží získat Čechy na stranu Říše poukazováním na hrůzy, které přicházejí z bolševického Ruska (zmiňuje např. masakr polských důstojníků v Katyni). Velmi zkreseně podává nálety na Plzeňsko, kde jako cíl náletů zmiňuje české obyvatelstvo, nikoliv válečný průmysl, navíc výraz „*pobíjení českého obyvatelstva*“ evokuje jakousi záměrnou genocidu, kterou nálety, přes všechny neúspěch a civilní ztráty, nebyly. Zjevně se tím ovšem snaží lidi vyděsit a vzbudit v nich odpor ke Spojencům. Varování před bolševickým Ruskem bylo jistě namístě, ovšem v té době zřejmě nemohlo ve větším měřítku padnout na úrodnou půdu. Nezkreslených informací ze Sovětského svazu nebylo mnoho, lidé s ním neměli osobní zkušenosti, proto do něj mnozí vkládali naděje. Navíc Moravec jako jedinou alternativu k bolševickým hrůzám uváděl jinou totalitu, nacistickou, s kterou lidé měli již několikaletou osobní zkušenost, a nebyla pro ně lákavá. Dá se proto předpokládat, že účinek jeho provolání nebyl takový, jaký by si autor přál. Stejně vydání přineslo článek pod

¹⁵¹ ČTK, Další těžká porážka britského letectva, Lidové noviny, roč. 51, č. 111, 23. 4. 1943, ráno, s. 2.

¹⁵² Emanuel Moravec pravidelně publikoval své úvodníky v nedělním vydání Lidových novin od roku 1943 do zániku protektorátu.

¹⁵³ (neuveđen), Výpočet nepřátel je falešný, Polední list, roč. XVII., č. 115, 28. 4. 1943, s. 2.

¹⁵⁴ -jllh-, Německý pokřik a česká ozvěna, Nové Československo, roč. 1943, č. 17–18 (81–82), 1. 5. 1943, s. 3.

¹⁵⁵ (neuveđen), Ohlas britských náletů, Čechoslovák, roč. V., č. 19, 7. 5. 1943, s. 5.

¹⁵⁶ Emanuel Moravec, Posvátné hodnoty, Lidové noviny, roč. 51, č. 113, 25. 4. 1943 ráno, s. 1.

titulkem *Zvrhlost londýnských emigrantů*, který jasně předznamenává obsah textu – autor útočí na exilovou vládu, kterou nazývá „*emigranty sloužícími britské agitaci*“, jmenovitě na Jana Masaryka, a obviňuje je z údajné radosti z náletů, které přinesly jen utrpení „*malé a chudičké české vesničky, v níž byly zničeny domky nezámožných českých lidiček*“. Zdůrazňuje, že při náletu zahynuly čtyři děti. Kromě Jana Masaryka zmiňuje ještě „*židovského hlasatele tak zvaného českého rozhlasu z Londýna*“, jímž je zřejmě myšlen Jaroslav Stránský. Obviňuje je nejen z radosti z utrpení Čechů, ale rovněž z odpadlictví, zrádovství, zdůrazňuje, že zatímco „*skuteční, věrní Češi zůstali na svých místech, na české půdě, u své práce a u svých povinností a nezběhli od nich*“, emigranti toto všechno opustili. Komentář vyjadřuje radost nad tím, že jsme se s těmito „*přísluhovači v emigrantské samozvané vládě*“ důsledně rozešli.¹⁵⁷

Květnový nálet oznámila stručná zpráva ČTK, jež stejně jako v jiných legálních médiích – ze sledovaných v této práci to bylo *Večerní České slovo*¹⁵⁸ a regionální *Český deník*¹⁵⁹ a *Nová doba*¹⁶⁰ – informovala o „*svržení tříštivých a zápalných pum nepřátelskými letadly na plzeňskou oblast, jež způsobily místy škody na budovách, v řadách obyvatelstva několik obětí na životech a několik raněných*“.¹⁶¹

Posledním příspěvkem k tématu náletů v Lidových novinách byly dvě fotografie trosek otištěné na první stránce vydání z 20. května, popisující „*barbarský teroristický útok britsko-severoamerických bombardovacích letadel na okolí města Plzně*“ a „*smutný pohled na těžce zasažené činžovní domy a vilky v okolí Plzně*“.¹⁶² Jednalo se o stejné fotografie a popisky, které byly otištěny i v jiných periodikách, např. celostátní *Národní politice*¹⁶³ a *Poledním listu*¹⁶⁴, ale i v regionálních *Nové době*¹⁶⁵ a *Českém deníku*¹⁶⁶.

---

¹⁵⁷ (neuveden), *Zvrhlost londýnských emigrantů*, Lidové noviny, roč. 51, č. 113, 25. 4. 1943, s. 2.

¹⁵⁸ ČTK, *Letecký útok na plzeňskou oblast*, *Večerní České slovo*, roč. XXV., 15. 5. 1943, s. 3.

¹⁵⁹ ČTK, *Letecký útok na plzeňskou oblast*, *Český deník*, roč. XXXI. (78.), č. 131, 15. 5. 1943, s. 1.

¹⁶⁰ ČTK, *Letecký útok na plzeňskou oblast*, *Nová doba*, roč. XLIX., č. 131, 15. 5. 1943, s. 1.

¹⁶¹ ČTK, *Letecký útok na plzeňskou oblast*, Lidové noviny, roč. 51, č. 132, 16. 5. 1943 ráno, s. 3.

¹⁶² Centropress, *Fotografie*, Lidové noviny, roč. 51, č. 136, 20. 5. 1943, s. 1.

¹⁶³ Centropress, *Fotografie*, *Národní politika*, roč. LXI., č. 136, 20. 5. 1943, s. 3.

¹⁶⁴ Ceps., *Fotografie*, *Polední list*, roč. XVII., č. 135, 19. 5. 1943, s. 1.

¹⁶⁵ Cellon, ČTK, *Fotografie*, *Nová doba*, roč. XLIX., č. 136, 20. 5. 1943, s. 1

¹⁶⁶ Cellon, ČTK, *Fotografie*, *Český deník*, roč. XXXI. (78.), č. 136, 20. 5. 1943, s. 1

3.5 Shrnutí obrazu spojeneckých náletů na plzeňskou oblast na jaře 1943 na stránkách celostátního tisku

Ve sledovaném celostátním legálním tisku (ale zřejmě se to týkalo celostátního tisku jako celku, neboť veškerý legální tisk podléhal stejným pravidlům) nebylo prakticky možné dozvědět se objektivní a komplexní informace o spojeneckých náletech na plzeňskou oblast. Všechna sledovaná periodika, sevřená cenzurou, publikovala zcela v souladu s oficiální linií, jež velela využít nálety k diskreditaci nepřátel Říše, což byli v tomto případě Spojenci, Židé a hlavně exilová vláda jako nepřítel mající mediální vliv na české obyvatelstvo. Bez výjimky všechna sledovaná periodika proto v souvislosti s nálety útočila právě na exilovou vládu v Londýně, kterou autoři svorně označovali (i dle instrukcí daných na tiskové poradě konané dne 22. dubna 1943 – viz str. 19 této práce) za zrádnu, odtrženou od české reality, zaprodanou, cynicky se radující z utrpení krajanů, zodpovědnou za nálety, ale zároveň za bezvýznamnou, s nulovým či upadajícím vlivem, nikoho nezajímající, neboť český lid již prohlédl a ví, kde je jeho místo. Jmenovitě noviny útočily na Jana Masaryka, Edvarda Beneše, Jana Šrámka a Jaroslava Stránského.

S výjimkou *Národní politiky* sledovaná periodika v souvislosti s tématem náletů na Plzeňsko obviňovala Židy, buď jakési imaginární „světové Židovstvo“, stojící v pozadí všeho zla, nebo poukazovala na židovský vliv v československém rozhlase z Londýna, ztělesňovaný židovským hlasatelem, kterým byl zřejmě myšlen Jaroslav Stránský, u kterého, pokud byl jmenován, byl vždy jeho židovský původ zdůrazněn.

Noviny se rovněž snažily ukázat v co možná nejhorším světle Brity, proto nebylo nikde zmíněno, že výsledek náletů mohl být způsoben tragickým omylem, ale Britové byli naopak obviňováni, že civilisty vraždí záměrně, nebo naopak pumy shazují zcela bezplánovitě. Proto byla k publikování vybrána jen ta část událostí, která se pro daný účel nejlépe hodila.

Oproti stručným jednotným zprávám ČTK, které nálety podávaly spíš jako nepříliš důležitou událost bez významnějších dopadů, se noviny ve svých komentářích zaměřily naopak na zdůraznění dopadů náletů a vyvolání patřičných emocí. Z toho důvodu informovaly především o civilních ztrátách v nejmenovaných obcích, u kterých bylo vždy zdůrazněno, že se jedná o české obce obývané chudými pracujícími lidmi. Škodovy závody jako cíl náletů nebyly vůbec zmíněny, stejně jako nejvíce zasažené Dobřany. Vynechání informací o Dobřanech mohlo být způsobeno faktem, že se tenkrát profilovaly jako německá obec, měly i německý název (Wiesengrund). Navíc většina dobřanských obětí pocházela z řad

německých pacientů tamní psychiatrické léčebny a vojáků nedalekého výcvikového střediska wehrmachtu¹⁶⁷. Tyto oběti, ať už pro svůj německý původ, či tehdejší postavení psychiatrických pacientů jako lidí na okraji společnosti, zřejmě příliš nezapadaly do obrazu, který chtěla oficiální propaganda vytvořit – že Angličané záměrně zabíjejí prosté české lidi, obyčejné pracující, dělníky a zemědělce, s kterými se mohli čtenáři nejlépe ztotožnit a jejichž smrt v nich mohla nejnázve vzbudit požadované emoce – lítost, ale zároveň hněv i nenávisť vůči pachatelům. Proto se maximálně vyzdvihovaly ztráty nejzranitelnějších skupin obyvatel – dětí, seniorů –, ať už v převzaté Kožíškově reportáži, otištěné ve *Večerním Českém slovu* či *Poledním listu*, tak v původní reportáži Karla Wernera ve *Večerním Českém slovu*, kde oba autoři zdůrazňovali neštěstí pracovitých chudých českých lidí. Pochopitelné rozhořčení a zoufalství těch, kteří byli náletem postiženi, ať už zničením obydlí, či dokonce ztrátou blízkých, byly vydávány za projev nenávisť celého národa k Britům a především k exilové vládě.

Po prozkoumání zde uvedených celostátních periodik si troufám tvrdit, že propaganda uplatňovaná v celostátním legálním tisku se v informování o náletech jednak uchylovala ke lžím – např. že exilová vláda vítá smrt a neštěstí civilistů –, jednak si vybírala k medializaci jenom tu část skutečnosti, kterou mohla nejlépe využít ke svým cílům – civilní oběti v českých vesnicích.

4 Obraz spojeneckých náletů na plzeňskou oblast na jaře 1943 na stránkách regionálního tisku

V této práci zastupují regionální tisk deníky *Nová doba* a *Český deník*, oba samozřejmě jakožto legální tisk podléhající stejným cenzurním opatřením a dohledu protektorátních orgánů jako tisk celostátní.

4.1 Nová doba

Nová doba, tiskovina sociální demokracie, vycházela od roku 1896 jako čtrnáctideník, od roku 1915 jako deník, od 31. března 1939 vycházela jako list Národního souručenství.¹⁶⁸ Její původní podnázev *Orgán lidu pracujícího* byl v průběhu roku 1942 zrušen. Poslední válečné

---

¹⁶⁷ RAJLICH, Jiří. Pokusy britského letectva o zničení Škodových závodů v Plzni v letech 1940–1943. *Historie a vojenství*. Praha: Vojenský historický ústav Praha, 2004, **LIII**(4), 20–41.

¹⁶⁸ PASÁK, Tomáš. *Soupis legálních novin, časopisů a úředních věstníků v českých zemích z let 1939–1945*. Praha: Univerzita Karlova, 1980.

číslo vyšlo 5. května 1945, po válce na *Novou dobu* navázal deník *Nový den*. Pondělní vydání mělo název *Pondělník Nová doba*. Od roku 1942 až do konce okupace byl jejím šéfredaktorem Jiří Kutvirt, který vystřídal Roberta Duchka.¹⁶⁹ *Nová doba* otiskovala i propagandistické texty Antonína Bouchala, odpovědného redaktora *Českého deníku*, které zároveň vycházely v jeho domovském periodiku.

Nová doba se ve sledovaném období věnovala jak zprávám celostátním či zahraničním (např. Hitlerovy narozeniny 20. dubna), které byly uváděny většinou na prvních dvou stránkách, tak zpravodajství regionálnímu, a to nejen z Plzně samotné, ale i celého plzeňského regionu, např. z Klatovska či Blatenska. Uváděla zprávy z kultury (programy biografů, plzeňského divadla), měla rubriku pro ženy, kde byly otiskovány různé rady vhodné pro válečnou dobu, např. jak úsporně vařit či upravovat oděvy. Věnovala se i tělovýchově a sportu a určitý prostor byl dán inzerci.

Za okupace zastávala ve shodě s oficiální linií protibolševický, protiemigrantský a antisemitský postoj. Antisemitismus na jejích stránkách dokládá například článek s titulkem *Židovský spár ohrožuje arijské lidstvo!*, v němž je „mezinárodní Žid“ vyličen jako původce všeho zla na světě, „jehož zvrhlá touha po lupu, krvelačnosti, plenění a běsnění“ vedla až k vypuknutí války.¹⁷⁰ Další z mnoha ukázek antisemitismu na stránkách *Nové doby* je text s nadtitulkem *Židé v Plzni – vyřízení*, kde autor jk líčí Židy jako „kšeftáře“ a „čachráře“ ovlivňující veřejné dění a pochvaluje si, jak časy, kdy se „roztahovali ve všech složkách života“, jsou nenávratně pryč.¹⁷¹

4.1.1 Spojenecké nálety na jaře 1943 na stránkách *Nové doby*

Náletům v dubnu a především v květnu 1943 věnovala *Nová doba* značnou pozornost, a to celkem v 21 článcích. Náletu z 16.–17. dubna se věnovalo pět příspěvků, květnovému pak 16. První zmínkou je stručná zpráva převzatá z ČTK, otištěná 18. dubna, oznamující nálet „nepřátelských letců“, kteří se pokusili o nálet na Plzeň, ten však byl zmařen účinnou protiletectkou dělostřeleckou obranou, takže letadla svrhla pumy na okolní osady. Ztráty jsou přesto popsány jako „nepatrné“.¹⁷² Tutéž zprávu publikoval z periodik sledovaných v této

---

¹⁶⁹ PASÁK, Tomáš. *Soupis legálních novin, časopisů a úředních věstníků v českých zemích z let 1939–1945*. Praha: Univerzita Karlova, 1980.

¹⁷⁰ (neuveđen), *Židovský spár ohrožuje arijské lidstvo!*, *Nová doba*, roč. XLIX., č. 133, 17. 5. 1943, s. 2.

¹⁷¹ -jk-, *Ty časy se už nevrátí*, *Nová doba*, roč. XLIX., č. 146, 30. 5. 1943, s. 3.

¹⁷² ČTK, *Nepřátelský let na území Protektorátu*, *Nová doba*, roč. XLIX., č. 106, 18. 4. 1943, s. 2.

práci i Český deník¹⁷³ a celostátní Večerní České slovo¹⁷⁴ a Národní politika¹⁷⁵. Ze zprávy mohl čtenář nabýt dojem, že se nejednalo o nijak závažnou událost.

Neděle 25. dubna ovšem přinesla opačný pohled – článek s nadtitulkem *Vražedný útok na české obyvatelstvo!* sice navazuje na zprávu ČTK z 18. dubna, zmiňující nepatrné ztráty mezi obyvatelstvem (což bylo samo o sobě nepravda, když vezmeme v úvahu, k jakým ztrátám došlo jen v psychiatrické léčebně v Dobřanech), ale vzápětí zdůrazňuje, že Angličané svým náletem – nazývaným zde „*teroristickým útokem*“ – nemířili na vojenské cíle, ale „*zmařili životy mužů, žen a dětí bez vojenských důvodů a zničili majetek chudých pracujících lidí*“. Využitím tragédie místních obyvatel se článek evidentně snaží vzbudit v čtenářích negativní emoce vůči nepřátelům Říše, tedy Britům, exilové vládě v Londýně, jmenovitě Edvardu Benešovi, Janu Šrámkovi a Janu Masarykovi, jež nazývá „*zvrhlými emigranty*“ a „*štváči*“, kteří „*schvalují v londýnském rozhlase vraždění českých lidí*“, a Židům, které nazývá „*židovskými nepřáteli evropské civilizace a kultury*“. Článek proto vůbec nezmiňuje, že nálet byl zamýšlen na Škodovy závody, ale snaží se vzbudit dojem, že byl namířen právě proti chudému českému civilnímu obyvatelstvu, a konstatuje, že čeští lidé v celém kraji co nejostřeji odsuzují „*barbarství Britů a české zrádné emigrace*“.¹⁷⁶ Tento článek předznamenává rétoriku ostatních textů, otištěných v *Nové době* na toto téma. Hned v témže vydání se jedná o sloupek šéfredaktora Jiřího Kutvirta, který pod titulkem *Sadističtí zločinci* ostře odmítá „*teroristické útoky britského letectva*“ nejen na Plzeňsko, ale i na Paříž, Antverpy a Rotterdam. Rovněž útočí na Jana Masaryka, Edvarda Beneše a Jana Šrámka, které nazývá „*zrádci*“, „*nestoudnou a pokryteckou emigrantskou klikou*“, jež schvaluje zabíjení českých lidí. „*Nad jejich sadismem*“, soudí autor, „*se člověk otřásá odporem*“. V článku jsou rovněž přítomny prvky antisemitismu – v rozhlase z Londýna zazníval hlas „*mezinárodního Žida*“, je zmíněn „*cynický židovský hlasatel*“ (aniž by byl jmenován¹⁷⁷), „*emigranti prosáklí židovskou mentalitou jsou v rozporu se smýšlením českého národa*“.¹⁷⁸

¹⁷³ ČTK, Nepřátelský nálet na území protektorátu, Český deník, roč. XXXI. (78.), č. 106, 18. 4. 1943, s. 3.

¹⁷⁴ ČTK, Nepřátelský nálet na území Protektorátu, Večerní České slovo, roč. XXV., 19. 4. 1943, s. 2.

¹⁷⁵ ČTK, Nepřátelský nálet na území Protektorátu, Národní politika, roč. LXI., č. 106, 18. 4. 1943, s. 2.

¹⁷⁶ (neuveđen), Barbarství britských letců a cynismus české emigrace!, Nová doba, roč. XLIX., č. 113, 25. 4. 1943, s. 1.

¹⁷⁷ Byl zřejmě myšlen Jaroslav Stránský, politik a novinář, za 1. republiky majitel Lidových novin, působící za druhé světové války jako komentátor českého vysílání BBC.

¹⁷⁸ Jirí Kutvirt, Sadističtí zločinci, Nová doba, roč. XLIX., č. 113, 25. 4. 1943, s. 1.

30. dubna byla v *Nové době* otištěna reportáž Antonína Jaromila Kožíška, která vyšla původně v *Moravské orlici*¹⁷⁹ a kterou *Nová doba* převzala. Šéfredaktor Kožíšek spolu s šéfredaktorem zlínského časopisu *Svět* Jaroslavem Pelíškem navštívili nejmenovanou českou vesnici v západních Čechách postiženou bombardováním, kde detailně a emotivně vylíčili zkázu, která na místní obyvatele dopadla.¹⁸⁰ Reportáž vyšla i v *Českém deníku*¹⁸¹ a celostátních periodikách *Večerní České slovo*¹⁸² a *Polední list*¹⁸³. Je podrobně popsána na str. 22 této práce.

Na reportáž navazovala 5. května pod ironickým titulkem „*Londýn o nás ví*“, kde již v původním textu byly záměrně použity uvozovky, série čtyř fotografií, které pořídil v zasažené vsi Jaroslav Pelíšek. První zachycuje zdrcenou paní Drbohlavovou, jež při náletu ztratila muže i dítě. Na druhé je náves „*spokojené české vesnice, přepadené v noci na 17. dubna anglickými letci*“. Na náves obyvatelé přinášejí okna k zasklení. Na třetí fotografii je zachycen chlapec Jarda Černých u kráteru po britské pumě, na čtvrté vdova Šrámková, jedna z těch, kterým bombardování poničilo obydlí, a již ve své reportáži vyzpovídal A. J. Kožíšek.¹⁸⁴

Nálet z 13.–14. května byl na stránkách *Nové doby* oznámen opět krátkou zprávou ČTK, a to již 15. května. Informace zněla, že „*nepřátelská letadla svrhla tříštivé a zápalné pumy na plzeňskou oblast. Vznikly místy škody na budovách, mimo jiné v jedné dělnické kolonii. V řadách obyvatelstva je několik obětí na životech a několik raněných*“.¹⁸⁵ Tutéž zprávu otiskl ze sledovaných periodik rovněž *Český deník*¹⁸⁶ a celostátní *Večerní České slovo*¹⁸⁷ a *Lidové noviny*¹⁸⁸. Zpráva působí ve válečném období celkem nenápadně, nevzbuzuje dojem válečné katastrofy. Na událost ovšem v tomtéž vydání navazuje komentář *Poznáváme „přátele“* autora Antonína Bouchala, který ji využívá k útokům na Brity, jež nazývá vrahy civilního

---

¹⁷⁹ Antonín Jaromil Kožíšek, Na místech, kde britští zločinci rozsévali smrt, *Moravská orlice*, roč. 81, č. 99, 28. 4. 1943, s. 3.

¹⁸⁰ Antonín Jaromil Kožíšek, Po stopách bezohledného britského barbarství, *Nová doba*, roč. XLIX., č. 117, 30. 4. 1943, s. 3.

¹⁸¹ Antonín Jaromil Kožíšek, Na místech, kde britští zločinci rozsévali smrt, *Český deník*, roč. XXXI. (78.), č. 117, 30. 4. 1943, s. 2.

¹⁸² Antonín Jaromil Kožíšek, Dobytek hříšný, tak bych jim nafackovala, *Večerní České slovo*, roč. XXV., 29. 4. 1943, s. 1.

¹⁸³ Antonín Jaromil Kožíšek, Na místech, kde britští zločinci rozsévali smrt, *Polední list*, roč. XVII., č. 116, 29. 4. 1943, s. 3.

¹⁸⁴ Jaroslav Pelíšek, „*Londýn o nás ví*“, *Fotografie*, *Nová doba*, roč. XLIX., č. 121, 5. 5. 1943, s. 3 – viz příloha č. 5.

¹⁸⁵ ČTK, Letecký útok na plzeňskou oblast, *Nová doba*, roč. XLIX., č. 131, 15. 5. 1943, s. 1.

¹⁸⁶ ČTK, Letecký útok na plzeňskou oblast, *Český deník*, roč. XXXI. (78.), č. 131, 15. 5. 1943, s. 1.

¹⁸⁷ ČTK, Letecký útok na plzeňskou oblast, *Večerní České slovo*, roč. XXV., 15. 5. 1943, s. 3.

¹⁸⁸ ČTK, Letecký útok na plzeňskou oblast, *Lidové noviny*, roč. 51, č. 132, 16. 5. 1943 ráno, s. 3.

obyvatelstva, ale samozřejmě i na exilovou vládu v Británii a rozhlasového komentátora Jaroslava Stránského, kterého nazývá „Židem Stránským“, za jejich probritský postoj. Bouchal soudí, že z toho český lid vyvodil důsledky, a to pevně přimknutí k Velkoněmecké říši, neboť poznal „*proradnost Britů, s nimi spřažených emigrantů a Židů*“.¹⁸⁹ Tentýž komentář vyšel ve stejný den i v *Českém deníku*¹⁹⁰.

Antonín Bouchal na stránkách *Nové doby* v tomto tématu pokračoval o den později ve svém komentáři s titulkem, který jasně vypovídal o zaměření textu – *Všechno zlo pochází z Londýna*. Výrazně antisemitský text spojuje Angličany s bolševiky a Severoameričany, „*neboť ti všichni, ať si říkají tak či onak, ať se skrývají za jakýkoli program a ať se ohánějí jakoukoli ideologií, nejsou ničím jiným než nástrojem mezinárodního Židovstva*“. „*Pravé slovo pro nepřítel*“, dle Bouchala, „*zní: Žid!*“ Jako příklady neštěstí, které na český národ z Londýna přichází, Bouchal uvádí vyslání strůjců atentátu na zastupujícího říšského protektora Heydricha, které ovšem dle něj nesplnilo svůj účel, neboť „*český lid jasně řekl, že nechce naslouchati lákavé písni londýnských sirén*“. Dle Bouchala se Londýn, zklamaný tím, že se mu nepodařilo Čechy podnítit k revoltě, stal obratem ruky cynickým nepřítelem Čechů, což dokládá právě nálety, které zahubily „*venkovským českým mámám*“ jejich děti a dětem vzaly matky. Na mínění těchto lidí, soudí Bouchal, „*Angličanům nejméně záleží*“.¹⁹¹ I tento komentář vyšel zároveň v autorově domovském *Českém deníku*¹⁹².

Vydání z 18. května věnovalo celou první stranu náletu. Článek pod titulkem *Vzkaz z Londýna* navazoval na zprávu ČTK z 15. května informující o náletu, při němž „*vznikly škody na budovách mimo jiné v jedné dělnické kolonii*“. Antonín Bouchal tedy navštívil ono nejmenované zasažené místo¹⁹³ a poskytl emotivní reportáž nazvanou *Vzkaz z Londýna*, ve které opět útočil na exilovou vládu, jmenovitě na Edvarda Beneše, Jana Masaryka, Jana Šrámka a „*Žida Stránského*“, kteří dle něj nejenže nechtěli náletům zabránit, ale z jejich probritského postoje v rozhlasovém vysílání vyvodil, že vítali vraždění českých lidí. Nenávist k exilové vládě prozrazoval již nadtitulek *Pan „ministr“ Masaryk myslí na Plzeňáky*, kde použití uvozovek u slova ministr dávalo jasně najevo, že autor exilovou vládu neuznává a pohrdá jí. V reportáži Bouchal hovořil s místními lidmi, otřesenými proběhlými událostmi, kteří dávali logicky najevo rozhořčení vůči původcům náletů, což autor okamžitě využil jako

¹⁸⁹ Antonín Bouchal, Poznáváme „přátele“, *Nová doba*, roč. XLIX., č. 131, 15. 5. 1943, s. 1.

¹⁹⁰ Antonín Bouchal, Poznáváme „přátele“, *Český deník*, roč. XXXI. (78.), č. 131, 15. 5. 1943, s. 1.

¹⁹¹ Antonín Bouchal, *Všechno zlo pochází z Londýna*, *Nová doba*, roč. XLIX., č. 132, 16. 5. 1943, s. 1.

¹⁹² Antonín Bouchal, *Všechno zlo pochází z Londýna*, *Český deník*, roč. XXXI. (78.), č. 132, 16. 5. 1943, s. 1.

¹⁹³ Jednalo se pravděpodobně o obec Radčice, která byla náletem silně poškozena a zahynulo v ní 18 osob.

důkaz sblížení Čechů s Němci a jejich nesmiřitelného postoje k anglickým nepřítelům. Pro reportáž byla záměrně vybírána taková témata, která mohla na čtenáře maximálně zapůsobit a ukázat Brity v nejhorším možném světle jako ty, kteří zbavují prosté lidi jejich blízkých a nedopřejí klidu ani mrtvým – např. informace o poničeném hřbitově či čerstvě vykopaném hrobě, jenž čeká na oběť náletu. Autor zmiňuje též letáky, které Angličané s bombami shazovali, ovšem v pejorativním duchu, jako cár papíru, který nikoho nezajímá a někdo jeho špinavý útržek vhodil do otevřeného hrobu.¹⁹⁴ Tato reportáž rovněž vyšla i v *Českém deníku*¹⁹⁵. Na první straně téhož vydání bylo ještě možné číst oznámení o „*smutečním aktu za plzeňské oběti nepřátelského náletu*“, který se konal týž den, tj. 18. května, v 15 hod. odpoledne na ústředním hřbitově.¹⁹⁶ Na první stránce bylo také šest fotografií doprovázejících reportáž, s popisky silně působícími na city, jejichž autorem byl rovněž Antonín Bouchal. První fotografie zachycovala zdemolovaný hřbitov, kde se autor textu dal do řeči se starým mužem, jak zdůraznil, zkušeným frontovým vojákem, a oba „*neměli slov při pohledu na zkázu hřbitova*“. Na druhé byly trosky domu, kde zahynula žena dělníka, „*jež den předtím, než se stala krvavou stopou britských pum, dostala od svého dítěte pozdrav: ‚Drahá máti, jelikož se blíží svátek všech matek, přijmi také ode mě mnoho štěstí a zdraví v něm...‘*“ Na dalším snímku byl zničený dům dělníka Vovalečky, „*na který dřel celý život*“. Na dalším opět záběr zničené vesnice, v popisku Bouchal cituje nejmenovaného dělníka, který spílá Angličanům. Bouchal zdůrazňuje, že takový postoj zde mají všichni, všichni „*nenávidí Angličany a jejich zaprodance*“. Další snímek ukazuje zničené pole, „*obdělávané pilnou rukou českého sedláka, který se snaží zabezpečit výživu svému národu*“, zničené bombami. Nyní ale, zdůrazňuje popisek, jsou pole již bez „*stop Angličanů*“, neboť tyto stopy byly již „*odstraněny příčinlivou prací a sousedskou pomocí, aby vydala zas svoji úrodu českému lidu žijícímu na své hroudě a ve své domovině*“. Na posledním snímku je stržený kříž pomníku na zničeném hřbitově. Autor to dává do rozporu s údajným křesťanstvím Britů, kteří se dle něj nerozpakují ničit pohřebiště, a opět obviňuje z tohoto útoku mezinárodní židovstvo.¹⁹⁷

Na straně dvě téhož vydání je sloupek šéfredaktora Jiřího Kutvirta *Až jednou napíšeme...*, který popisuje atmosféru pohřbu obětí ze zasažené vesnice. Zdůrazňuje, že pohřeb byl mohutným projevem velkého zármutku, ale i hněvu a nenávisti vůči Angličanům. Vydává za „*jednotný a bezvýhradný český názor*“, že barbarské noční útoky proti pracujícímu lidu „*jsou*

¹⁹⁴ Antonín Bouchal, Vztek z Londýna, Nová doba, roč. XLIX., č. 134, 18. 5. 1943, s. 1

¹⁹⁵ Antonín Bouchal, Vztek z Londýna, Český deník, roč. XXXI. (78.), č. 134, 18. 5. 1943, s. 1

¹⁹⁶ (neuveđen), Oznámení, Nová doba, roč. XLIX., č. 134, 18. 5. 1943, s. 1

¹⁹⁷ Archiv, Fotografie, Nová doba, roč. XLIX., č. 134, 18. 5. 1943, s. 1 – viz příloha č. 6.

produktem Židovstva, zběsilého pro celkovou vojenskou bezmocnost plutokracií a bolševismu proti silám Velkoněmecké říše a Evropy“. „Tak“, tvrdí Kutvirt, „mluví prostí lidé, v závodech zaměstnanci, tak se krystalizuje přesvědčení nejširších vrstev obyvatelstva.“ Lidé dle Kutvirta chápou, že „Židovstvo v nepřátelských táborech plutokratickém a bolševickém vede sverepý, ale marný boj proti tvůrčím silám německého národního socialismu“. Toto pochopení je dle autora důkazem, že „věc Velkoněmecké říše a Evropy je velmi dobrá a má jistou budoucnost. Naproti tomu věc mezinárodního Židovstva je ztracena.“ Autor končí odhodlaným: „Zůstaneme na správné cestě věrné práce pro vítězství Říše, děj se co děj!“¹⁹⁸ Tento sloupek byl otištěn zároveň v *Českém deníku*¹⁹⁹.

Vydání z 19. května se podrobně věnovalo pohřbu „plzeňských obětí nepřátelského náletu“, jejichž počet ani bližší informace nebyly uvedeny. Oficiálního pohřbu konaného před prostranstvím krematoria na ústředním plzeňském hřbitově se dle zprávy ČTK zúčastnili i představitelé města – starosta dr. Walther Sturm, okresní hejtman dr. Grabinger, generální ředitelé Škodových závodů dr. Voss a ing. Vamborský, ředitel ing. Thiemann, zástupci Národní odborové ústředny zaměstnanecké, úradů a korporací. Hrál orchestr Městského divadla plzeňského a kromě oficiálních hostů a příbuzných obětí se obřadu zúčastnili ve velkém množství i plzeňští občané.²⁰⁰ Na téže stránce pohřeb „vytěžil“ Jiří Kutvirt ve sloupku *Duch pospolitosti*, kde zdůraznil projev starosty města dr. W. Sturma o pospolitosti všech, kteří v místě žijí a pracují. Kutvirt zmínil vysokou účast, od nejvyšších představitelů města po „prosté muže a ženy práce“. Vysokou účast na pohřbu vysvětlil jako projev odhodlání k věrné práci pro Říši a zmiňovanou pospolitost podal jako „odpověď našim nepřítelům, kteří prolili českou krev a zničili majetek chudých českých lidí“. Pospolitost byla pro autora výrazem přesvědčení, že „naše české místo je definitivně v srdci Velkoněmecké říše a naše úsilí musí směřovati k vítězství nad plutokraty a bolševiky, vedenými Židovstvem“. Pohřbu využil jako příležitosti k velebení myšlenky národního socialismu a opět zaútočil na „zrádné emigranty, kteří chtěli zasévat nepřítelství proti Říši“. Došlo však, soudil Kutvirt, k pravému opaku – „český národ je pevně odhodlán k věrné práci pro vítězství Říše a Evropy nad ničemným mezinárodním Židovstvem“.²⁰¹ Oba tyto texty vyšly zároveň i v *Českém deníku*^{202 203}.

¹⁹⁸ Jiří Kutvirt, Až jednou napíšeme..., Nová doba, roč. XLIX., č. 134, 18. 5. 1943, s. 2.

¹⁹⁹ Jiří Kutvirt, Až jednou napíšeme..., Český deník, roč. XXXI. (78.), č. 134, 18. 5. 1943, s. 2.

²⁰⁰ ČTK, Pohřeb obětí nepřátelského náletu, Nová doba, roč. XLIX., č. 135, 19. 5. 1943, s. 1.

²⁰¹ Jiří Kutvirt, Duch pospolitosti, Nová doba, roč. XLIX., č. 135, 19. 5. 1943, s. 1.

²⁰² ČTK, Pohřeb obětí nepřátelského náletu, Český deník, roč. XXXI. (78.), č. 135, 19. 5. 1943, s. 1.

²⁰³ Jiří Kutvirt, Duch pospolitosti, Český deník, roč. XXXI. (78.), č. 135, 19. 5. 1945, s. 1.

Vydání z 20. května přineslo zprávu ČTK *Plzeňsko potvrzuje, že českému národu hrozí smrt také od západu*, která zmiňovala projev ministra Emanuela Moravce, jež přednesl při příležitosti III. pracovní porady okresních pověřenců Kuratoria pro výchovu mládeže. V projevu Moravec připomněl svou nedávnou cestu po jižních Čechách, kde (v narážce na spojenecké nálety) v Plzni a okolí viděl, „*co Anglie, spojenec bolševického Ruska, nám přináší od západu*“. Dle Moravce bylo proto zřejmé, že nebezpečí nám hrozí nejen od bolševického Ruska na východě, ale i od Anglie na západě. Naději proto viděl Moravec pouze v sepětí s Říší.²⁰⁴ Článek byl otištěn rovněž v *Českém deníku*.²⁰⁵ Totéž vydání přineslo fotografie trosk domů po „*teroristickém útoku britsko-severoamerických bombardovacích letadel na okolí města Plzně*“. Fotografie byly prezentovány jako „*bezpříkladná ukázka bezplánovitěho shazování pum*“, která zničila domov spících obyvatel v dělnických a rolnických osadách, „*vyrostlých z píce a potu pracovitých českých lidí*“.²⁰⁶ Tytéž fotografie se stejným popiskem se objevily i v dalších sledovaných periodikách – *Českém deníku*²⁰⁷ a celostátním *Poledním listu*²⁰⁸ a *Národní politice*²⁰⁹. Strana 3 přinesla další fotografii trosk s popiskem „*Smutný pohled na těžce zasažené činžovní domy a vilky v okolí Plzně. Tam, kde ještě včera český dělník odpočíval v kruhu své rodiny, zvedají se dnes k nebi trosky zřícených krovů jako obžaloba zbabělého ničení civilních objektů britskými teroristy*“.²¹⁰ I tyto fotografie s totožným popiskem se objevily v dalších sledovaných periodikách – *Českém deníku*²¹¹ a celostátní *Národní politice*²¹².

Sobotní vydání z 22. května přineslo komentář Jiřího Kutvirta *Český člověk nezklamal*, který velebil solidaritu místních lidí s postiženými, součinnost úřadů a dobrovolníků. Tato snaha pomoci byla prezentována jako „*výraz ušlechtilé národní a socialistické solidarity*“ a důkaz, že po vymýcení „*židovského čachrářství a vykořisťování*“, pod osvíceným vedením Říše se národ chová bratrsky a příkladně. Komentář zmínil také zprávu, že na rozkaz zastupujícího říšského protektora budou postiženým nahrazeny utrpené škody. Toto a příkladné chování českých lidí uvádí autor jako důkaz, že se již všichni přesvědčili, že „*nepřítelem našeho*

²⁰⁴ ČTK, *Plzeňsko potvrzuje, že českému národu hrozí smrt také od západu*, *Nová doba*, roč. XLIX., č. 136, 20. 5. 1943, s. 1.

²⁰⁵ ČTK, *Plzeňsko potvrzuje, že českému národu hrozí smrt také od západu*, *Český deník*, roč. XXXI. (78.), č. 136, 20. 5. 1943, s. 1.

²⁰⁶ Cellon, ČTK, *Fotografie*, *Nová doba*, roč. XLIX., č. 136, 20. 5. 1943, s. 1.

²⁰⁷ Cellon, ČTK, *Fotografie*, *Český deník*, roč. XXXI. (78.), č. 136, 20. 5. 1943, s. 1.

²⁰⁸ Ceps., *Fotografie*, *Polední list*, roč. XVII., č. 135, 19. 5. 1943, s. 1.

²⁰⁹ Centropress, *Fotografie*, *Národní politika*, roč. LXI., č. 136, 20. 5. 1943, s. 3.

²¹⁰ Cellon, ČTK, *Fotografie*, *Nová doba*, roč. XLIX., č. 136, 20. 5. 1943, s. 3.

²¹¹ Cellon, ČTK, *Fotografie*, *Český deník*, roč. XXXI. (78.), č. 136, 20. 5. 1943, s. 3.

²¹² neuveden), *To jsou hrdinské činy britských leteckých pirátů*, *Národní politika*, roč. LXI., č. 136, 20. 5. 1943, s. 3.

*národa není německý nacionální socialismus, ale mezinárodní Židovstvo v táborech plutokratickém a bolševickém“.*²¹³

Vydání 23. května přineslo další ostrý útok na Beneše v komentáři Antonína Bouchala *Beneš za nic nemůže...* V něm autor nejenže obviňuje Edvarda Beneše, že přivedl bývalou republiku k naprostému krachu a „před rokem vysláním teroristických agentů do Čech přivedl celý národ do zoufalé situace a mnoho důvěřivců na popraviště“ – čímž je myšlen výsadek parašutistů k atentátu na zastupujícího říšského protektora Heydricha –, ale navíc ho obviňuje z podílu na plzeňských náletech. Polemizuje přitom s nejmenovanými zastánci Beneše, „jejichž myšlenkové pochody by byly předmětem hodným pozornosti psychiatra“, kteří údajně tvrdí, že Beneš byl v Americe, a nemohl proto náletům zabránit. Bouchal oponuje, že Beneš nechce bránit těmto zločinům, neboť chce vydělávat na bídě svého národa. Spolu s Benešem uvádí jako další zrádce „Žida Stránského“ a „ministra“ Masaryka, kdy slovo ministr je opět dehonestálně uvedeno v uvozovkách.²¹⁴ Komentář je doprovázen karikaturou autora pod značkou Vobo nazvanou Edáček balancuje, kde je zpodobněn Edvard Beneš balancující na provaze, zpod něhož na něj hledí stereotypně zobrazení Židé (tlustí, nosatí, kouřící doutníky). Beneš drží tyč, kde na jedné straně je pytel se symbolem dolaru a na druhé pytel se symbolem libry, nadnášejí ho balonky s Davidovou hvězdou.²¹⁵ Karikatura má zřejmě ukázat, jak se Beneš snaží zalíbit všem – Američanům, Britům i Židům – a mezi všemi udržet rovnováhu. Bouchalův komentář i s karikaturou otiskl rovněž Český deník.^{216 217}

Vydání z 30. května přináší pod titulkem *Nejnestoudnější lež britského pokrytectví* polemiku s prohlášením zástupce britského ministerského předsedy Attleeho, který prohlásil, že není pravda, že se letecké bombardování německého území provádí bezplánovitě, ale směřuje jen na vojenské cíle. Toto je samozřejmě v článku podáváno jako „nejnestoudnější lež, kterou britské pokrytectví kdy vyslovilo“. Text jako důkaz přináší seznam zasažených civilních cílů v Evropě, který „dokazuje nezvratně zločinný úmysl britsko-americké vražedné chásky a jejich židovských podněcovatelů“. Následuje seznam civilních škod v Kolíně nad Rýnem, Düsseldorfu, Dortmundu a dalších městech, dále se uvádějí také dva nálety na plzeňskou oblast, kde jsou vedle zničených domů v chudých vesnicích zvláště zmíněny zničená škola

²¹³ Jíří Kutvirt, Český člověk nezklamal, Nová doba, roč. XLIX., č. 138, 22. 5. 1943, s. 1.

²¹⁴ Antonín Bouchal, Beneš za nic nemůže..., Nová doba, roč. XLIX., č. 139, 23. 5. 1943, s. 1.

²¹⁵ Ceps – Vobo, Edáček balancuje, ilustrace, Nová doba, roč. XLIX., č. 139, 23. 5. 1943, s. 1.

²¹⁶ Antonín Bouchal, Beneš za nic nemůže..., Český deník, roč. XXXI. (78.), č. 139, 23. 5. 1943, s. 1.

²¹⁷ Ceps – Vobo, Edáček balancuje, ilustrace, Český deník, roč. XXXI. (78.), č. 139, 23. 5. 1943, s. 1.

a dva hřbitovy.²¹⁸ Totéž vydání přináší text s titulkem *Slovo plzeňského kněze*, kde je citován článek pátera Karla Škvoreckého, administrátora arciděkanského úřadu v Plzni, z *Večerního Českého slova* z 29. května²¹⁹, který v něm nálety na bezbranné ženy a děti nazývá „barbarstvím, jež nemá úcty k člověku, zbabělostí a zákeřností“ a doufá „ve vyšší spravedlnost, která nedopustí, aby zlý čin zůstal bez trestu“.²²⁰

Kromě těchto článků se zřetelným propagandistickým podtextem se v *Nové době* objevilo i několik článků praktického zaměření, prozrazujících lokální charakter listu, neboť se předpokládalo, že tyto noviny budou číst lidé, kterých se důsledky náletů přímo týkají. Jednalo se o oznámení, jak postupovat v případě žádosti o odškodnění,²²¹ či upozornění, jak postupovat při zničení nábytku,²²² o výzvy k vyčištění chodníků od střepin či k hlášení nevybuchlých nábojů policejnímu komisařství²²³ či oznámení upozorňující obyvatele, že o postižené je postaráno, a proto jsou jakékoliv sbírky na oběti náletů nelegální a lidé je mají ohlásit.²²⁴

4.2 Český deník

Český deník vycházel od roku 1912 jako nástupce *Plzeňských listů* a *Plzeňského obzoru*. Po 1. světové válce fungoval jako tiskový orgán národně demokratické strany (Národní sjednocení) pro západní Čechy. Od 31. března 1939 byl listem Národního souručenství. V období, které sleduje tato práce, byl jeho šéfredaktorem František Naxera, odpovědným redaktorem pak Antonín Bouchal. Nedělní *Český deník* měl větší rozsah, protože v něm vycházela nedělní příloha. List byl zastaven v roce 1944²²⁵ v rámci tzv. totálního válečného nasazení, kdy k 1. září 1944 bylo zastaveno i vydávání dalších deníků, např. *Českého slova* nebo *Večera*. *Český deník* publikoval i propagandistické texty psané šéfredaktorem *Nové doby* Jiřím Kutvirtem pro jeho periodikum.

Český deník se rovněž věnoval jak celostátním a zahraničním událostem (ve sledovaném období byly široce medializovanou událostí např. Hitlerovy narozeniny, kterým se musela

²¹⁸ (neuveđen), Nejnestoudnější lež britského pokrytectví, *Nová doba*, roč. XLIX., č. 146, 30. 5. 1943, s. 1.

²¹⁹ Karel Škvorecký, Angličané nevedou válku v duchu křesťanských zásad, *Večerní České slovo*, roč. XXV., 29. 5. 1943, s. 1.

²²⁰ (neuveđen), Slovo plzeňského kněze, *Nová doba*, roč. XLIX., č. 146, 30. 5. 1943, s. 7.

²²¹ (neuveđen), Odškodnění věcných škod, způsobených leteckými útoky, *Nová doba*, roč. XLIX., č. 131, 15. 5. 1943, s. 3.

²²² (neuveđen), Upozornění, *Nová doba*, roč. XLIX., č. 133, 17. 5. 1943, s. 1.

²²³ (neuveđen), Upozornění všemu obyvatelstvu, *Nová doba*, roč. XLIX., č. 131, 15. 5. 1943, s. 3.

²²⁴ (neuveđen), Upozornění plzeňskému obyvatelstvu, *Nová doba*, roč. XLIX., č. 133, 17. 5. 1943, s. 1.

²²⁵ PASÁK, Tomáš. *Soupis legálních novin, časopisů a úředních věstníků v českých zemích z let 1939–1945*. Praha: Univerzita Karlova, 1980.

věnovat všechna oficiální periodika na území protektorátu), tak záležitostem regionálním. Ve shodě s oficiální linií se v něm objevovaly rovněž antisemitské příspěvky, jak dokládá např. článek o údajné snaze Židů pomocí černého obchodu vyhladovět Londýn.²²⁶

4.2.1 Spojenecké nálety na jaře 1943 na stránkách Českého deníku

Náletům se *Český deník* věnoval ještě ve více článcích než *Nová doba*, a to v 23, více pozornosti bylo opět věnováno náletu v květnu. Dubnovému náletu bylo věnováno pět textů, květnovému pak 18. Velká část článků na toto téma byla otištěna v obou sledovaných periodikách – jak v *Nové době*, tak v *Českém deníku*. Totožné v obou listech byly například zprávy převzaté z ČTK o náletech, jak dubnovém,^{227 228} tak květnovém,^{229 230} zpráva o konání pohřbu plzeňských obětí květnového náletu^{231 232} či oznámení obyvatelstvu, např. o odškodnění,^{233 234} nebo upozornění na nelegální sbírky na postižené náletem.^{235 236} V případě praktických rad obyvatelstvu týkajících se řešení situace po náletech bylo snahou dostat tyto informace k maximálnímu počtu čtenářů, proto je logické, že se objevily v obou sledovaných regionálních tiskovinách. V případě pohřbu bylo jistě cílem vydavatelů dostat tuto informaci k co nejvíce čtenářům za účelem co největší účasti. Na rozdíl od *Nové doby* se však v *Českém deníku* v souvislosti s pohřbem objevil „organisační plán pro smuteční slavnost“, kde byly organizační pokyny a zprávy o změnách v dopravě.²³⁷ Z výzev obyvatelstvu se jen v *Českém deníku* objevila v souvislosti s nálety výzva, aby občané, kteří mají fotografie poškozených domů před jejich poškozením, je zapůjčili městskému stavebnímu úřadu.²³⁸

V obou denících se nicméně objevilo i několik článků s propagandistickým obsahem, které jsou podrobně rozebrány v předchozích kapitolách. Jedná se o reportáž Antonína Jaromila

²²⁶ (neuveđen), Židé chtějí vyhladovět Londýn, *Český deník*, roč. XXXI. (78.), č. 120, 4. 5. 1943, s. 2.

²²⁷ ČTK, Nepřátelský nálet na území protektorátu, *Český deník*, roč. XXXI. (78.), č. 106, 18. 4. 1943, s. 3.

²²⁸ ČTK, Nepřátelský let na území Protektorátu, *Nová doba*, roč. XLIX., č. 106, 18. 4. 1943, s. 2.

²²⁹ ČTK, Letecký útok na plzeňskou oblast, *Český deník*, roč. XXXI. (78.), č. 131, 15. 5. 1943, s. 1.

²³⁰ ČTK, Letecký útok na plzeňskou oblast, *Nová doba*, roč. XLIX., č. 131, 15. 5. 1943, s. 1.

²³¹ (neuveđen), Oznámení, *Český deník*, roč. XXXI. (78.), č. 134, 18. 5. 1943, s. 1.

²³² (neuveđen), Oznámení, *Nová doba*, roč. XLIX., č. 134, 18. 5. 1943, s. 1.

²³³ (neuveđen), Odškodnění věcných škod, způsobených leteckými útoky, *Český deník*, roč. XXXI. (78.), č. 131, 15. 5. 1943, s. 3.

²³⁴ (neuveđen), Odškodnění věcných škod, způsobených leteckými útoky, *Nová doba*, roč. XLIX., č. 131, 15. 5. 1943, s. 3.

²³⁵ (neuveđen), Upozornění plzeňskému obyvatelstvu, *Český deník*, roč. XXXI. (78.), č. 133, 17. 5. 1943, s. 1.

²³⁶ (neuveđen), Upozornění plzeňskému obyvatelstvu, *Nová doba*, roč. XLIX., č. 133, 17. 5. 1943, s. 1.

²³⁷ (neuveđen), Organisační plán pro smuteční slavnost na plzeňském ústředním hřbitově 18. května, *Český deník*, roč. XXXI. (78.), č. 134, 18. 5. 1943, s. 3.

²³⁸ (neuveđen), Obyvatelstvu města Plzně, *Český deník*, roč. XXXI. (78.), č. 146, 30. 5. 1943, s. 3.

Kožíška z vesnice zasažené dubnovým náletem, psanou původně pro *Moravskou orlici*²³⁹, ale přetištěnou kromě celostátních *Večerního Českého slova*²⁴⁰ a *Poledního listu*²⁴¹ i v regionálních *Nové době*²⁴² a *Českém deníku*, zde pod původním titulkem *Na místech, kde britští zločinci rozsávali smrt*²⁴³, dále o Bouchalův text útočící na exilovou vládu, která dle něj schvalovala vraždění nevinných chudých českých lidí, *Poznáváme „přátele“*^{244 245}, sloupek téhož autora *Všechno zlo pochází z Londýna*^{246 247} či rovněž Bouchalův text *Vzkaz z Londýna*^{248 249} o návštěvě vesnice zasažené květnovým náletem, doprovázený týmiž fotografiemi jako v *Nové době*, Kutvirtův sloupek *Až jednou napíšeme...*^{250 251} či zprávu ČTK citující Moravcův projev *Plzeňsko potvrzuje, že českému národu hrozí smrt také od západu*²⁵²²⁵³. Totožná byla rovněž zpráva ČTK o pohřbu plzeňských obětí květnového náletu^{254 255} a sloupek o atmosféře pohřbu, který autor Jiří Kutvirt využil k antisemitským výpadům, nazvaný *Duch pospolitosti*.^{256 257} 20. května byly na první stránce obou sledovaných periodik rovněž otištěny fotografie ukazující trosky domů – následky „barbarského teroristického útoku britsko-severoamerických bombardovacích letadel na okolí města Plzně“^{258 259} –, uvnitř týchž vydání pak fotografie zničených domů s popiskem „*Smutný pohled na těžce zasažené činžovní domy a vilky v okolí Plzně*“^{260 261}. V obou sledovaných regionálních denících vyšel

²³⁹ Antonín Jaromil Kožíšek, *Na místech, kde britští zločinci rozsávali smrt*, *Moravská orlice*, roč. 81, č. 99, 28. 4. 1943, s. 3.

²⁴⁰ Antonín Jaromil Kožíšek, *Dobytek hříšný, tak bych jim nafackovala*, *Večerní České slovo*, roč. XXV., 29. 4. 1943, s. 1.

²⁴¹ Antonín Jaromil Kožíšek, *Na místech, kde britští zločinci rozsávali smrt*, *Polední list*, roč. XVII., č. 116, 29. 4. 1943, s. 3.

²⁴² Antonín Jaromil Kožíšek, *Po stopách bezohledného britského barbarství*, *Nová doba*, roč. XLIX., č. 117, 30. 4. 1943, s. 3.

²⁴³ Antonín Jaromil Kožíšek, *Na místech, kde britští zločinci rozsávali smrt*, *Český deník*, roč. XXXI. (78.), č. 117, 30. 4. 1943, s. 2.

²⁴⁴ Antonín Bouchal, *Poznáváme „přátele“*, *Český deník*, roč. XXXI. (78.), č. 131, 15. 5. 1943, s. 1.

²⁴⁵ Antonín Bouchal, *Poznáváme „přátele“*, *Nová doba*, roč. XLIX., č. 131, 15. 5. 1943, s. 1.

²⁴⁶ Antonín Bouchal, *Všechno zlo pochází z Londýna*, *Český deník*, roč. XXXI. (78.), č. 132, 16. 5. 1943, s. 1.

²⁴⁷ Antonín Bouchal, *Všechno zlo pochází z Londýna*, *Nová doba*, roč. XLIX., č. 132, 16. 5. 1943, s. 1.

²⁴⁸ Antonín Bouchal, *Vzkaz z Londýna*, *Český deník*, roč. XXXI. (78.), č. 134, 18. 5. 1943, s. 1.

²⁴⁹ Antonín Bouchal, *Vzkaz z Londýna*, *Nová doba*, roč. XLIX., č. 134, 18. 5. 1943, s. 1.

²⁵⁰ Jiří Kutvirt, *Až jednou napíšeme...*, *Český deník*, roč. XXXI. (78.), č. 134, 18. 5. 1943, s. 2.

²⁵¹ Jiří Kutvirt, *Až jednou napíšeme...*, *Nová doba*, roč. XLIX., č. 134, 18. 5. 1943, s. 2.

²⁵² ČTK, *Plzeňsko potvrzuje, že českému národu hrozí smrt také od západu*, *Český deník*, roč. XXXI. (78.), č. 136, 20. 5. 1943, s. 1.

²⁵³ ČTK, *Plzeňsko potvrzuje, že českému národu hrozí smrt také od západu*, *Nová doba*, roč. XLIX., č. 136, 20. 5. 1943, s. 1.

²⁵⁴ ČTK, *Pohřeb obětí nepřátelského náletu*, *Český deník*, roč. XXXI. (78.), č. 135, 19. 5. 1943, s. 1.

²⁵⁵ ČTK, *Pohřeb obětí nepřátelského náletu*, *Nová doba*, roč. XLIX., č. 135, 19. 5. 1943, s. 1.

²⁵⁶ Jiří Kutvirt, *Duch pospolitosti*, *Český deník*, roč. XXXI. (78.), č. 135, 19. 5. 1943, s. 1.

²⁵⁷ Jiří Kutvirt, *Duch pospolitosti*, *Nová doba*, roč. XLIX., č. 135, 19. 5. 1943, s. 1.

²⁵⁸ Cellon, ČTK, *Fotografie*, *Český deník*, roč. XXXI. (78.), č. 136, 20. 5. 1943, s. 1.

²⁵⁹ Cellon, ČTK, *Fotografie*, *Nová doba*, roč. XLIX., č. 136, 20. 5. 1943, s. 1.

²⁶⁰ Cellon, ČTK, *Fotografie*, *Český deník*, roč. XXXI. (78.), č. 136, 20. 5. 1943, s. 3.

rovněž sloupek Antonína Bouchala *Beneš za nic nemůže...*^{262 263} I zde byl text doprovázen karikaturou Edvarda Beneše od autora publikujícího pod značkou Vobo.^{264 265}

Co se týče vlastní produkce, k dubnovému náletu vyšel v *Českém deníku* článek pod titulkem „*Přátelé,“ kteří vraždí* a nadtitulkem *Zločinci – zrádci – šílenci*; tento článek nazývá nálet „*teroristickým*“, jemuž „*padly za oběť české ženy a děti, těšící se na svoje otce, kteří chodí za výtěžkem do svých továren*“. Zdůrazňuje, že ve vesnici nebyl žádný vojenský objekt. Napadá opět exilovou vládu, kterou nazývá „*Čechy*“ v uvozovkách, jmenovitě opět Edvarda Beneše, Jana Šrámka, Jana Masaryka a nepřímo zřejmě Jaroslava Stránského, když hovoří o „*placeném židovském hlasateli*“ či „*Židovi před mikrofonem*“. Exilovou vládu obviňuje z cynismu a zrádovství, neboť měla údajně radost ze smrti nevinných českých lidí, když schválila atentáty v rozhlasovém vysílání z Londýna a Jan Masaryk při veřejném projevu v Glasgow. Za to je autor nazývá „*vyvrheli, kteří neujdou zaslouženému trestu*“. Autor zřejmě předpokládá brzký pád Británie, neboť jeho text končí větou: „*V troskách britského impéria zahynou i oni (exilová vláda) se znamením Jidáše na čele.*“²⁶⁶

Antonín Bouchal se v článku pod titulkem *Evropské probuzení* zaměřuje na údajné „*mezinárodní spiknutí kapitalistů a bolševiků, inspirované Židy*“ a v souvislosti s velikonočními svátky, které právě probíhaly, se ptá, zda „*nezaznělo nám opět v těchto dnech volání židovské lúzy, podnícené touhou po nevinné krvi, aby byl ukojen onen sadistický hlad vlastní této rase: Ukřižuj?*“ Naráží přitom na spojenecké nálety na Antverpy, Rotterdam, Paříž a právě Plzeň, které v té době proběhly.²⁶⁷

Dubnového náletu se rovněž týkal rozhovor s řídicím učitelem z postižené obce (jméno učitele ani obce nebylo uvedeno²⁶⁸), který navazoval na reportáž Antonína Jaromila Kožíška²⁶⁹, vyšel také ve stejném vydání. Místní řídicí učitel zde popisuje hrůzy oné noci, kdy přišel nálet, a zdůrazňuje, že Angličany on i jeho spoluobčané proklínají a na jejich řádění,

---

²⁶¹ Cellon, ČTK, Fotografie, Nová doba, roč. XLIX., č. 136, 20. 5. 1943, s. 3.

²⁶² Antonín Bouchal, Beneš za nic nemůže..., Český deník, roč. XXXI. (78.), č. 139, 23. 5. 1943, s. 1.

²⁶³ Antonín Bouchal, Beneš za nic nemůže..., Nová doba, roč. XLIX., č. 139, 23. 5. 1943, s. 1.

²⁶⁴ Ceps – Vobo, Edáček balancuje, ilustrace, Český deník, roč. XXXI. (78.), č. 139, 23. 5. 1943, s. 1.

²⁶⁵ Ceps – Vobo, Edáček balancuje, ilustrace, Nová doba, roč. XLIX., č. 139, 23. 5. 1943, s. 1.

²⁶⁶ -mh-, „Přátelé“, kteří vraždí, Český deník, roč. XXXI. (78.), č. 112, 24. 4. 1943, s. 1.

²⁶⁷ Antonín Bouchal, Evropské probuzení, Český deník, roč. XXXI. (78.), č. 113, 25. 4. 1943, s. 1.

²⁶⁸ Jednalo se zřejmě o Novou Ves, kde zahynulo při náletu 11 osob.

²⁶⁹ Antonín Jaromil Kožíšek, Na místech, kde britští zločinci rozsávali smrt, Český deník, roč. XXXI. (78.), č. 117, 30. 4. 1943, s. 2.

kterému byli přítomni, nikdy nezapomenou. Je rovněž zdůrazněno, že ve vesnici zahynulo 11 lidí, z toho tři dívky ve věku 5, 10 a 13 let.²⁷⁰

Květnového náletu se týkala zpráva z 20. května, že v postižené obci²⁷¹ úřaduje tajemník s korespondentkou, kteří byli vysláni Národní odborovou ústřednou zaměstnaneckou na pomoc starostovi. Bylo rovněž zdůrazněno, že Národní odborová ústředna zaměstnanecká poskytla obci finanční výpomoc.²⁷²

4.3 Shrnutí obrazu spojeneckých náletů na plzeňskou oblast na jaře 1943 na stránkách regionálního tisku

Ani v oficiálním regionálním tisku, zastoupeném zde deníky *Nová doba* a *Český deník*, nebylo prakticky možné o náletech na plzeňskou oblast získat komplexní a objektivní informace. Listy se držely oficiální rétoriky, uplatňované i v celostátním tisku, články byly tedy svým vyzněním prakticky totožné s články ve sledovaných celostátních periodikách, někdy se jednalo i o tytéž články – jako např. reportáž Antonína Jaromila Kožíška z obce zničené náletem. Ani zde se v žádném článku neobjevila informace, že nálety byly původně zamýšleny na Škodovy závody. Ty jsou zmiňovány pouze jednou, a to v reportáži z pohřbu, otištěné v obou sledovaných denících, kterého se zúčastnilo vedení Škodových závodů a též dodalo věnce. Nálety byly podávány buď jako bezmyslenkovité, nebo dokonce prováděné se záměrem Angličanů likvidovat nevinné české civilní obyvatelstvo. Vždy bylo zdůrazněno, že se oběti rekrutují z řad chudých pracujících českých lidí.

Ani regionální tisk nepřinesl informace o celkových škodách a ztrátách, např. mnoha obětích na životech v psychiatrické léčebně v Dobřanech, ale zaměřil se na ztráty ve dvou malých českých vesnicích. Dotčené obce ani zde nebyly jmenovány, ale v případě dubnového náletu se zřejmě jednalo o Novou Ves, v případě květnového náletu pak o Radčice. Jak již bylo zmíněno v kapitole *Shrnutí obrazu spojeneckých náletů na plzeňskou oblast na jaře 1943 na stránkách celostátního tisku* na straně 38 této práce, vzhledem k cíli protektorátních médií zdůraznit české ztráty a tím spíše popudit české obyvatelstvo proti nepřátelům Říše se zřejmě Dobřany, přejmenované na Wiesengrund, s mnoha oběťmi německého původu do tohoto rámce příliš nehodily. Příspěvky měly, též v souladu s celostátními médii, antisemitské zaměření – čtenářům bylo podsouváno, že za nálety stojí „*mezinárodní Židovstvo*“, aniž by

---

²⁷⁰ Ctibor Bakalář, Řídící učitel z postižené obce: „Byla to noc hrůzy“, *Český deník*, roč. XXXI. (78.), č. 117, 30. 4. 1943, s. 1.

²⁷¹ Postiženou obcí byly patrně myšleny Radčice, kde zahynulo 18 osob.

²⁷² (neuvečen), Dělnický tajemník úřaduje v postižené obci, *Český deník*, roč. XXXI. (78.), č. 136, 20. 5. 1943, s. 3.

bylo blíže specifikováno, kdo to má být, či byl zdůrazňován židovský element v československém rozhlasovém vysílání z Londýna. Dalšími viníky byli v očích sledovaných listů bolševici a britská a severoamerická plutokracie.

Cílem ostrých výpadů, někdy až nevkusných osobních útoků byla i zde exilová vláda, jmenovitě Edvard Beneš, Jan Masaryk, Jan Šrámek a Jaroslav Stránský, u kterého byl vždy zdůrazněn jeho židovský původ. Ti byli obviňováni, že nálety, a tedy utrpení českých lidí schvalují, ba dokonce se z něj radují. Jako důkaz byly předkládány z kontextu vytržené úryvky projevů, které měly doložit jejich pohrdání neštěstím Čechů a míru jejich zaprodanosti a zrádcovství, jejich odtrženost od života místních lidí.

Pro vyvolání patřičných emocí byly vydány reportáže z postižených obcí, kde místní lidé byli samozřejmě ze svých ztrát zoufalí. Autoři využili jejich zoufalství, aby demonstrovali údajný odpor Čechů k „*britským teroristům a vrahům*“. Bylo samozřejmé, že lidé postižení ztrátou obydlí, či dokonce blízkých nebudou hovořit pozitivně. Jejich názor byl ale vydáván za hlas celého národa a bylo neustále zdůrazňováno, jak se Britům a emigrantským zaprodancům nepodařilo poštvat Čechy proti Říši, ale že ti se naopak ještě semkli proti anglickým nepřátelům. Autoři se nezdráhali pro zvýšení emotivního účinku zasahovat i do oblasti náboženské, obzvlášť ve velikonočním období, např. při popisu i fotografickém zobrazení byly zdůrazněny pokácené kříže na hřbitově, zpochybňována křesťanská víra Britů či využívány náboženské obraty – „*Odplatu jim Bůh jistě dopřeje*“ či „*V troskách britského impéria zahynou i oni (exilová vláda) se znamením Jidáše na čele*“.

Autory těchto textů byli především Antonín Bouchal, odpovědný redaktor *Českého deníku*, jehož texty ale vycházely často v obou sledovaných periodikách, a Jiří Kutvirt, šéfredaktor *Nové doby*, jehož články byly naopak publikovány i v *Českém deníku*. Duplicitní publikování jejich příspěvků, ve stejný den i pod totožnými titulky, v obou sledovaných denících by se dalo vysvětlit tím, že byla snaha využít takto propagandisticky vhodné, schválené články co nejvíce, tedy nechat je působit na maximální množství čtenářů. V obou denících byla otištěna i velmi emotivní reportáž Antonína Jaromila Kožíška, jednoho z aktivistických novinářů s celostátní působností.

Autoři se, stejně jako autoři v celostátních periodikách, usilovně snažili využít neúspěchu náletů ve prospěch Říše, popudit obyvatele proti nepřátelům nacistického Německa. Že však jejich snaha nepadala vždy na úrodnou půdu, se můžeme dočíst v následující ukázce, kde květnový nálet popisuje jeho pamětník, manětínský děkan František Wonka, ve svém

deníkovém zápisu z 16. května 1943: „*A školní mládež šla sbírat letáky, prý plné koše. Byly tištěny česky a prý všelijaké. Na jedněch prý bylo: ‚Přiletíme brzy zase, až poletíme nízko, budeme vám shazovat zbraně, chopte se jich!‘ Hitleři chodí teď scíple a jako poděláni, my jsme klidni: ‚Jen do vás, vždyť jste to chtěli, nacibestie!‘“ (...)* „*Nálet nový teď čekáme každou noc, ale klidně, beze strachu.*“²⁷³ A třebaže v zápisu z 25. května přiznává zklamání nad tím, že se nálety nevydařily – „*Před cestou do Plzně jsem si přál, aby nálet opakovali, ovšem, aby bylo obětí co nejméně – jsme přece jen barbaři! Teď, když vidíme tu kramářskou žabařinu, myslím si: nechte si to!*“²⁷⁴, přesto to ani v nejmenším neznamenal, že by se přikláněl k Říši.

5 Obraz spojeneckých náletů na plzeňskou oblast na jaře 1943 na stránkách exilového tisku

Exilový tisk v této práci zastupují dva týdeníky vydávané v Londýně – *Nové Československo* (*New Czechoslovakia Weekly*) a *Čechoslovák* (*The Czechoslovak Weekly*). Oba vycházely v češtině a částečně slovenštině a představovaly nejrozšířenější listy československé emigrace. *Čechoslovák* měl velmi silnou pozici mezi krajany a emigranty žijícími i mimo Velkou Británii, především ve Spojených státech, *Nové Československo* bylo rozšířeno hlavně mezi československými emigranty ve Velké Británii.²⁷⁵

5.1 Nové Československo

Nové Československo vycházelo od 1. ledna 1943. Vzniklo ze zavedeného týdeníku *Mladé Československo*, který dala stejnojmenná organizace, v níž získali převahu členové KSČ, k dispozici levicovým skupinám československé emigrace, jež se snažily zřídit nový list, který by tlumočil jejich stanoviska. Zájmy organizace *Mladé Československo* byly v tomto nástupnickém listu vyjadřovány v pokračující „mládežnické rubrice“. Řízení *Nového Československa* se ujala nová redakční rada, kterou vedl člen skupiny Ústředního výboru KSČ působící v zahraničí Václav Nosek. Vedle komunistů Bohuslava Laštovičky, Viléma Nového, Ivana Petruščáka a Jozefa Valo v ní působil i předseda organizace *Mladé Československo*, sociální demokrat Otakar Fanta, a za československé národní socialisty novinář Jiří Langstein-Hronek. Šéfredaktorem byl komunistka Vilém Nový. Mezi přispěvateli časopisu

---

²⁷³ WONKA, František a Pavel SUK. *Doba zkoušek a naděje: deník děkana Františka Wonky z let 1938–1945*. I. Manětín: Město Manětín, 2010, s. 491. ISBN 978-80-904318-6-7.

²⁷⁴ Tamtéž, s. 493.

²⁷⁵ SRBA, Bořivoj. *Múzy v exilu: kulturní a umělecké aktivity čs. exulantů v Londýně v předvečer a v průběhu druhé světové války 1939–1945*. Brno: Masarykova univerzita, 2003, s. 402. ISBN 80-210-3134-4.

byly levicové osobnosti jako např. Vladimír Clementis, Eduard Goldstücker či Anežka Hodinová-Spurná. Ze začátku se Nové Československo snažilo prezentovat jako časopis sledující zájmy československé emigrantské obce v nejšířším měřítku, ale s postupným posilováním pozice Sovětského svazu a s tím souvisejícím vzrůstajícím vlivem komunistů v československých exilových vládních orgánech se proměňovalo stále patrněji v tribunu komunistických názorů.²⁷⁶ *Nové Československo* vycházelo každou sobotu a bylo vydáváno Vydavatelskou radou Nového Československa.

Levicové zaměření *Nového Československa* dokládá např. článek na titulní straně prvomájového dvojčísla s titulkem *Boj za socialism je bojem za svobodu národa*, kde autor, ministr průmyslu, obchodu a živností exilové vlády František Němec, s tímto politickým uspořádáním spojoval naděje do budoucna – „*Socialismus, to jest spravedlivé uspořádání výroby a distribuce z hlediska společných zájmů širokých vrstev lidových, je jedinou zárukou trvalého míru ve světě. Zápas za svobodu národa a boj za nový sociální řád se stávají pak bojem totožným.*“²⁷⁷ Na titulní straně vydání z 29. května bylo uveřejněno prohlášení československých komunistů, členů státní rady v Londýně, kteří se vyjadřovali k návrhu na rozchod Komunistické internacionály. V prohlášení se komunisté prezentovali jako protifašističtí bojovníci, ochotni pro obranu národa a jeho osvobození položit i oběť nejvyšší.²⁷⁸ Prosovětskou orientaci listu dokládají informace o hojně navštívené, mj. i některými představiteli exilové vlády, československé májové manifestaci v Londýně, na níž vznikla rezoluce zaslaná sovětské vládě: „*My Čechoslováci, shromáždění v Londýně v předvečer 1. Máje, vyslovujeme své nejupřímnější sympatie vládě a lidu Sovětského svazu a jejich zápasu za očistu světového veřejného mínění v zájmu rozhodného boje proti fašismu a nacismu a proti zločinné fašistické propagandě, která se pokouší o rozbití jednotné fronty spojených národů.*“²⁷⁹ Za zločinnou fašistickou propagandu list považoval „*hrůzostrašnou propagandu proti bolševismu*“ a naznačováním, „*že oni (Němci) jsou jedinou zárukou svobodné a nezávislé existence malých národů*“, jak bylo vyjádřeno v článku *Čeho se chytá německá propaganda* z 1. května 1943.²⁸⁰

---

²⁷⁶ SRBA, Bořivoj. *Múzy v exilu: kulturní a umělecké aktivity čs. exulantů v Londýně v předvečer a v průběhu druhé světové války 1939–1945*. Brno: Masarykova univerzita, 2003, s. 401. ISBN 80-210-3134-4.

²⁷⁷ František Němec, *Boj za socialism je bojem za svobodu národa*, *Nové Československo*, roč. 1943, č. 17–18 (81–82), 1. 5. 1943, s. 1.

²⁷⁸ Václav Nosek, Josef Valo, Anežka Hodinová, Karel Kreibich, Ivan Petruščík, *Prohlášení čs. komunistů, členů státní rady v Londýně*, *Nové Československo*, ročník 1943, č. 22 (86), 29. 5. 1943, s. 1.

²⁷⁹ (neuveđen), *Čs. důvěra Sovětskému svazu*, *Nové Československo*, roč. 1943, č. 19 (83), 8. 5. 1943, s. 1.

²⁸⁰ (neuveđen), *Čeho se chytá německá propaganda*, *Nové Československo*, roč. 1943, č. 17–18 (81–82), 1. 5. 1943, s. 3.

5.1.1 Spojenecké nálety na jaře 1943 na stránkách Nového Československa

Ve sledovaném období se list věnoval spojeneckým náletům na plzeňskou oblast pouze jednou, a to článkem z 1. května, který dle datace reagoval na první nálet z 16.–17. dubna 1943. V článku pod titulkem *Německý pokřik a česká ozvěna* s podtitulkem *Český lid odpovídá na německou propagandu* autor hovoří především o mediálním obrazu akce v protektorátu, neuvádí podrobnosti náletu jako rozsah škod či počet obětí. Text zmiňuje článek Emanuela Moravce v Lidových novinách „o anglo-amerických náletech na území Čech a Moravy, jejichž cílem prý je povzbudit obyvatelstvo k většímu odporu“²⁸¹. Moravec samozřejmě ve svém textu zpochybňoval, že se takový záměr vydaří. Článek v *Novém Československu* mu odporoval zveřejňováním zpráv převzatých ze sovětské zpravodajské kanceláře TASS, kterými se snažil dokázat „zvýšení branného odporu českého lidu“. TASS hlásil ze Ženevy, že čeští vlastenci způsobili Škodovým závodům velkou škodu. „Za paniky, která nastala za britského leteckého útoku, přetrhali telefonní a telegrafní dráty, poškodili značnou část strojního zařízení a desorganisovali obrannou tovární službu. Velký počet dílen byl vyřazen na delší dobu z provozu.“²⁸² V tomtéž vydání a na stejné straně byla uveřejněna karikatura autora VLK s titulkem *Plzeňská Škodovka byla bombardována!*, kde pod ilustrací letadel rozbíjejících továrnu, čemuž přihlíží dělnictvo a rozzuřený muž v uniformě (patrně Adolf Hitler), je popisek: „Německá propaganda: ‚Říše ochraňuje Čechy před anglickou plutokracií‘.“²⁸³

5.2 Čechoslovák

Čechoslovák vycházel týdně v Londýně „péčí Ministerstva zahraničních věcí ČSR“, z čehož vyplývá, že byl úzce napojen na československou exilovou vládu. Jednalo se o hlavní publicistickou tribunu československého zahraničního odboje, zaujímal mezi československými exilovými časopisy výsadní postavení nejen v Británii, ale ve světě vůbec. Jeho první číslo vyšlo 16. října 1939 pod názvem *Čechoslovák v Anglii*, od roku 1941 pak vycházel jako *Čechoslovák*, až do července 1942 měl v záhlaví uvedeno *nezávislý týdeník*. Jeho prvním šéfredaktorem byl příbuzný Edvarda Beneše Bohuš Beneš, poté ho vystřídal Evžen Klinger, literárně činný pod pseudonymem Kornel Synek.²⁸⁴

²⁸¹ Emanuel Moravec, Posvátné hodnoty, Lidové noviny, roč. 51, č. 113, 25. 4. 1943, s. 1.

²⁸² -jlh-, Německý pokřik a česká ozvěna, Nové Československo, roč. 1943, č. 17-18 (81-82), 1. 5. 1943, s. 3.

²⁸³ VLK, Plzeňská Škodovka byla bombardována, Ilustrace, Nové Československo, roč. 1943, č. 17-18 (81-82), 1. 5. 1945, s. 3.

²⁸⁴ SRBA, Bořivoj. *Múzy v exilu: kulturní a umělecké aktivity čs. exulantů v Londýně v předvečer a v průběhu druhé světové války 1939-1945*. Brno: Masarykova univerzita, 2003, s. 395. ISBN 8021031344.

List se hojně zabýval pozitivním referováním o aktivitách prezidenta Edvarda Beneše, jeho manželky Hany, ministra zahraničí exilové vlády Jana Masaryka, zdůrazňoval význam Slovanstva. Obšírně referoval například o cestě Edvarda Beneše po Spojených státech a Kanadě v období od 7. května do 9. června 1943, při které se Beneš dvakrát setkal s americkým prezidentem Rooseveltem, a to 12. května a 7. června, a přednesl rovněž oficiální projev v Kongresu USA, ve kterém charakterizoval vznik československého boje za svobodu a současné postavení Československa v rámci boje proti mocnostem Osy.²⁸⁵

Poněvadž chtěl podporovat sjednocování všech antifašistických sil československé emigrace, nedával *Čechoslovák* prostor pouze probenešovsky orientovaným politikům, jako byl např. Jan Masaryk, Hubert Ripka či Jaroslav Stránský, ale dával občas slovo také politikům levicové orientace, jako byl např. sociální demokrat Bohumil Laušman nebo komunista Vladimír Clementis, či politikům nezávislým. Rovněž kolem sebe soustředil spisovatele různé politické orientace, např. Viktora Fischla, Egona Hostovského, František Langera, Jiřího Muchu a další. V jeho redakci působil například Jiří Hronek (vlastním jménem Jiří Langstein), novinář a spisovatel působící za okupace na ministerstvu zahraničních věcí exilové vlády v Londýně jako redaktor rozhlasového odboru.²⁸⁶

Čechoslovák měl přílohu *Kultura*, zaměřenou, jak už je z názvu zřejmé, na kulturní dění. Příloha podávala informace nejen o kulturních počinech v protektorátu, ale i o kulturních aktivitách Čechoslováků v zahraničí či o kulturním životě ve Velké Británii. List vycházel až do června 1945.²⁸⁷

5.2.1 Spojenecké nálety na jaře 1943 na stránkách *Čechoslováku*

Na rozdíl od *Nového Československa* se *Čechoslovák* věnoval spojeneckým náletům na plzeňskou oblast obšírněji – již proto, že reprezentoval postoje československé exilové vlády (hlavně prezidenta Beneše a ministra zahraničních věcí Jana Masaryka), která náletům Spojenců vyjadřovala veřejnou podporu a pokládala je za důležitý prvek v boji proti nacistickému Německu. Nicméně zabýval se nálety rovněž hlavně z hlediska jejich mediálních ohlasů v protektorátu, nikoliv informováním o technických podrobnostech náletů.

---

²⁸⁵ GEBHART, Jan, Jan KUKLÍK. *Velké dějiny zemí Koruny české XV.b.*, s. 280. Praha: Paseka, 2006-. ISBN 80-7185-264-3.

²⁸⁶ SRBA, Bořivoj. *Múzy v exilu: kulturní a umělecké aktivity čs. exulantů v Londýně v předvečer a v průběhu druhé světové války 1939–1945*. Brno: Masarykova univerzita, 2003, s. 396. ISBN 80-210-3134-4.

²⁸⁷ Tamtéž, s. 395–396.

K tomuto tématu v něm vyšly čtyři články – dva týkající se náletu dubnového, dva květnového. Již 22. dubna byl na první straně pod titulkem *Spojenecký nálet na Škodovku* přetištěn text projevu o „*soustředěném náletu na Škodovy závody v Plzni*“, který československý rozhlas v Londýně vysílal „*do naší porobené země*“. V projevu byla vyjádřena soustrast s českým lidem – „*od páteční noci jsme v myšlenkách s vámi ještě vroucněji než v jiné dny*“, ale zdůrazňoval rovněž nutnost takových obětí – „*víme, že vědomí vojenského a politického významu bombardování zvládne bolest z nezbytných obětí*“. Projev uváděl, že dělníci nyní „*nenávidí svoji práci, nenávidí tovární komíny, začazené zdi a tovární zařízení, která chrlí zbraně proti zájmům vlastního národa, proto – v poslední době s rostoucí naléhavostí – dostávalo se nám z naší země vzkazů, aby spojenecké letectvo pomohlo československému dělnictvu ve společném zápase*“. Zdůrazňoval význam Škodovky pro německý válečný průmysl, který byl důvodem náletů – „*Škodovka je po zničení Kruppových závodů největším německým arsenálem, došlo, muselo dojít i na ni*“ – a apeloval na statečnost českého lidu, který má akceptovat nálety v zájmu pádu Německa – „*bylo a zůstává otázkou naší národní a státní cti, aby stroje Škodovky byly umlčeny. Mohutný nálet britského letectva urychluje pád Německa a trhá pouta našeho otroctví. Musíme si rozvrácení tohoto hnízda německé síly přát a všemi prostředky tomu pomáhat*.“ Zároveň lidi vyzýval, aby byli maximálně opatrní – „*každý pracující člověk si jistě uvědomuje, že ničivé útoky přinášejí nebezpečí také jemu. Je proto nutné, aby učinil všechno, co mu zajistí největší možnou míru bezpečnosti. Zachrání svůj život a zasadí tak novou ránu německému průmyslu*.“²⁸⁸

V dalších vydáních se *Čechoslovák*, stejně jako *Mladé Československo*, věnuje reakci na článek Emanuela Moravce v Lidových novinách, jenž tvrdil, že „*anglo-americké naděje na vyvolání neklidu u obyvatelstva v českých zemích leteckými nálety, a stejně i naděje na rozšíření odporu proti Říši jsou marné*“²⁸⁹. *Čechoslovák* mu v článku *Ohlas britských náletů* ze 7. května oponuje, že dle jeho informací to „*byl sám Goebbels, který ve svém projevu prozradil, jak těžce zasáhly spojenecké letecké nálety nejen německou výrobní kapacitu, nýbrž i morálku obyvatelstva*“. Článek rovněž převzal moskevskou zprávu o Češích, kteří v panice nastalé po náletech poškodili strojní zařízení.²⁹⁰

O dva týdny později, 21. května, následoval další článek, tentokrát pod titulkem *Dosah leteckých útoků*, narážející na mediální aktivitu Emanuela Moravce a protektorátních

²⁸⁸ (neuveđen), *Spojenecký nálet na Škodovku*, *Čechoslovák*, roč. V., č. 16–17, 22. 4. 1943, s. 1 a 2.

²⁸⁹ Emanuel Moravec, *Posvátné hodnoty*, *Lidové noviny*, roč. 51, č. 113, 25. 4. 1943, s. 1.

²⁹⁰ (neuveđen), *Ohlas britských náletů*, *Čechoslovák*, roč. V., č. 19, 7. 5. 1943, s. 5.

novinářů, kteří se snažili s využitím náletů na Škodovy závody vylíčit Spojence jako zločince a vrahy bombardující civilní obyvatelstvo a poukázat na bolševické nebezpečí, které by národ po odklonu od Říše čekalo – „*Moravcovi pochopové namáhají se v potu tváře přesvědčit český lid o hrůzách bolševického pekla. (...) Němci se zvilou potměšilostí použili teď náletů britského letectva na Škodovku k tomu, aby vylíčili naše západní spojence jako barbary a vrahy. (...) Pokoušejí se tak zastřít skutečnost, že to byli Němci sami, kteří vyvolali tuto válku a přivedli tak hrůzy válečné na český lid.*“²⁹¹

Hned příští vydání z 28. května přináší další článek reagující na ministra Moravce pod názvem *Co by bylo, kdyby...* List v něm zpochybňuje Moravcovu snahu připodobnit protektorátní období k postavení českého národa za knížete Václava, který dle Moravce tehdy pochopil, „*jak pouze křesťanská kultura, bráněná německým mečem, může národ zachránit*“, což ministr lidové osvěty uvedl ve svém projevu pro Kuratorium pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě, jež citovala např. regionální *Nová doba*²⁹². Moravec v tom viděl paralelu s protektorátní situací, což Čechoslovák komentoval slovy „*ve své řeči v Kuratoriu pro výchovu mládeže omílal starou písničku, že se český lid octl v těchto časech v podobném postavení jako za dob knížete Václava*“. List rovněž citoval Moravcova slova, že „*na nedávné své cestě po jižních Čechách viděl v Plzni a v jejím okolí smrt, která hrozí českému národu od západu – od Anglie – stejně jako od východu*“, kde bylo zjevně poukazováno na nálety na Škodovy závody.²⁹³

5.3 Shrnutí obrazu spojeneckých náletů na plzeňskou oblast na jaře 1943 na stránkách exilového tisku

Pro sledovaná exilová média nebyly zprávy o spojeneckém bombardování plzeňské oblasti hlavním tématem. *Nové Československo* se jim věnovalo minimálně, a to pouze prvnímu náletu z 16. na 17. dubna, druhý nálet z 13. na 14. května nekomentovalo vůbec. *Čechoslovák* věnoval náletům více pozornosti (a to dle datace článků náletu dubnovému i květnovému), ale ani v něm to v inkriminovaném období nebylo téma číslo jedna. Menší zájem *Nového Československa* o toto téma by se dal vysvětlit jeho výrazně levicovým zaměřením, které jeho pozornost otáčelo spíše k aktivitám Sovětského svazu, zatímco *Čechoslovák* jakožto médium probritsky orientované exilové vlády, která nálety jako součást protinacistických aktivit Spojenců podporovala, jim logicky věnoval více prostoru.

²⁹¹ (neuveden), *Dosah leteckých útoků, Čechoslovák*, roč. V., č. 21, 21. 5. 1943, s. 5.

²⁹² ČTK, *Plzeňsko potvrzuje, že českému národu hrozí smrt také od západu, Nová doba*, roč. XLIX., č. 136, 20. 5. 1943, s. 1.

²⁹³ (neuveden), *Co by bylo, kdyby...*, *Čechoslovák*, roč. V., č. 22, 28. 5. 1943, s. 5.

Oba týdeníky otevřeně napsaly, že se jednalo o nálet na Škodovy závody, ale zcela pomíjely technické podrobnosti náletů i jejich důsledky, rozsah škod, počty obětí, což mohlo být dáno i nedostatkem či špatnou dostupností přesných informací. Komentovaly především jejich mediální ohlas v protektorátu. Redaktoři obou týdeníků zjevně sledovali protektorátní média a pozornost věnovali hlavně aktivitě ministra Emanuela Moravce, na kterou kriticky reagovali. Především *Nové Československo* ve svém článku s tématem náletu čerpal informace ze sovětských zdrojů (sovětská zpravodajská kancelář TASS), je v něm patrná snaha zdůrazňovat, možná i přeceňovat význam náletu (ať již záměrně, či z nedostatku informací) a povzbuzovat morálku obyvatel (i poukazováním na údajné odbojové činy Čechů, tyto informace byly zčásti rovněž převzaté ze sovětských zdrojů). *Čechoslovák* také jednou zmínil sovětský zdroj, ale více pozornosti věnoval komentářům ministra Moravce v protektorátním tisku, kterým oponoval. Čtenáře spíše než k odbojovým aktivitám nabádal k opatrnosti a důvěře ve Spojence.

Je zřejmé, že exilovému tisku šlo spíše než o vyčerpávající informace o dopadu náletů samých o jejich mediální uchopení, kdy se především *Čechoslovák* snažil vyvrátit protektorátní propagandu a podpořit tak český lid v jeho situaci i pozici Spojenců v jeho očích.

6 Obraz spojeneckých náletů na plzeňskou oblast na jaře 1943 na stránkách ilegálního tisku

Ilegální tisk v této práci zastupuje *Rudé právo*, neboť se jednalo o periodikum, které i přes značné potíže dokázalo vycházet, byť nepravidelně, po celou dobu protektorátu a pokrývalo i období sledované v této práci.

6.1 Rudé právo

Rudé právo vycházelo již od roku 1920, nejprve jako ústřední orgán levice sociální demokracie. Hlavním tiskovým orgánem KSČ se deník *Rudé právo* stal v květnu 1921 pod vedením prvního šéfredaktora dr. Bohumíra Šmerala. Vydavatelé, fyzické osoby, se poměrně často střídali. Byl to legální deník, nicméně podléhal častým cenzurním zásahům, zákazům prodeje apod., v r. 1933 bylo *Rudé právo* na tři měsíce zakázáno. Již v dobách první republiky se KSČ v době cenzury a zákazů distribuce snažila působit na čtenáře vydáváním ilegálního

tisku nebo letáků, což později využila v době protektorátu.²⁹⁴ Na základě zákazu činnosti KSČ z 20. října 1938 byl legální komunistický tisk, tedy i deník *Rudé právo*, zakázán. Jeho první ilegální číslo vyšlo v Praze počátkem srpna 1939. Přes technické problémy, zatýkání členů redakce (Eduard Urx, Julius Fučík) se podařilo, byť s pauzami, list vydávat až do konce války – poslední číslo ilegálního *Rudého práva* vyšlo 1. května 1945.²⁹⁵

V ilegalitě již *Rudé právo* nevycházelo jako deník, ale nepravidelně, nicméně je zřejmé, že se vydavatelé snažili zachovávat zhruba měsíční periodicitu. Ve sledovaném období, tj. duben až květen 1943, se dařilo přes značné problémy vydávat ilegální *Rudé právo* na cyklostylu, jeho redakci tvořili Karel Aksamit, Stanislav Brunclík a Josef Molák (ten byl autorem největšího počtu článků). Vedením techniky, která se přesunula na Berounsko, byl pověřen Karel Vydra.²⁹⁶ Že se jedná o ilegální tisk, bylo jasné už z výzev uveřejňovaných v listu – např. vydání z 20. května 1943 obsahovalo následující výzvy čtenářům: „*Pozor, pozor! Nedávej náš tisk do rukou nespolehlivých a nevyzkoušených lidí!! Uchráníš sebe i organizaci těžkých škod. Gestapo pátrá, slídí – buď bdělý a opatrný!*“ Periodikum mělo vyznačenou cenu, takže bylo určeno k prodeji, zároveň vyzývalo k předávání dalším čtenářům, např. ve vydání datovaném koncem září 1939: „*Rudé právo po přečtení nezhazuj, ale dej ho dále. Bylo napsáno a vytištěno za největších obtíží. Važ si ho!*“

6.1.1 Spojenecké nálety na jaře 1943 na stránkách *Rudého práva*

Ilegální *Rudé právo* zmínilo plzeňské Škodovy závody ve sledovaném období poprvé 15. dubna ještě bez souvislosti s nálety v otištěném výňatku *Provolání všeslovanského výboru v Moskvě k českému národu*, vysílaného moskevským rozhlasem v březnu 1943. Provolání se s oslovením „*Bratři Čechové*“ obrací k českému národu a vyzývá lidi k otevřenému boji proti Němcům – v textu nazývaným „*vrahové*“. Provolání je velmi bojovné, apeluje na posluchače, resp. čtenáře – „*Bijte je všude, ničte vše, co jim slouží, zničte Škodovku a ostatní zbrojovky. Nedejte se zastrašit! Nejlepší odcházejte do ilegality a ostatní jim pomáhejte v boji za svobodu.*“²⁹⁷

Přímo náletům se *Rudé právo* věnovalo ve dvou člancích – poprvé ve zvláštním vydání z 1. května, kde pod titulkem *1. Máj 1943 Ústřední výbor Komunistické strany*

²⁹⁴ BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPLOVÁ. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. Praha: Grada, 2011. Žurnalistika a komunikace, s. 169. ISBN 978-80-247-3028-8.

²⁹⁵ Tamtéž, s. 210.

²⁹⁶ GEBHART, Jan, Jan KUKLÍK. *Velké dějiny země Koruny české XV.b*. Praha: Paseka, 2006-, s. 208. ISBN 80-7185-264-3.

²⁹⁷ *Rudé právo 1939–1945*. I. Praha: Svoboda, 1971, s. 397 – Generálporučík Gundorov, prof. Zdeněk Nejedlý, Provolání všeslovanského výboru v Moskvě k českému národu, *Rudé právo*, roč. V. (v ilegal.), č. 4, 25. 4. 1943.

Československa vyzýval čtenáře k boji proti okupantům: „*Je povinností a ctí českého dělnictva a železničářů, aby jim přestali sloužit! Nelze se dále krčit před oběťmi, nic nám nebude darováno.*“ Jako příklad takového chování zmiňoval právě plzeňskou Škodovku a dle datace dubnový nálet – „*Plzeňští škodováci se již o tom přesvědčili, ukazují také, jak začít. Po obětech na životech, při posledním bombardování, opouštějí svá pracoviště, po stovkách prchají do lesů a úkrytů a stávají se otevřenými bojovníky za svobodu. Nacisté nemohou již zvládnout nastalý zmatek.*“²⁹⁸ Tyto informace je ale možné považovat za poněkud nadsazené, neboť zrovna dubnový nálet Škodovy závody nijak nepoškodil a výroba pokračovala i se zaměstnanci dál. Nicméně autoři vítali jakýkoliv projev protinacistické aktivity, a proto zmínili i tento nepřilíš úspěšný nálet. Je možné, že jejich informace nebyly zcela přesné, případně je trochu upravili ve svůj prospěch, aby informace co nejlépe splnila svůj cíl – dát čtenářům vzor, naději, že Německo bude poraženo, dodat jim odvalu a povzbudit je k protiněmecké činnosti.

Druhý článek týkající se sledovaného tématu otisklo *Rudé právo* 20. května, zde již zmiňuje i květnový nálet. Popisuje přímo bombardování – jak dubnové, kde uvádí osadu Dobřany jakožto nejpostiženější, tak květnový nálet, popisovaný zde jako přímý – „*Ted' byla Škodovka zasažena naplno. Rozbity byly dělovka, tři oddělení zapalovačů a také Bolevec. V Plzni bylo rozbito několik ulic, které musely být vyklizeny, mnoho oken a výkladních skříní. Ještě ráno hořelo několik budov. Trati na Klatovy, Cheb a Domažlice byly přervány. Jsou stovky mrtvých a raněných.*“ Článek vyzdvihuje uvědomění dělníků – „*Naši dělníci jsou si vědomi, že se tak musí dít, neboť není nadále možno, aby zbraněmi vyráběnými v našich zbrojovkách byli zabijeni naši bratři, hlavně na východě, bojující za naše osvobození*“. Kritizuje nacisty – „*nacistické zločince*“ –, že spustili výstražné signály pozdě a nutili dělníky vytrvat v závodě i za bombardování. Text končí bojovým zvoláním: „*Dělníci ve zbrojovkách a všude na válečné práci! Odmítněte pracovat za takových podmínek. Nastávají rozhodné chvíle, kdy si musí každý uvědomit, že není možno nadále pracovat pro vrahy našeho národa, že je lépe raději čestně padnout v boji než v otrocké službě utiskovatelům. Výzvy Spojenců a našich zahraničních pracovníků jsou jasné, pravdivé a třeba se jimi řídit. Konec práce pro nacisty!*“²⁹⁹ Zde je opět patrný sklon k určitému nadsazování, neboť Škodovka sice byla zasažena, ovšem její provoz to neochromilo. Výraz „*ted' byla Škodovka zasažena naplno*“

---

²⁹⁸ *Rudé právo 1939–1945*. I. Praha: Svoboda, 1971, s. 400 – ÚV KSČ, 1. Máj 1943, *Rudé právo*, roč. V. (v ileg.), zvláštní vydání, 1. 5. 1943.

²⁹⁹ *Rudé právo 1939–1945*. I. Praha: Svoboda, 1971, s. 407 – (neuveden), Plzeň – výstraha a výzva, *Rudé právo*, roč. V. (v ileg.), č. 5, 20. 5. 1943.

však evokoval zcela rozbitou, nefunkční továrnu, což nebyla pravda. Je otázka, zda tyto poněkud zavádějící informace byly zveřejňovány proto, že v důsledku obtížného přístupu k objektivním informacím je autoři sami pokládali za pravdivé, či je nadsadili záměrně, aby čtenářům dodali odvahu a vyzvali je k vlastní protiněmecké aktivitě.

6.2 Shrnutí obrazu spojeneckých náletů na plzeňskou oblast na jaře 1943 na stránkách ilegálního tisku

Ilegální *Rudé právo* bylo jako ústřední orgán KSC výrazně ovlivněno komunistickou rétorikou a orientováno na Sovětský svaz. Obracelo se především k dělnictvu, ve kterém předpokládalo svou hlavní čtenářskou základnu. Téma spojeneckých náletů na plzeňskou oblast rovněž nebylo hlavním zájmem listu, ale ani nebylo redaktory ignorováno. V jednom článku se autoři snažili informovat i o technických detailech náletů, o škodách a obětech na životech (jako jediní ze všech sledovaných periodik zmínili nejpostiženější Dobřany), podat čtenářům popis událostí, byť mírně zkreslený, ale jejich záměrem bylo hlavně povzbudit čtenáře v odporu proti Němcům. Autoři se vůbec nevěnovali ohlasu náletů v oficiálním protektorátním tisku, zato v citovaných člancích vyjadřovali nesmiřitelnost s nacistickými okupanty, otevřeně čtenáře vyzývali k boji s nimi, ať již ničením nacistického majetku, odmítnutím práce v nebezpečných podmínkách (právě v případě zmiňovaných náletů), či přímo odchodem do ilegality. Bylo zjevné, že hlavním cílem autorů, kteří sami nasazovali život kvůli vydávání ilegální tiskoviny, bylo odhodlaným, až bojovým tónem článků vzbudit v čtenářích naději, odvahu a podnítit je k protinacistickým aktivitám.

7 Závěr

Legální média, ať celostátní, či regionální, čerpala ze stejných zdrojů a byla svázána přísnými cenzurními opatřeními protektorátních orgánů, takže prakticky neměla možnost o událostech informovat svobodně a v plné šíři. Zprávy ČTK o náletech, přebírané legálními médii, byly velmi stručné a prakticky nic nevyprávějící. Komentáře a sloupky byly většinou psány aktivistickými novináři, čemuž odpovídal jejich styl, ale i novináři řadoví si uvědomovali riziko publikování (či spíše nemožnost publikování) informací neodpovídajících oficiální linii, takže texty v obou sledovaných skupinách legálních periodik byly víceméně totožné, přinejmenším psané se stejným záměrem.

Čtenář se z legálních médií nedozvěděl, kam vlastně nálety mířily, co bylo jejich původním cílem. Články se naopak snažily vzbudit dojem, že Angličané buď jen tak bezmyšlenkovitě bombardují říšské území, nebo dokonce záměrně masakrují civilní obyvatelstvo. Z obětí byly medializovány pouze ty z vybombardovaných malých vesnic, v textech nejmenovaných. Vždy bylo zdůrazňováno, že oběťmi byli chudí čeští pracující lidé. Hněv pozůstalých a těch, kterým nálety zničily majetek, byl vydáván za pocit celého národa a za důkaz nejen nenávisti k Angličanům (u postižených v tu chvíli docela pochopitelné), ale hlavně loajality Čechů k Říši, kterou média prezentovala jako jedinou záštitu před „anglickými teroristy“ i zločinnými bolševiky z východu.

Jak bylo zřejmé již ze zápisu z tiskové porady, redaktoři dostali za úkol využít téma k vyvolávání nenávisti vůči exilové vládě, především Edvardu Benešovi, Janu Masarykovi, Msgre Janu Šrámkovi a Jaroslavu Stránskému, u kterého se vždy zdůrazňoval jeho židovský původ. Tento úkol se redaktoři snažili splnit ve všech sledovaných periodikách obou skupin legálních médií. Exilová vláda byla z náletů buď obviňována, nebo naopak podceňována jako bezvýznamná skupina, která nemá žádný vliv, ale vždy se zdůrazňovalo, že měla z náletů (či dokonce jejich obětí, což bylo lživé) radost. To bylo dáno do kontrastu s utrpením místních lidí a vydáváno za důkaz, že „emigranti“ už dávno nejsou s Čechy v Říši tzv. na jedné lodi. Míra štvání proti exilové vládě, kdy byla tato vláda nazývána „zrádci“, byl jí přisuzován cynismus, zvrhlost a nestoudnost, připomínala svou intenzitou a volbou příměrů antikampaně v období tzv. II. heydrichiády. Texty rovněž útočily na Židy, většinou v podobě blíže neidentifikovaného „mezinárodního Židovstva“, s výjimkou *Národní politiky*, kde se v článcích týkajících se náletů nevyskytovaly žádné antisemitské prvky.

Jak celostátní, tak regionální tisk uveřejňoval fotografie, často obě skupiny uveřejnily totožné fotografie se stejnými popisky. Fotografie zachycovaly trosky domů či pozůstatky bombardování (např. pobořený hřbitov), případně lidi ze zasažených vesnic, ať náletem přímo postižené, či pouze místní obyvatele. Jediný výraznější rozdíl mezi regionálními a celostátními periodiky byl v přítomnosti „prakticky“ zaměřených článků v regionálním tisku – např. rad, kde a jak požádat o náhradu škody –, neboť se předpokládalo, že mezi čtenáři těchto periodik bude právě cílová skupina pro tato oznámení. Propagandistická část byla v obou skupinách totožná – jejím cílem bylo vzbudit emoce a vyvolat nenávist vůči skupinám nepohodlným politice protektorátu, tedy exilové vládě, obecně Angličanům a Severoameričanům a Židům.

Exilový tisk uvedený v této práci na události nahlížel z opačného úhlu, z pohledu nepřátel Říše, ač nálety nepatřily mezi hlavní témata, která ve sledovaném období rozebíral. Informoval o Škodových závodech jako o skutečném cíli náletů, ovšem bez dalších podrobností. Nálety pokládal přes jejich rizika a ztráty za nutné a prospěšné české věci, jak uvádí např. otištěný projev československého rozhlasu v Londýně, který nálety vítal jako nutné ve válečné strategii na pomoc českému národu, ale zároveň vyjadřoval bolest nad oběťmi a nabádal lidi k opatrnosti, což ovšem bylo protektorátní propagandou zcela ignorováno. Oba sledované časopisy se zabývaly mediální odezvou náletů v protektorátu, hlavně reakcí ministra Emanuela Moravce, kterou samozřejmě vyvracely a rozporovaly. Naopak někdy zde byla znát tendence účinky náletů poněkud nadsazovat, ať už z nedostatku informací, nebo záměrně pro zesílení jejich pozitivního obrazu. Články v exilovém tisku nebyly doprovázeny fotografiemi, což bylo patrně dáno jejich nedostupností pro exilové redakce.

Rudé právo, zastupující zde ilegální tisk, o náletech rovněž informovalo, třebaže jen okrajově, co se týče kvantity, ale uvádělo také skutečný cíl náletů, Škodovku, a jako jediné se zmínilo o ztrátách v Dobřanech, které přitom byly postiženy zdaleka nejvíce. Je tedy jasné, že informace o Dobřanech byla dostupná, ale legální tisk ji záměrně ignoroval, protože si vybral pro svoji propagandu vhodnější cíle. *Rudé právo* vyjadřovalo rovněž pochopení pro nálety, které bralo jako nezbytné, protože pro něj bylo nepřijatelné vyrábět zbraně pro nepřítel. V tomto aspektu se přiblížily pohledy exilového a ilegálního tisku, neboť i exil vyjádřil názor, že není možné, aby se plody naší práce, tedy výroba v plzeňské Škodovce, obracely proti nám. *Rudé právo* zároveň nadsazovalo účinky náletů, obzvláště náletu prvního, dubnového, který Škodovce nezpůsobil prakticky žádné škody. Činilo tak možná částečně z nedostatku informací, kdy se mohly například šířit určité fámy, tzv. šeptanda, jejíž výstupy byly v ilegálních novinách využity, případně záměrně pro povzbuzení lidí, kdy redakce chtěla čtenářům dodat odvahy a vyburcovat je k protinacistické aktivitě. V *Rudém právu* nebyly zveřejňovány fotografie, což mohlo být dáno jednak jejich nedostupností pro ilegální tisk, ačkoliv to by bylo např. možné vyřešit svépomocí, kdy by někdo z okruhu redakce udělal fotografie, ale spíš tomu mohly bránit technické obtíže při již tak náročné výrobě prakticky v domácích podmínkách.

Co se týče spojeneckých náletů na plzeňskou oblast na jaře 1943, je možné po prozkoumání sledovaných periodik všech čtyř skupin konstatovat, že žádná skupina neposkytla čtenáři komplexní a objektivní informace, přestože třeba regionální média věnovala tomuto tématu

značnou pozornost. Bylo to dáno zčásti jak nedostupností informací, obzvlášť pro exilová či ilegální média, tak neochotou určité informace zveřejňovat, což platilo zejména pro legální tisk, ať už celostátní, či regionální. Každá ze čtyř skupin tisku de facto využila nálety pro své cíle, informování o nich využila pro své záměry. Čtenář se tak vždy dozvěděl jen část pravdy.

8 Summary

Legal media, both national and regional, used the same sources and were bound by strict censorship rules, resulting in practical impossibility to inform about current events freely and comprehensively. ČTK news coverage of the air raids, which was utilised by legal media, was very brief. Comments and columns were mostly written by activist journalists, and this could be seen in their style, yet „common“ journalists were also aware of the risk of publishing (or rather unlikely publishing) of information contrary to the official line, meaning the texts in both the legal periodical groups were more or less equal.

Reader did not learn from the legal media what had been the original bombing target. The articles aimed to create an impression that the English either bomb the Reich haphazardly, or even deliberately and indiscriminately massacre civil population. The only medialized victims were poor Czechs from unknown villages. Anger of the people from affected towns was interpreted as nationwide feeling and proof of not only hatred of the English (quite understandable with the afflicted citizens), but mainly of Czech loyalty to the Reich, presented by the media as the only protection against „*the English terrorists*“ and rogue Bolsheviks from the East.

The minutes from a press meeting indicate that editors were assigned the task to make full use of the topic in order to incite hatred to the Government in exile, namely Edvard Beneš, Jan Masaryk, Msgr. Jan Šrámek and Jaroslav Stránský, whose Jewish origin was always mentioned. The editors were doing their best to fulfil the task in all the followed newspapers in both the legal media groups. The Government in exile was either blamed for the air raids, or ridiculed as some meaningless party without any influence whatsoever, and it was always stressed how happy its members were about the bombing (or even the victims, which was pure lie). This was put in contrast with suffering of the locals, and used as an evidence that „*emigrants*“ had long ago ceased to be „in this together with us“.

The press in exile mentioned in this paper viewed the same events from the opposite angle of the Reich's enemies. It informed about Škoda plant as the actual target, albeit without further details. Despite the risks and losses the air raids were considered necessary and beneficial for the Czech cause, as manifested in the speech broadcast by Czech radio in London, which welcomed the bombing as a vital part of war strategy helping the Czech nation, simultaneously commiserating and urging caution, but this was completely ignored by the Protectorate propaganda. Both the subject magazines dealt with media response to the air raids in the Protectorate, especially by the minister Emanuel Moravec, who was contradicted and proved wrong. Sometimes there was a clear tendency to overestimate the air raid effects, be it for the lack of information, or purposefully, to enhance their positive image.

Illegal paper *Rudé právo* brought only rudimentary information regarding quantity, but it also mentioned the actual target – Škoda works – and it was the only source that mentioned victims in Dobřany, even though this was the worst hit municipality. It also expressed understanding of the air raids as a necessary measure, because manufacture of arms for the enemy was considered unacceptable. In this respect the views of exile and illegal press were close, because the exile also expressed the opinion that it was not possible to let the fruit of our work turn against us. *Rudé právo* at the same time exaggerated the bombing impact, particularly of the first air raid in April, which caused almost no damage in Škoda. This was partly due to the lack of information, and partly to encourage people, as the editorial board wanted to boost their morale and motivate the readers to fight the Nazis.

As regards the allied air raids on Pilsen area in the spring of 1943, it can be concluded after review of the subject periodicals that no group provided the readership with complete and objective information, despite the regional media giving substantial space to the topic. This was a result of unavailability of information, namely for the exile or illegal media, and also of lack of willingness to publish certain data, which applied especially to the legal press, both national and regional. Each of the four press groups de facto used the air raids and coverage of the same for its own purposes and objectives. The reader was always left with just a part of the truth.

9 Použitá literatura

Periodika:

Večerní České slovo, ročník XXV., duben–květen 1943

Polední list, ročník XVII., duben–květen 1943

Národní politika, ročník LXI., duben–květen 1943

Lidové noviny, ročník 51, duben–květen 1943

Nová doba, ročník XLIX., duben–květen 1943

Český deník, ročník XXXI. (78.), duben–květen 1943

Nové Československo, ročník 1943, duben–květen 1943

Čechoslovák, ročník V., duben–květen 1943

Literatura:

BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPLOVÁ. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. Praha: Grada, 2011. Žurnalistika a komunikace. ISBN 978-80-247-3028-8.

ČECHUROVÁ, Jana, Dana STEHLÍKOVÁ a Miroslava VANDROVCOVÁ. *Karel a Naděžda Kramářovi doma*. I. Praha: Úřad vlády České republiky, 2007. ISBN 978-80-87041-20-8.

DOUŠA, Jaroslav a kolektiv. *Dějiny Plzně v datech*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2004. ISBN 80-7106-723-7.

GEBHART, Jan, Barbara KÖPPLOVÁ a Jitka KRYŠPÍNOVÁ. *Řízení legálního českého tisku v Protektorátu Čechy a Morava*. Praha: Karolinum, 2010. ISBN 978-80-246-1632-2.

GEBHART, Jan, Jan KUKLÍK. *Velké dějiny země Koruny české XV*. Praha: Paseka, 2006-. ISBN 80-7185-264-3.

CHURANĚ, Milan. *Kdo byl kdo v našich dějinách ve 20. století*. 2. rozš. vyd. Praha: Nakladatelství Libri, 1998. ISBN 80-85983-64-8.

KONČELÍK, Jakub, Pavel VEČEŘA a Petr ORSÁG. *Dějiny českých médií 20. století*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-698-8.

MOULIS, Miloslav a Dušan TOMÁŠEK. *Život plný nenávisti*. Praha: Mladá fronta, 1977.

PASÁK, Tomáš. *Soupis legálních novin, časopisů a úředních věstníků v českých zemích z let 1939–1945*. Praha: Univerzita Karlova, 1980.

PONECOVÁ, Andrea. Adolf Hrubý a Národní souručenství. In: Sborník Archivu bezpečnostních složek / Praha: Archiv bezpečnostních složek 8, (2010 [vyd. 2011]).

Rudé právo 1939–1945. I. Praha: Svoboda, 1971.

SRBA, Bořivoj. *Múzy v exilu: kulturní a umělecké aktivity čs. exulantů v Londýně v předvečer a v průběhu druhé světové války 1939–1945*. Brno: Masarykova univerzita, 2003. ISBN 80-210-3134-4.

TOMÁŠEK, Dušan a Robert KVAČEK. *Generál šel na smrt: životní příběh Aloise Eliáše*. Praha: Pražská vydavatelská společnost, 2007. Magnet (Pražská vydavatelská společnost). ISBN 978-80-87027-56-1.

WONKA, František a Pavel SUK. *Doba zkoušek a naděje: deník děkana Františka Wonky z let 1938 – 1945*. I. Manětín: Město Manětín, 2010. ISBN 978-80-904318-6-7.

Internetové zdroje:

Internetová jazyková příručka [online]. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, 2008 [cit. 2017-04-24]. Dostupné z: <http://prirucka.ujc.cas.cz/>

KOURA, Petr. Žena, která neznala strach. *Český a slovenský svět* [online]. [cit. 2017-03-26]. Dostupné z: <http://www.czsk.net/svet/clanky/osobnosti/bernaskova.html>

Národní odborová ústředna zaměstnanecká. In: *Vševěd: Encyklopedie v pohybu* [online]. [cit. 2017-03-26]. Dostupné z: <http://encyklopedie.vseved.cz/N%C3%A1rodn%C3%AD+odborov%C3%A1+%C3%BAst%C5%99edna+zam%C4%9Bstnaneck%C3%A1>

TOMEŠ, Josef. Pohnuté osudy: Karel Zdeněk Klíma: Šéfredaktora LN umučili v Terezíně. *Lidovky* [online]. Praha, 2016 [cit. 2017-04-12]. Dostupné z: http://www.lidovky.cz/pohnute-osudy-karel-zdenek-klima-sefredaktora-ln-umucili-v-terezine-1-gu-/lide.aspx?c=A160302_182440_lide_ELE

Příspěvky z periodik:

ČVANČARA, Jaroslav a Jan Boris UHLÍŘ. Chlebičková aféra: Poslední odbojový čin ministerského předsedy Aloise Eliáše. *Historie a vojenství*. 2006, **55**(4), 37–48.

RAJLICH, Jiří. Pokusy britského letectva o zničení Škodových závodů v Plzni v letech 1940–1943. *Historie a vojenství*. Praha: Vojenský historický ústav Praha, 2004, **LIII**(4), 20–41.